

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI**

**GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA AİLE
APARTMANINDA YAŞAYAN EVLİ KADINLARIN SOSYAL
KİMLİĞİ**

Şeydanur ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK

MAYIS - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA AİLE
APARTMANINDA YAŞAYAN EVLİ KADINLARIN
SOSYAL KİMLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeydanur ŞİMŞEK

Enstitü Anabilim Dalı: Kültürel Çalışmalar

“Bu tez 11/06/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK	Başarılı
Doç. Dr. Mustafa ÖZTUNÇ	Başarılı
Doç. Dr. Dilan ÇİFTÇİ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Şeydanur ŞİMŞEK

11/06/2024

ÖN SÖZ

İnsana, zamana ve mekâna dair pek çok şeyi gözlemleme ve deneyimleme imkânı bulduğum mesleğimin hayata bakış açımı zenginleştirdiğine ve beni beslediğine inanıyorum. Meslek yaşantım boyunca öğrencilerimin gelişimlerini desteklerken iletişim kurduğum çocuk ve ailelerden öğrendiğim çok şey olduğunu düşünüyorum. Bu birikimden beslenerek çıktığım lisansüstü eğitimimi tamamlarken öğrenmenin hayat boyu süren bir yolculuk olduğu anlayışını sürdürmek istiyorum.

Araştırmamı tamamladığım bu süreçte her türlü desteğini ve rehberliğini benden esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK hanımefendiye saygılarımı sunarım.

Hayatımın ilk yıllarından bu yana, eğitimim konusunda beni her zaman destekleyen sevgili ailem; annem Afife Kahveci ve babam Recep Kahveci'ye; çocukluğumuzdan bu yana birlikte güzel hatıralar biriktirdiğimiz ablam Fatmanur Poyraz ve kardeşim Talha Kahveci'ye teşekkürlerimi iletmek isterim.

Birlikte geçirdiğimiz zaman boyunca sadece tez sürecinde değil her konuda beni destekleyen, ufku ve yolumu açan, sevgisinden güç aldığım kıymetli yol arkadaşım, eşim Eyüp Şimşek'e teşekkürlerimi sunarım.

Varlığıyla evimize neşe getiren ve sıkılıp yorulduğum zamanlarda kalbimi ısıtan güzel kedim Patik'e de teşekkür ederim.

Şeydanur ŞİMŞEK

11/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Gündelik Hayatın Doğuşu	10
1.1.1. Gündelik Hayatın Tarihsel Seyri: Temel Yaklaşımlar.....	13
1.1.2. Bir Deneyim Alanı Olarak Gündelik Hayat.....	20
1.2. Toplumun Temel Birimi: Aile.....	25
1.2.1. Kuramlar Bağlamında Aile Olgusu.....	26
1.2.2. Türkiye’de Aile Yapısı	36
1.2.3. Aile Apartmanları.....	39
1.3. Benliğin İnşası: Kimlik.....	46
1.3.1. Kimlik ve Benlik.....	48
1.3.2. Sosyal Kimlik.....	52
1.3.3. Sosyal Kimlik Penceresinden Kadın Olmak.....	56
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	64
2.1. Araştırma Problemi.....	64
2.2. Araştırmanın Önemi	65
2.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	65
2.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	66
2.5. Araştırma Modeli.....	66
2.6. Veri Toplama Araçları.....	67
2.6.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	67
2.6.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	68
2.7. Veri Toplama ve Analiz	68
3. BÖLÜM: BULGULAR.....	70

3.1. Sosyo-Demografik Bulgular.....	71
3.1.1. Katılımcıların Yaş Dağılımları	72
3.1.2. Aile Apartmanında Yaşam Süresi.....	73
3.1.3. Katılımcıların Memnuniyet Durumu	74
3.2. Aile Apartmanı Deneyimi ile İlgili Bulgular	75
3.2.1. Karar Süreci	75
3.2.2. Aile Apartmanı Algısı ile İlgili Bulgular.....	81
3.2.3. Bireysel Deneyimden Aile Apartmanına Bakış	85
3.3. Aile Apartmanında Sosyal İlişkilerin Gündelik Hayata Etkisi	89
3.3.1. Destekleyici İlişkiler	89
3.3.2. Zorlayıcı İlişkiler	93
3.4. Sosyal Kimlikte Öne Çıkan Rol	96
3.4.1. Eş Olmak.....	96
3.4.2. Gelin Olmak.....	100
3.4.3. Anne Olmak	103
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	124
EK.....	137
ÖZ GEÇMİŞ	146

KISALTMALAR

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TODAM: Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmanın Tema, Kategori ve Kod Listesi	70
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Bilgileri	72

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Katılımcıların Yaş Dağılımları.....	73
Grafik 2: Katılımcıların Aile Apartmanında Yaşama Süreleri	73
Grafik 3: Katılımcıların Aile Apartmanında Yaşama Memnuniyet Durumları	74

ÖZET	
Başlık: Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Aile Apartmanında Yaşayan Evli Kadınların Sosyal Kimliği	
Yazar: Şeydanur ŞİMŞEK	
Danışman: Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK	
Kabul Tarihi: 11/06/2024	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 141 (ana kısım) + 9 (ek)
Bu araştırma, Türkiye'nin toplumsal yapısında önemli bir yere sahip olan aile apartmanlarında süregelen dinamik üzerine odaklanmanın toplumsal çalışmalarda önemli bir yeri olduğundan hareketle yapılmıştır. Bu bağlamda toplumsal yaşamda çeşitli rolleriyle varlığını sürdüren kadınlar için aile apartmanında yaşama deneyimleri önemli bir yer tutmaktadır. Evli kadınların aile apartmanında yaşamının kendilerini nasıl algıladıklarını, gündelik hayatta gerçekleştirdikleri eylemlerin onların eş, anne, gelin olma rollerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Yapılan araştırmada, evli ve çocuklu kadınların aile apartmanlarında geçirdikleri gündelik hayat deneyimlerinin sosyal kimlik algıları üzerinde nasıl şekillendiği incelenmiştir. Araştırmaya katılan kadınların aile apartmanında üstlendikleri roller ve bu rollerin sosyal kimliklerine etkisi gündelik hayattan örnekler ile incelenmiştir. Yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Fenomonolojik desenle yürütülen bu çalışmada katılımcılardan sosyo-demografik bilgi formu ile yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplanmıştır. Araştırmada yaş aralıkları 28-55 yaş arasında değişen ve İstanbul, Bursa, Ankara illerinde aile apartmanlarında ikamet eden kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Toplanan veriler not dökümü ile yazılı hale getirildikten sonra içerik analizi ile analiz edilmiştir. Analiz aşamasında aile apartmanı deneyimi, aile apartmanında sosyal ilişkilerin gündelik etkileri, sosyal kimlikte öne çıkan rol olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Temalarla ilişkili olarak oluşturulan kategori ve kodların ardından bulgular paylaşılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular kapsamında kadınların aile apartmanında yaşadıkları deneyimlerin aile apartmanı algısını etkilediği anlaşılmıştır. Bununla birlikte çocuklu kadınların aile apartmanında gündelik eylemlerinin çoğunun annelik rolü üzerinde şekillendiği elde edilmiştir. Bununla birlikte anne olmasına rağmen çeşitli hizmet beklentisi nedenlerinden dolayı sosyal kimliğinde gelin olma rolünün baskın olduğu sonucu da elde edilmiştir. Katılımcıların aile apartmanı yaşamlarında sosyal destek ve dayanışmadan faydalanırken aynı zamanda bireysel özgürlük ve özerklik konusunda sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Aile içi ilişkiler, geleneksel cinsiyet rolleri, kadınların gündelik yaşamlarını ve ilişkilerini derinden etkilemektedir. Kadınlar, bu değişkenler çerçevesinde denge kurarak hem ailelerinin beklentilerini karşılamaya çalışmakta hem de kendi bireysel ihtiyaçlarını ve kimliklerini koruma çabasını yürütmektedirler. Bu durum, aile apartmanlarında yaşamın karmaşıklığını ve dinamik yapısını ortaya koymuştur.	
Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat, Sosyal Kimlik, Aile Apartmanı, Fenomenoloji	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Social Identity of Married Women Living in a Family Apartment in the Context of Sociology of Everyday Life	
Author of Thesis: Şeydanur ŞİMŞEK	
Supervisor: Assoc. Prof. Nesrin AKINCI ÇÖTOK	
Accepted Date: 11/06/2024	Number of Pages: vii (pre text) + 141 (main body) + 9 (add)
This research was conducted with the aim of focusing on the ongoing dynamics in family buildings, which hold an important place in Turkey's social structure, recognizing its significance in social studies. In this context, the experiences of living in a family building hold an important place for women who sustain various roles in social life. The study examines how married women perceive living in family buildings and how their everyday actions shape their roles as wives, mothers, and daughters-in-law. The research investigates how the daily life experiences of married women with children in family buildings affect their social identity perceptions. The roles undertaken by women in family buildings and their impact on their social identities are examined through examples from daily life. Qualitative research methodology was adopted for this study. Data was collected from participants through a socio-demographic information form and a semi-structured interview form in a phenomenological pattern. Interviews were conducted with women residing in family buildings in Istanbul, Bursa, and Ankara, aged between 28 and 55. The collected data was transcribed into written form through note-taking and analyzed through content analysis. Three themes were identified in the analysis stage: family building experience, daily effects of social relationships in family buildings, and prominent roles in social identity. Findings were shared following the establishment of categories and codes associated with the themes. The results of the study indicate that women's experiences in family buildings influence their perception of family building living. Additionally, it was found that the daily actions of women with children are largely shaped by the role of motherhood. However, despite being mothers, it was also found that due to various expectations of service, the role of daughter-in-law dominates their social identity. Participants were found to benefit from social support and solidarity in their family building lives while also facing challenges regarding individual freedom and autonomy. Intra-family relationships deeply influence traditional gender roles, as well as the daily lives and relationships of women. Women strive to balance meeting their families' expectations within these variables while also attempting to preserve their individual needs and identities. This highlights the complexity and dynamic nature of life in family buildings.	
Keywords: Everyday Life, Social Identity, Family Building, Phenomenology	

GİRİŞ

Gündelik hayat, bireylerin rutin yaşamlarını sürdürdükleri, sosyal ilişkiler kurdukları ve kimliklerini şekillendirdikleri bir bağlamdır. Sosyoloji literatüründe gündelik hayat, sosyal ilişkilerin ve kimlik oluşumunun en temel sahası olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısı üzerine odaklanan bu çalışma, gündelik hayat sosyolojisi çerçevesinde önemli bir araştırma alanını ele almaktadır.

Bireylerin doğumla birlikte hayatlarının her evresinde kendilerini aile ve arkadaşlık ilişkileri ağı içinde bulurlar. Aile, bireylerin dünyaya dair ilk deneyimlerini kazandıkları ve ilk algı biçimlerini oluşturdukları bir ortam olarak kabul edilmektedir. Burada bireyler, içinde bulundukları toplumun değerlerini ve toplumsal yaşama dair çok çeşitli kabulleri öğrenirler. Bireylerin aile içindeki ilk deneyimleri, sonraki yaşamlarını şekillendirecek eğilimleri ve yatkınlıkları içerir. Bu nedenle, aile içinde edinilen her türlü kavrayış, aile fertlerinin gündelik yaşamlarındaki birçok deneyimini derinden etkiler (İnce, 2023).

Bireylerin aile ve akrabalarıyla olan ilişkileri doğrultusunda gündelik yaşam pratiklerini nasıl yönettikleri meselesini anlamak önem taşımaktadır. Öyle ki, Aile ile benzer şekilde akrabalık da önemli bir sosyalleşme aracıdır. Duben'in ifadesiyle akrabalık ilişkileri insanların gündelik hayatları içinde duygu ve düşünceleriyle beraber eylemlerini de yönlendiren lük kültürel çevre tarafından oluşturulan kurallarla örülü bir ilişki biçimidir (2002, s.93). Dolayısıyla bu ilişki biçimi kişilerin aidiyetlerini etkilerken aynı zamandan kimlik inşa etmelerinde de etkilidir. Bu bağlamda akrabalık ilişkileri arasındaki dinamikler özellikle Türk toplumu açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu durumda bireylerin duygu düşünce ve eylemleri ile şekillenen kimliklerini açıklarken ait olduğu kültürel değerlerin ve toplumsal yapının etkisi dikkate alınmalıdır (Ersoy, 2009, s.228-229). Goffman'ın gündelik hayatı sahne olarak yorumlaması ve bundan hareketle bireyleri bu sahnenin aktörleri olarak yorumlaması (2021, s.18) ve aktörlerin bu sahnede performanslarını sergilediği vurgusu önemlidir. Bu metafordan ilhamla, gündelik hayat sahnesinin öne çıkan yapıtaşlarından birinin de mekân olduğu ifade edilmelidir.

Gündelik hayatın temel dinamiklerinden birini oluşturan unsurlardan biri olarak mekân kabul edilmektedir. Mekân insan eylemlerinin zeminini oluştururken, etkileşim alanlarına

olanak tanır. Bu yönüyle ele alındığında Türkiye'nin mekânsal gerçekliklerinden biri olan aile apartmanları gündelik hayatın en dinamik alanlarından biri olduğu söylenebilir. Aile apartmanları, günümüzde kentsel yaşamın temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilmelidir. Bu mekânlar, farklı sosyal grupların bir araya geldiği ve çeşitli ilişkilerin kurulduğu bir ortam sunar. Dolayısıyla aile apartmanında yaşayan bireylerin aile içindeki statüsü, ailenin diğer üyeleriyle olan ilişkisi, toplumsal rolleri gibi değişkenlerin bireyin kimliğinin bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle araştırmanın genel yapısını oluşturan gündelik hayati sosyal kimlik ilişkisi aile apartmanı çatısı altında ele alınacaktır.

Araştırmanın Konusu

Mevcut tezin örneklemini oluşturan evli kadınlar için, aile apartmanları hem sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu bir alan hem de farklı sosyal rollerin etkileşim içinde olduğu bir alanı temsil etmektedir. Evli kadınlar, bu mekânda eş, anne ve gelin gibi farklı sosyal rollerle karşı karşıya gelmektedirler. Bu roller, kadınların sosyal kimlik algısını etkileyen önemli unsurlardır. Dolayısıyla aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar için gündelik eylemlerinin hangi rolleri üzerine yoğunlaştığı ve bu durumun sosyal kimlik algılarını nasıl şekillendirdiği önemli bir konudur. İlgili araştırmada, bu konu üzerine yoğunlaşmış ve aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar özelinde çalışma yürütülmüştür.

Araştırmanın Önemi

Türkiye'de önemli bir yere sahip olan aile kurumunun işleyişini anlamak ve aile apartmanlarında süregelen dinamiklere odaklanmanın toplumsal çalışmalarda kritik bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, toplumsal yaşamda çeşitli rolleriyle varlığını sürdüren kadınların aile apartmanlarında yaşama deneyimleri, gündelik hayat sosyolojisi perspektifinden ele alınmaktadır.

Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar, sadece bireysel kimlikleriyle değil, aynı zamanda toplum içinde üstlendikleri rollerle de dikkat çekmektedirler. Bu araştırma, evli bir kadın olarak aile apartmanında yaşamanın, kadınların kendilerini nasıl algıladıklarını ve bu algının onların kadın, eş, anne ve gelin olma rollerini nasıl şekillendirdiğini derinlemesine incelemektedir. Aile apartmanlarının içindeki sosyal ilişkiler, kadınların

günlük hayatta gerçekleştirdikleri eylemlerle iç içe geçmekte ve onların toplumsal kimliklerini doğrudan etkilemektedir.

Evli ve çocuklu kadınların aile apartmanlarında sürdürdükleri yaşam, çeşitli sosyal ve kültürel dinamiklerle biçimlenmektedir. Bu dinamikler, kadınların toplumsal rollerini yeniden tanımlamalarına ve bu roller içinde kendilerini nasıl konumlandırıdıklarına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Kadınların gündelik hayat pratikleri, onların hem bireysel hem de kolektif kimliklerini inşa etmelerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Örneğin, çocuk bakımı, ev işleri, komşuluk ilişkileri gibi gündelik rutinler, kadınların eş ve anne olarak üstlendikleri sorumluluklarla iç içe geçmektedir.

Aile apartmanlarında yaşama deneyimi, kadınların toplumsal statülerini, güç ilişkilerini ve sosyal kimliklerini nasıl algıladıklarını ve bu algıların onların günlük yaşamlarındaki davranışlarını nasıl yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, kadınların aile içindeki ve apartmandaki diğer bireylerle olan etkileşimleri, onların toplumsal rollerinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Aile apartmanlarında yaşayan kadınlar, kendilerini sürekli olarak bu sosyal ağlar içinde tanımlamakta ve yeniden tanımlamaktadırlar.

Sonuç olarak, bu araştırma, evli ve çocuklu kadınların aile apartmanlarındaki gündelik yaşam deneyimlerinin, onların sosyal kimlik algıları üzerindeki etkilerini ve bu algıların onların kadın, eş, anne ve gelin olarak üstlendikleri rollerini nasıl şekillendirdiğini anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu perspektif, toplumsal çalışmalar ve gündelik hayat sosyolojisi açısından zengin ve derinlemesine bir analiz sunmaktadır.

İlgili Araştırmalar

Alan yazında aile apartmanlarının konu edildiği lisansüstü çalışmalarda elde edilen veriler şu yöndedir. Aile apartmanlarının Türkiye'nin hem mekânsal hem toplumsal anlamda önemli bir yapısını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak literatür incelendiğinde aile apartmanlarına ilişkin yapılan araştırmaların özellikle son beş sene yoğunluk kazandığı görülmektedir. Aile apartmanı konusunda Türkiye'de yazılan lisansüstü tezler incelenmiş ve sırasıyla aşağıda verilmiştir:

Sehryeli Kaynar (2014) Aile Apartmanında Yaşamanın Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi isimli çalışmada aile apartmanlarının aileler ve çocuklar

üzerindeki etkileri incelenmiş ve bu yaşam biçiminin psikolojik sağlık ile olan ilişkisi değerlendirmeye çalışmıştır. Araştırma, 0-18 yaş arası çocuk ve ergenlerin yanı sıra ailelerinden gönüllü katılımcılar ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sürecinde, katılımcılar, aile apartmanında oturanlar ve oturmayanlar olarak iki gruba ayrılmıştır. Çalışmada, çeşitli psikolojik testler ve anketler kullanılarak çocukların ve ebeveynlerin duygusal durumları, çocuk yetiştirme tutumları ve aile işlevselliği değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda aile apartmanında yaşayan çocukların bazı gelişimsel ve duygusal sorunlar yaşadığını, annelerin bu yaşam tarzından memnuniyet düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca, aile apartmanında yaşayan çocukların dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu gibi tanılar alma oranlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Annelerinin depresyon öyküsü ve çocukların anksiyete ile depresyon puanları gibi faktörler arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Çalışma, aile apartmanında yaşamayan çocuklar ve ebeveynler üzerinde çeşitli duygusal ve davranışsal etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'deki çocuk psikiyatrisi uygulamalarında aile apartmanı öyküsüne özellikle dikkat edilmesi gerektiği vurgulamaktadır.

Gülseda Ayrancı (2018) Aile Apartmanında Yaşamayan 0-3 Yaş Arası Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi isimli çalışmada, aile apartmanında yaşamayan bebek ruh sağlığı ve aile ilişkileri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma, 0-3 yaş arası bebeklerin ebeveynleriyle yapılan görüşmelere dayanarak gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, aile apartmanında yaşayan babaların daha genç ve düşük eğitim düzeyine sahip olduğunu, plansız gebelik oranlarının daha yüksek olduğunu ve bebeklerin ek gıdaya daha erken geçtiğini göstermiştir. Ayrıca, aile apartmanında yaşayan bebeklerde uyku bozukluklarının, apartmanda yaşamayan bebeklerde ise yoksunluk/örselenme bozukluklarının daha sık görüldüğünü bulmuştur. Aile apartmanında yaşamayan, bebeklerin dil gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ve dil gelişiminde gecikmeyi azalttığını belirlemiştir.

Sevilay Acar (2019) Şehir Dokusunda Mahalle: İstanbul Esenler'de Aile Apartmanı Olgusunun İncelenmesi adlı yüksek lisans çalışmada aile apartmanları, komşuluk ilişkilerini, aile bağlarını ve mahalle kültürünü olumlu etkileyerek şehirde aidiyet duygusunun gelişimine katkı sağlar. Özellikle ekonomik ve sosyolojik açıdan bu dinamik ilişkiler önemlidir. Esenler ilçesindeki kentsel dönüşüm projelerinde, aile apartmanlarının

mahalle kültürüne katkıları dikkate alınarak korunmaları önermektedir. Yeni şehir uygulamalarında aile apartmanları, modern konforlar ve sosyal alanlar içeren mimari modeller olarak sunmaktadır. Bu konseptler, sağlıklı bireylerin yetişmesine, aile yapısının korunmasına ve şehre aidiyet duygusunun geliştirilmesine katkı sağlayacağına ilişkin vurgu yapılmıştır.

Merve Adlı İşleyen (2020) Aile Apartmanında Yaşayan Çiftlerin Evlilik İlişkisi Ve Ebeveynlik Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma tezinin genel sonuçları, katılımcıların deneyimlerinin aile apartmanının yapısı ve cinsiyet tarafından şekillendiğini ve katılımcıların aile apartmanının özelliklerine ve bağlamına göre hareket ettiklerini göstermiştir. Sonuçlar, aile apartmanlarında veya bağımlı aile yapılarında yaşayan kişilerle çalışan klinisyenler için faydalı bilgiler sunmuştur. Bulgular mevcut literatür bağlamında tartışılmış ve daha fazla çalışma için sınırlamalar ve öneriler belirtmiştir.

Rukiye Zinnur Fidan (2022) Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme çalışmasında ise derinlemesine mülakatlar yaptığı araştırmada, evler ziyaret edilmiş ve fenomenolojik bir yöntem kullanılmıştır. Her apartmandan bir daire ile görüşülmüştür. Dağılmış aile apartmanlarında aileler arası gerilimler, apartmandan ayrılış süreci ve çatışmalar odak alınmıştır. Devam eden aile apartmanlarında dayanışma süreci, aileler arası sınırlar ve bir arada kalma taktikleri incelenmiştir. Ayrıca her mülakatta, apartmanın kuruluş süreci ve mülkiyet ilişkileri araştırılmıştır.

Beyza Tanlası (2023) Aile Apartmanında Yaşayan Annelerin Ebeveyn Öz Yeterliklerinin İncelenmesi adlı çalışmasında annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin, ebeveynlikte deneyim ve öğrenme, psikolojik durum ve eş desteği gibi faktörlere bağlı olarak değiştiğini bulmuştur. Aile apartmanında yaşamının anneler için kendine özgü avantaj ve dezavantajları olduğu belirlenmiştir. Bu ortamda ebeveynlik konusunda alınan destek ve müdahaleler iç içe geçmektedir. Aile apartmanında yaşamak, anneler, çocuklar ve çekirdek aileler için belirli koşullar ve sorumluluklar getirmekte ve bu durum anneler için anne olma deneyimini karmaşıklştırmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısını ve bu algının farklı sosyal roller üzerindeki etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle,

kadınların eş, anne ve gelin rolleri arasındaki deneyimlerini, bu rollerin birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini ve sosyal kimliklerini nasıl şekillendirdiğini incelemeyi hedeflemektedir. Araştırma, evli kadınların bu rollere ilişkin deneyimlerinin gündelik yaşam pratiklerine nasıl yansıdığını değerlendirmektedir. Ayrıca, sosyal kimliklerin toplumsal beklentiler ve normlar tarafından nasıl şekillendirildiğini ele almaktadır. Bu kapsamda, aile apartmanlarının sosyal yapısı ve dinamikleri, kadınların kimlik oluşum sürecindeki rolü ve etkisi açısından incelenmektedir. Araştırmanın amacı, kadınların sosyal rollerini, bu rollerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu ve gündelik yaşam pratiklerine nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Aynı zamanda, toplumsal beklentiler ve normların sosyal kimlikler üzerindeki etkisini ve bu süreçlerde kadınların karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma stratejilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Böylece, aile apartmanlarının sosyal yapısının ve dinamiklerinin, kadınların kimlik oluşum sürecindeki rolünü ve etkisini derinlemesine değerlendirmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın odak noktası eş, anne ve gelin rolleri ile sınırlı olduğundan, kadınların diğer potansiyel sosyal rollerini (örneğin, iş kadını, öğrenci, arkadaş) kapsam dışı bırakmıştır. Araştırmaya katılan kadınlar İstanbul, Ankara ve Bursa illeriyle sınırlı tutulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Mevcut tez çalışmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, problemlere güvenilir çözümler aramak amacıyla planlı ve sistemli olarak verilerin toplanması, çözümlenmesi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve raporlanması süreci olarak ifade edilmektedir (Best, 1959; Mouly, 1963 akt. Karasar 1994). Nitel araştırma, olay ve olgular hakkında anlam üretmeyi hedefleyen ve bireylerin algı, duygu, deneyim ve kanaatlerine odaklanan bir yöntemdir (Baltacı, 2019). Nitel araştırma, incelediği probleme ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlamayı hedefleyen bir yöntem olduğu ifade edilmektedir (Guba ve Lincoln, 1994; Klenke, 2016). Bu bağlamda nitel araştırmanın çoğunlukla insan davranışlarını, tecrübelerini, olay ve olgulara ilişkin görüşlerini ve algılarını soyut ve karmaşık konuları anlamak amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür. Bu tür araştırma,

olayları, olguları ve ilişkileri derinlemesine anlamak, açıklamak ve yorumlamak için kullanıldığı söylenebilir. Nitel araştırmalar genellikle katılımcıların görüşlerinin kısıtlanmamasına özen gösterilen görüşmeler veya gözlemlere dayanır (Creswell, 2019).

Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma sürecindeki aşamaların hedefe yönelik ve kendi içinde uyumlu ilerletilmesine, araştırmanın yaklaşımını belirleyen araştırma desenleri rehberlik eder (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Nitel araştırma yöntemiyle desenlenen araştırmalarda incelenen olay veya olgu hakkında derin bir algıya ulaşma gayreti olduğu ifade edilebilir (Morgan, 1996). Katılımcıların görüşlerinin kısıtlanmamasına özen gösterilen görüşmelere veya gözlemler, nitel araştırmaların temelini oluşturur (Creswell, 2019).

Fenomenoloji, Yunan dilinde "görünüm" anlamına gelen fenomen kelimesinden türetilmiştir. (Bal, 2013, s. 27). Fenomenolojinin kurucusu kabul edilen Husserl, fenomen kavramını “görünen ile görünen şey arasındaki özsel bir bağlılık nedeniyle çift anlamlı” olarak tanımlar (Husserl, 2010, s. 42-43). Fenomenoloji, felsefenin gündelik yaşamın zenginliğiyle yeniden bağ kurma çabasıyla ilgilenir ve genellikle "nasıl" sorusuyla ilgilenir (Zahavi, 2020).

Fenomenoloji, bireylerin deneyimlerini anlamaya odaklanan bir araştırma deseni olması nedeniyle mevcut araştırma için uygun görülmüştür. Nitekim bu araştırma deseni, bireylerin doğrudan deneyimlerini incelemeyi ve anlamayı amaçlar. Fenomenolojik araştırma deseni Türkiye’de aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların gündelik yaşamlarına ilişkin deneyimlerini anlamak için görüşmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bir araştırmanın temelini oluşturan veri toplama araçları araştırmanın amacını, kapsamını ve yöntemi ile doğrudan ilişkilidir. Veri toplama araçları, araştırmacıların katılımcılarla etkileşimde bulunarak bilgi toplamasına olanak tanır. Bu araçlar, araştırma sorularına cevap bulmak, hipotezleri test etmek veya belirli bir olguyu anlamak için kullanılabilir. Bu bağlamda araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılmıştır. Katılımcıların yaş, eğitim durumu, evlilik süresi, aile apartmanında yaşama süreleri, gibi demografik özelliklerini belirlemek

amacıyla kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme sorularında ise araştırmanın ana temasına ilişkin derinlemesine bilgi toplamak amacıyla sorular kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin analizinde, içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi Berelson'un ifadesiyle "iletişimin açıklanan içeriğinin yansız, sistematik sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniği" olarak tanımlamaktadır (Metin&Ünal, 2022). Veri toplama sürecinde elde edilen belgelerin, dokümanların, metinlerin ve temalarda yer alan içerikleri nesnel bir üslupla ölçülebilir ve doğrulanabilir bir açıklamasını yapabilmek amacını taşımaktadır (Fiske, 1996, s. 176).

İçerik analizinde elde edilen verilerde doğrudan algılanan öğelerin veya mesajların yanı sıra üstü örtülü olan, gizli unsurlar elde edilmeye çalışılır. Bu doğrultuda içerik analizinde veriler kodlanarak kategoriler ve birbirine benzer veriler bir araya getirilerek temalar oluşturulur. Elde edilen veriler bu yöntemlerle gruplandırıldıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak bulgular tanımlanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Böylece metinlerin içeriklerinin anlamını, yapılarını, özelliklerini ve ilişkilerini anlamak için esas alınarak çalışma yürütülür. Bu bağlamda ilgili çalışmada, elde edilen görüşme verilerinin öncelikle transkripti yapılmış böylece kayıtlar yazılı bir belge haline getirilmiştir. Ardından kodlamaya geçilmiştir. Kodlama aşamasında katılımcıların cevaplarında öne çıkan ifadeler belirlenmiş, gruplandırılmış ve oluşturulan kodların hangi bağlamda kullanılacağını sınırları belirlenmiştir. Bu kapsamda temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar ile elde edilen bulgular kategorize edilerek yazılmıştır.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Gündelik hayat, bireylerin sosyal, kültürel etkileşimlerinin kesişim noktasında şekillenir. Bu etkileşimler, toplumsal normlar, değerler, inançlar ve gelenekler tarafından belirlenir ve yönlendirilir. Sosyo-kültürel bakış açısıyla değerlendirildiğinde, günlük hayatın ritüelleri, alışkanlıkları ve ilişkileri, bireylerin kimliklerinin ve toplumsal rollerinin oluşumunda kritik bir rol oynamaktadır. İnsanlar, sosyal çevrelerinden ve kültürel miraslarından etkilenerek gündelik yaşamlarını düzenlerler. Bu bağlamda sosyal gruplar ve topluluklar, yaşamlarını sürdürebilmek için kendi ihtiyaç ve algılarına uygun pratikler geliştirmişlerdir (Berger & Luckmann, 2008: 31). Bu nedenle, günlük yaşam pratikleri kültür ve geleneklerden önemli ölçüde etkilenmektedir.

Toplumsal yaşamın belirleyicilerinden ve dönüştürücülerinden olan evlilik ve aile kurumları da gündelik hayatın bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kurumlar, bireyleri bir araya getirerek toplumun hem niceliksel hem de niteliksel gelişimine katkıda bulunurlar. Evlilik, iki bireyin bir araya gelerek bir yaşam ortaklığı kurmasını sağlar ve bu ortaklık, toplumsal normlar ve değerler çerçevesinde şekillenir. Aile ise, bu ortaklığın sürdürüldüğü, yeni bireylerin yetiştirildiği ve sosyo-kültürel değerlerin aktarıldığı bir ortamdır. Gündelik hayatta evlilik ve aile, toplumsal rollerin, sorumlulukların ve ilişkilerin belirlenmesinde merkezi bir konumda bulunur. Bu yönüyle gündelik hayat akışı içinde ailenin rolü önemlidir.

Gündelik hayat sosyolojisinin temel ilkesi, bireylerin her eyleminin günlük hayatla derin bir şekilde bağlantılı olduğu ve bu bağlamda günlük hayatın hem bireyler arasındaki ortaklıkları hem de farklılıkları kapsadığıdır. Gündelik hayat, bireylerin her gün yeniden katıldıkları ve eylemlerini gerçekleştirdikleri bir alan olarak tanımlanır ve tüm günlük faaliyetlerle ilişkilendirilir (Burkitt, 2014, s.212). Dolayısıyla bireylerin yaşamlarında kurduğu ilişkiler, yaşadıkları mekanlar, geçirdikleri zaman olguları bireylerin düşünsel, duygusal ve davranışsal durumlarını yönlendiren ve şekillendiren unsurlar olarak görülmektedir (Duben, 2002, s.93). Bu süreç nihai olarak kişilerin kimliğini inşa etmelerinde belirleyici bir unsur olarak görülmektedir (İnce, 2023, s.221).

Araştırma kapsamında kavramsal ve kuramsal çerçeve; gündelik hayat, aile ve Türkiye’de aile apartmanları; benlik, kimlik ve sosyal kimlik kavramları üzerinden açıklanmıştır.

İlgili kavramlar araştırmanın alan yazın taramasında elde edilen bilgiler doğrultusunda bir araya getirilerek çalışma geniş boyutlarla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Gündelik Hayatın Doğuşu

Sosyal bir varlık olan insanın toplumsal bağlamdan ayrı düşünölemeyeceğı gerçeğinden doğan sosyoloji, belirli bir toplumun eylemleri ve davranış örüntöleri arasındaki sistematik ilişkiye dayanır. Toplum ve toplumla ilişkili olan her şey, sosyolojinin inceleme alanıdır. Bu nedenle toplumun kurduğı her etkileşimin sosyolojik bir boyutu vardır. Toplumu inşa eden insanın, diğlerleriyle olan her türlü ilişkisi sosyolojinin konularını oluşturmaktadır. Ayrıca kültörel etmenlerin maddi ve manevi boyutları ve insan yaşamını etkileyen tarih, coğrafya, siyaset, ekonomi ve diğler tüm toplumsal olaylar, sosyolojinin kapsamını arasında sayılabilir.

İnsan ve toplum ilişkisi varlığından doğan her türlü duygu, düşünce ve eylemin dinamik bir süreç içinde ilerlemesi sosyolojinin kapsamını da sınırlandırılmaz hale getirmiştir. Bu nedenle, sosyolojinin inceleme alanlarına ilişkin ortaya çıkan müstakil kavramlar da toplum incelemelerine yön verdiğı görölmüştür. Bu bağlamda gündelik hayat sosyolojisi hem toplumu hem de toplumu inşa eden insanın biricik eylemlerini konu edinmiştir.

Toplumu anlama çabası olarak gelişen sosyoloji, toplumun bütününe odaklandığı kadar bütünü var eden bireylerle de yakın içinde olmuştur. Bu bağlamda onların ekonomik, politik ve kurumsal yapılardan oluşan makro boyuttaki sistemlerle olan ilişkisinin yanı sıra mikro boyuttaki ilişkilerini de incelemiştir.

Sosyolojinin sahip olduğı bu geniş kapsam, inceleme alanını çoğaltırken aynı zamanda bu alana zenginlik sunmaktadır. Sosyoloji disiplininin müstakil çalışma alanlarından biri olan gündelik hayat sosyolojisi, hayatın içinden sıradan olana sosyolojik bir nazarla bakmayı ön görür. Gündelik hayat, mikro düzeyde gerçekleşen ilişkiler üzerinde inşa edilir.

Gündelik ifadesi çoğunlukla günlük rutin içinde meydana gelen şeyler olarak algılanmaktadır. Alışıl gelmiş eylemleri, hayatın bir parçası olan ve insanların günlük yaşantılarında düzenli olarak uyguladıkları, süregelen eylemler bütünü olarak tanımlandığı düşünölmektedir. Nitekim Turner, İngilizce'deki karşılığı "everyday life" olan kelimenin, Cambridge Sözlüğü'nde "gündelik" teriminin on yedinci yüzyılın

başlarında kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir. Sözlüğe göre ise kavram, iş süreçleri ve kişilerarası davranışlar gibi sıradan veya devam eden yaşam tarzları ile beraber giyim ve dekorasyon gibi maddi nesneler kültürel unsurlara atıfta bulunmak için kullanılmaktadır (Turner, 2006).

Toplumsal incelemelerde sosyal yapıların nasıl işlev gördüğüne ilişkin genel ilkelerin yeterli gelmeyeceğine ilişkin bir farkındalık oluşması 19. yy sonlarına doğru yeni anlayışların ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur (Gardiner, 2016). Bu bağlamda sosyoloji çatısı altında araştırma veya inceleme odaklı bir ilerleme sürdüren gündelik hayat sosyolojisinin özel bir alan olarak ortaya çıkması, sosyolojide bir anlayış değişikliğinin tezahürü olarak görülmektedir. Bu değişiklik önceleri toplumu bütünsel anlamaya çalışan makro boyutun mikro olan bireye odaklanması ile gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle klasik sosyoloji yapıya odaklanırken bir alt alan olarak ortaya çıkan gündelik hayat sosyolojisi tekile odaklanır (Altun, 2023). Ancak bu gelişmenin toplumbilimin temelini tamamen değiştirdiğini söylemek mümkün değildir. Sosyolojinin alt alanlarının doğması, toplumun anlaşılmasını derinleştirmiştir.

“Gündelik hayat” kavramını detaylı bir şekilde ele alıp kavramsal çerçevesinin belirlenmesinde önemli bir isim olan Henry Lefebvre, gündelik hayatı çeşitli yönleri ile ele alır. Ona göre gündelik hayat, belirli bir sınırı olmayan, karmaşık bir yapı içerir. Lefebvre, gündelik hayatı sadece boş/serbest zaman olarak görmeyi reddeder. Ona göre, gündelik hayat iş hayatı, aile hayatı ve geriye kalan boş/serbest zamandan oluşan yaşam döngüsünü ve bunu tecrübe eden insanın yaşamındaki rutin eylem ve alışkanlıkların toplamıdır (Lefebvre, 2013). Bu nedenle gündelik ve gündelik olana dair düşünmek, insanı sürecin hem öznesi hem nesnesi kılmaktadır.

Gündelik hayat, insan etkileşimlerinin ortaya çıkardığı sosyal dünyanın tüm karmaşıklığını içeren ve bu dünyayı farklı şekillerde ifade eden bir etkileşim alanı olarak da tanımlanmaktadır. O halde, gündelik hayatı oluşturan bu karmaşık etkileşimlerin görünüş ve anlamlarının yanı sıra, bu anlamların üretiminin nasıl gerçekleştiği ve ne şekilde görünür kılındığı sorularına cevap aramak, toplumsal çalışmaların işaret ettiği sosyal gerçekliği keşfetme çabası için önem taşımaktadır (Esgin, 2018).

“...gündelik hayatın daha derin anlamlarını kavramak, çeşitli günlük yaşam deneyimlerinin gerçekleştiği sosyal bağlamların temelini anlaşılmasını gerekli

kılar. Sosyolojik anlayış sıklıkla bireylere özgü bakış açılarını ve algılarını aşarak toplumsal yapı ve organizasyonun "daha derin ve daha gizli" yönlerini elde etmeyi hedefler. Öte yandan tıpkı gündelik hayatın bize toplum hakkında çok şey söyleyebileceği gibi, gündelik hayat çalışmasının sosyoloğa belirli toplumların ve bu toplumların belirli yönlerinin nasıl işlediğini öğretmede önemli bir rolü olduğunu belirtir. Sosyoloji, gündelik hayatın sosyolojik bilgiyi zenginleştirebileceği, genel fikirleri ve teorileri zengin ayrıntılar ve özgüllüklerle ortaya çıkarabileceği gibi bizi gündelik hayat hakkında bilgilendirebilir" (Inglis, 2005, s.3).

Gündelik hayat kavramının mimarlarından Lefebvre, gündelik hayatın rutinler aracılığıyla kendini devamlı yeniden üreterek dinamiklik kazandığını ifade eder. Gündelik hayat, tüm insan eylemleriyle derinden bağlantılıdır. Bir kişinin gündelik olarak ne yaptığını ne düşündüğünü ve ne hissettiğini içeren bir kavramdır. Gündelik hayat, insanların kendileri tarafından oluşturulan ve yorumlanan bir gerçekliktir (Çetin, 2013). Aynı zamanda süregelen hayatın içinden olan beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve çevre ile ilişki kurmayı kapsar (Lefebvre, 2013). Ancak bu kavramı sosyolojik bir zeminde tanımlamak daha incelikli ve dikkatli bir bakışı gerektirmektedir. İnsanın akan ve yaşayan sosyal bir dünyada zihinsel yapılarının, tutumlarının, hayat deneyimlerinin bilimsel zeminde bir kategori oluşturmasıdır (Featherstone, 2000; akt. Yalçı, 2021) Böylece bireysel bakış açısı, eylem ve etkileşimler, daha önce olmadığı biçimde gündelik hayatla ilişkili olarak nesneleştirilmektedir (Esgin, 2018).

Gündelik hayat, insanların her gün yaptıkları, düşündükleri ve hissettikleri eylemlerle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu kavram, bireylerin yaşamının olağan ve tekrarlayan unsurlarıyla biçimlenen, insanlar tarafından inşa edilen bir gerçeklik olarak tanımlanır. (Çetin, 2013). Gündelik hayatın sıradan, aşına, sıkıcı, önemsiz ve görünmez gibi özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Onun bu şekilde ele alınması, bir gün içine sığan günlük ritme tekabül ettiği (Bovone, 1989) kabulünden kaynaklanmaktadır: Uyanmak, dişleri fırçalamak, duş almak, çay demlemek/kahve yapmak, köpeği yürüyüşe çıkarmak, çocukları okula götürmek, komşularla selamlaşmak, TV izlemek, iş yerinde, fotokopi odasında zaman geçirmek, öğle yemeği yemek, eve dönmek, uyumak gibi eylemlerden oluşan bir döngünün hepsi bu ritme dâhildir (Inglis, 2005).

1.1.1.Gündelik Hayatın Tarihsel Seyri: Temel Yaklaşımlar

Gündelik hayat kavramı, muğlak bir özelliğe sahip olmasına rağmen, çeşitli dönemlerden ve farklı düşünsel geleneklerden gelen isimler tarafından ele alınmıştır. Bu farklı bakış açıları, gündelik hayatın sosyolojik analizini çeşitlendirmekte ve çoklu okumalara imkân sağlamaktadır. Gündelik hayat kavramına ilişkin kapsamlı çalışmaları gerçekleştiren Henri Lefebvre, Agnes Heller ve Michel de Certeau, eleştirel bir bakış açısı ortaya koymuşlardır. Bu alan çerçevesinde hem bütünü hem de bütünü içindeki tekil boyutlar incelenmiştir. bağlamında öne çıkmaktadır.

Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü'nde "gündelik yaşam sosyolojileri" başlığında yaklaşımları dört başlıkta değerlendirir:

"Erving Goffman'ın insanların günlük yaşamda kendilerini nasıl sunduklarını analiz eden teatral metaforu içeren dramaturjik çalışması; Harold Garfinkel'in insanların günlük yaşamlarını sürdürdükleri prosedürlere odaklanan etnometodolojisi; gündelik bilincin analizi ve oluşumuna felsefi bir temel sunan Alfred Schutz, Thomas Luckmann ve diğerlerinin fenomenolojisi; Henri Lefebvre'in kapitalizmdeki günlük yaşamın baskıcı çelişkilerini irdeleyen eleştirel kuramı, olarak sınıflandırılır" (Marshall, 1999).

Gündelik yaşamda, toplumsal anlamın nasıl inşa edildiğini, bireyin aktif bir fail olarak nasıl yeniden kavramsallaştırıldığını anlamak için birçok düşünce akımı gelişmiştir.

19. yy'da Amerikan sosyoloji geleneğinin yansıması olarak ortaya çıkan mikrososyoloji akımı kabul edilen sembolik etkileşimcilik, ana öncüleri olan George Herbert Mead ve Herbert Blumer'in çalışmaları doğrultusunda şekillenmiştir. Sembolik etkileşimcilik kuramının, gündelik hayat sosyolojisini idrak etmek için ipuçları sağlayan tarihsel uğraklardan biri olduğunu söylemek mümkündür (Binay & Tatlıcan, 2018).

Sembolik etkileşimcilik teorisinin temelini birey-toplum arasındaki etkileşim oluşturmaktadır. Kişilerarası ilişki örüntülerinin dünyayı algılama biçimlerini etkilediğini savunan bu akım, etkileşimsel bağlamın yanı sıra kişilerin benlik algısını oluşturmada da önemli bir işleve sahiptir (Gökulu, 2019).

Sembolik etkileşimcilere göre, bireylerin "şeylere yüklediği anlamlar" yani semboller, insan etkileşimlerinin bir ürünü olarak kabul edilmektedir. İnsanlar arasındaki iletişimi

sağlayan araçlar; dil, nesneler, jestler ve mimikler, kelimeler, davranışlar sembolik etkileşimciler için en önemli sembollerdir (Bozkurt, 2009, s. 42).

Deneyimlerin ve bilincin nesnelerinin anlaşılmasıyla ilgilenen ve bir felsefi yöntem olan fenomenoloji, gündelik hayatı ve insanların günlük deneyimlerini, olayları, ilişkileri ve algıları ele alır. Bu bağlamda fenomenolojinin, gündelik eylemlerin deneyimini açıklamak ve tanımlamak amacıyla kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Bir yöntem olarak fenomenolojiyi sosyal bilimlere uygulamış olmasıyla Luckmann, bireysel sosyal yaşantı yoluyla toplumsal gerçekliği nasıl inşa ettiğini ve bu gerçekliğe nasıl anlam kazandığını anlamaya yönelik çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Bu bağlamda birey ve toplum arasında diyalektik bir ilişki olduğunu ve böylece toplumsal gerçekliğin oluşturulduğu vurgulanır. Tekil olarak birey bu süreçte, toplumsal gerçekliğin inşasında hem oluşturan hem de etkilenen bir rolü üstlenir (Yücedağ, 2013).

Fenomenoloji yönteminin mimarı olarak kabul edilen Edmund Husserl, nesnelerin ya da olayların özüne odaklanırken, gündelik hayatta karşılaşılan olaylar ve nesneleri, bireyin bilincinde belirli bir anlam taşıdığına da işaret eder. Ayrıca yöntem, bu anlamı açığa çıkarmaya çalışarak, bireyin deneyimlerini ve bilincini anlamaya yönelir (Şentürk, 2018). Fenomenolojiye önemli katkılarda bulunan bir düşünür de Alfred Schutz'dur. Schutz, gündelik hayatın anlamını anlamaya dikkat çekerek, sosyal fenomenoloji olarak bilinen bir yaklaşım geliştirmiştir. İnsanların birbirleriyle etkileşime geçerken, kendi anlam dünyalarını şekillendirdiklerini savunur (Sofuoğlu, 2009). Öte yandan Schutz "Eylemcinin kendi eyleminin anlamını kendisi yükleyerek yarattığı dünyaya saf deneyimin orijinal dünyası başkalarının değer yargılarına göre gerçekleşen eylem alanına da gündelik yaşam dünyası olmak üzere ayırır (Sofuoğlu, 2009). Sonuç olarak, fenomenoloji, gündelik hayatın anlamını anlamak için güçlü bir felsefi araç sağlar. Bu, bireylerin olayları, ilişkileri ve çevrelerini nasıl algıladıklarını ve bu deneyimlerin nasıl anlamlı hale geldiğini anlamak için kullanılabilir.

Günlük yaşamda insanların anlam oluşturma süreçlerini ve bu süreçlerin sosyal düzeni nasıl şekillendirdiğini inceleyen bir bakış açısına sahip olan etnometodolojinin temelleri, Harold Garfinkel tarafından atılmıştır. Etnometodoloji, bireylerin gerçekliği kavrama esnasında, gündelik yaşantılarında rutin ve sıradan hale gelen sorgulamaların yanı sıra bireyler tarafından benimsenen inanç ve değerleri irdelemeye çalışan bir yaklaşım olarak

ifade edilmektedir (Kaşıkçı, 2017). Bu bağlamda insanların günlük hayatta anlam oluşturma süreçlerini anlamaya odaklanır. İnsanlar, birbirleriyle etkileşime geçerken, ortak anlam ve normlar üzerinde anlaşarak sosyal düzeni sürdürmeye çalıştıklarını iddia eder. Bu bakış açısında, göstergeler olarak isimlendirilen tepkiler, jestler, ifadeler ve diğer belirtiler insan etkileşimleri aracılığıyla anlam kazanır (Wallace & Wolf, 2012).

Gündelik hayatın toplumsal hayatın diğer alanlarından bağımsızlaştırılarak müstakil bir alan olarak ele alınmasına eleştirel yaklaşan ve bunun son derece sorunlu olduğunu düşünen isimler de vardır. Norbert Elias, gündelik hayatın, geniş çaplı toplumsal değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak şekillendiğini savunur. Elias, bütün-parça ilişkisi bağlamından doğan, uygarlaşma süreçlerini inceleyerek mikro düzeyde gündelik hayatı araştırmak ve bu gündelik hayatın işleyişini etkileyen toplumsal gelişmeleri değerlendirmektedir (Elias, 1998). Bu konuyu örnekle açıklarken kitle hareketlerinin yükselişi ve devletin merkezi ya da yerel yapılanmasında meydana gelen dönüşümler gibi toplumsal gelişmelerin, gündelik hayatın dinamiklerini etkilediğini öne sürer. Gündelik hayatın sadece kendi iç dinamikleriyle değil, aynı zamanda genel toplumsal yapı, güç ilişkileri ve kurumsal değişimlerle de bağlantılı olduğunu vurgular (Şanlı, 2018). Bu bağlamda, Elias'ın gündelik hayatın toplumun genel yapısı içinde bir parça olarak ele alınması gerektiğini ifade edilmektedir.

1950'li yıllardan itibaren Amerikan sosyolojisinin önde gelen figürlerinden biri olan Goffman çalışmalarında, insanların günlük hayattaki yüz yüze etkileşimlerini incelemiştir. Goffman, çalışmalarında insanların gündelik yaşamlarındaki yüz yüze etkileşimlerini inceler. İnsanlar arasında gerçekleşen etkileşimleri, bir tiyatro oyunu gibi, sahne, rol ve performans kavramlarla açıklamaktadır (Orhan, 2018). Goffman, dramaturji yaklaşımını ortaya koyarak, özellikle "Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu" adlı eseriyle düşüncelerini ortaya koymuştur. Durkheim, Burke ve Blumer gibi düşünürlerden etkilenen Goffman, bireyler arası etkileşimin toplumsal düzenin temelini oluşturabileceğini savunmuş ve toplumsal yaşamda birbirleriyle etkileşimde bulunan bireylerin analizine odaklanmıştır (Adler, Adler, & Fontana, 1987).

Gündelik hayat kavramını, toplumsal ilişkiler bağlamında ele alan düşünürlerden biri olan Piotr Sztompka'ya göre ise gündelik hayatın önemli bir özelliği onun tekrarlar içermesidir. Bu tekrarlar, gündelik hayatın izlerini barındırır. Bu nedenle Sztompka,

gündelik hayatın döngüsel bir yapıya sahip olabileceğini ifade eder (Sztompka, 2008). Ayrıca Sztompka, gündelik hayatın yerel dinamiklerini öne çıkarır ve bir bağlamda meydana gelen gündelik hayatın, o bağlamın özelliklerinin "karakterini, stilini, biçimini ve içeriğini" nasıl belirlediğini vurgular (Altun, 2023). Sztompka, "sosyal durumların fotoğraflarını çekmek" ve "mevcut fotografik görüntüleri yorumlamak" olmak üzere gündelik hayat sosyolojisi bağlamında kullanılan iki temel yaklaşımdan bahseder. Bu kapsamda gündelik hayatın sosyal varlığın kendini en net şekilde ifade ettiği alan olması bahsedilen fotoğraf metaforuyla ele alınmasının temelini oluşturmuştur. Bu nedenle gündelik hayatın son derece gözlemlenebilir yüzü, gündelik hayatı açıklayarak ve toplumsal varoluşun sırlarını çözmek için bir araştırma kaynağı sağladığı ifade edilmektedir. (Altun, 2023; Sztompka, 2008).

Gündelik hayata eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmak, onun dönüşebileceğine olan inanca dayanmaktadır. Günlük yaşamın kültürle, ekonomiyle, toplumsal ve politik alanlarla ilişkisini düşünmek, onun yenilik mekânı olarak ortaya çıkmasına olanak tanır. Gündelik hayata ilişkin geliştirilen bu eleştirel bakış açısı, bu dönüşümün mümkün olduğuna dikkat çeker. Bu bağlamda gündelik hayata bütünsel yaklaşmak, içindeki yeni ve yaratıcı pozitif dinamikleri ortaya çıkarmayı da önemser (Colebrook, 2002).

Gündelik hayatın eleştirel analizleri, sosyal bilimlerde önemli bir tartışma konusudur. Bu yaklaşımlar, gündelik yaşamın gözle görülür sıradanlıklarına sorgulayıcı bir bakış açısı getirerek, bu yönleri incelemeyi ve eleştirmeyi amaçlar. Bu yaklaşımlar aynı zamanda, bireyin ve kolektif eylemin toplumsal yapıları nasıl dönüştürdüğüne dikkat çekerek, toplumsal kontrol mekanizmalarının gündelik hayatı nasıl etkilediğini analiz etmeyi vurgular (Gardiner, 2016).

Gündelik hayata eleştirel yaklaşan isimlerin öncülerinden olan Lefebvre, gündelik hayata ilişkin görüşlerini iki ayrı bağlamda ele alır: İlk olarak gündelik hayat, insanı dar bir alana veya göreve sıkıştıran görevler, aşağılanma, işçi yaşam tarzı ve hayatı idame ettirmenin zorunluluğu çerçevesinde gelişen sorumluluklardan oluştuğunu belirtir. İkincisi ise gündelik hayat zemininde gerçekleşen yaşamın sürekli akışı içinde beden-zaman-mekân bağlamında gerçekleşen oluşlar (Lefebvre, 2007) olarak ele alınır.

John Roberts, Lefebvre'nin 'gündelik hayat' kavramına ilişkin ayrımını şu şekilde açıklamaktadır. Ona göre gündelik ve gündelik hayat ifadeleri birbirinden farklıdır.

Gündelik ifadesi yaşamın tekrarlılığına dayanırken ‘gündelik hayat’ da eleştirisine dayalı bir bağlam oluşturur (Roberts, 2013).

Lefebvre’ye göre gündelik hayat, iş hayatının dayattığı çalışma koşullarından bağımsız bir özgürlük alanı olması gerekirken bireylerin gündelik hayatını ve hem ekonomik ilişkileri hem de buna paralel olarak toplumsal ilişkileri denetim altına alan kapitalist sistemin zorunlu kıldığı koşulları da kapsayan bir alan haline gelmiştir (Lefebvre ve Regulier, 2005; Lefebvre ve Levich, 1987). Bunun sonucu olarak gündelik hayat, gelişen bilinç ve kültür endüstrilerinin baskın etkisi altında, üretici/özgürleştirici düşünce ve eylem biçimlerinin aracı olmaktan uzaklaşmıştır. Bu özelliği nedeniyle gündelik hayat artık tarihsel politik devrimlerin gerçekleştirildiği bir yer değildir; aksine çeşitli üslupların ve kimliklerin dinamik bir alanı haline gelmiştir. Gerçekte, modern toplum, tüketimi gündelik hale getirerek onu tüketir. Bu yaşam tarzı, büyüme ve gelişmeye dayanan, hız üzerinden üretilen bir geçicilikle, gündelik hayatın devrimci potansiyelini sekteye uğratarak, dünyayı bütünlüklü bir şekilde anlamakta zorlanan, yabancılaşmış ve parçalı bir bilince sahip bireyler yaratır. Bu durum, tarihsellik ile gündeliklik arasındaki gerilimlerin bir sonucudur (Köse, 2018).

Gündelik hayat, sıradanlığın içinde işte ve iş dışında gerçekleşen mekanik hareketler, saatler, günler, haftalar, aylar, yıllar, çizgisel tekrarlar ve döngüsel tekrarların bir araya gelimidir, aynı zamanda doğal zaman ve akılcı zamanın tekrarlarını içerir (Lefebvre, 2013). Bu durum, gündelik hayatın ritminin rutinler aracılığıyla sürekli olarak kendini inşa ettiği anlamına gelir. Gündelik hayatın kendini her gün yenilemesi onun üretken yanını ortaya koymaktadır. Gündelik hayatın üretken ve sosyal etkileşime dayanan örüntüsü görülmeye değer bir noktaya işaret etmektedir. Bu da ilgili kavramın inceleme alanı olarak önemli kılmaktadır.

Gündelik hayat kavramına eleştirel bir perspektif sunan bir diğer isim de Michel de Certeau’dur. Onun gündelik hayatı inceleme yolculuğundaki ilk adımı, gündelik hayatı ele alınabilir kılmak olmuştur. Ona göre, bir çalışmayı ele alınabilir kılmak, derinlemesine ve tüm yönleriyle kapsayıcı bir şekilde incelemek ve gelecekteki çalışmalar için potansiyel yollar açmak için önemlidir. İkinci adım, gündelik yaşamdaki bireysel eylemlerin tesadüfi olmadığını, aksine bu eylemlerin mantıksal bir temeli olduğuna dikkat çeker (Certeau, Giard, & Mayol, 2015). De Certeau'nun ana görüşü,

organizasyonların ve tekil olarak bireylerin gündelik pratiklerini toplumun daha büyük yapılarına direnmek ve kendi anlam dünyalarını yaratmak için nasıl kullanabileceklerine dayandırır. Bu görüşünü ise “strateji” ve “taktik” kavramlarını kullanarak açıklar:

Bir hedefe ulaşmaya yönelik resmi, yukarıdan aşağıya, üstten asta, genellikle etkili, planlı yaklaşımları ifade eden ‘stratejiler’dir. Örneğin bir kuruluşun reklam kampanyası veya bir partinin seçim politikası stratejik bir kararı kapsarken; bireylerin veya grupların belirli bir durumda, kaynaklarının sınırlı olduğu veya resmi güçten yoksun oldukları durumlarda kullandıkları yaratıcı ve esnek yöntemler olarak ‘taktikler’ ifadesini kullanır. De Certeau’ya göre bireyler hayatlarının günlük akışında kendi anlam dünyalarını inşa etmek ve yönlendirmek için taktikler kullanırlar (De Certeau, 2009).

“Gündelik taktikler gündelik sanat icra etmektir.” (De Certeau, 2009a, s. 60). Sanat aslında zayıfın güçlü üzerinde doğru hamleyi yapmasıdır. Eylem sanatları çok değişik biçimler alabilir. Yeri geldiğinde bir kadının eşi için yemek pişirmeyi reddetmesi bir taktiksel eylem sanatı olarak düşünülebilir ya da bir işçinin çalıştığı fabrikadaki iş aletlerine zarar vermesi, işçinin işveren üzerindeki taktiksel hamlesi olarak değerlendirilebilir. Yine, çalıştığı kurumun bahçesinde mesai saati içerisinde yürüyüşe çıkan bir memur da bir eylem sanatı icra etmektedir. Aynı zamanda, ürünlerin hasat zamanı iş bırakan köylüler de mülk sahibine karşı bir eylem sanatı ortaya koymaktadırlar (De Certeau, 2002).

Sosyal bilimler bünyesinde pek çok alanın temas ettiği bir kavram olarak “habitus” Pierre Bourdieu’nun belirleyici ve kapsamlı bir şekilde kullanmasıyla pek çok araştırmada anahtar rolü görmektedir. Nitekim “habitus” kavramını önceden Durkheim’ın, pedagoji derslerinde, Marcel Mauss’un “Beden Teknikleri Üzerine” adlı makalesinde, Max Weber’in, “Dinsel Çilecilik” adlı tartışmasında kullandığı bilinmektedir (Palabıyık, 2011). Ancak öznel olan ile nesnel olan arasındaki zıtlığı analiz etmek için kullanılan “habitus” kavramı, literatürde Bourdieu ile anılmaktadır.

Bourdieu’ya göre “habitus”, bireylerin sosyal yaşantılarında kurdukları etkileşimlerinin zemininde yer alan ‘bilişsel yapılar’ olarak ifade edilmektedir. Gündelik yaşamda, bireyler, üyesi oldukları toplumsal yaşamı anlamlandırmada ve kavramada, içselleştirdikleri bu bilişsel yapıları dikkate almaktadır. Bourdieu’ye göre, sosyal yaşamın

"yapılarının içselleştirilmesinin" bir sonucu olarak da "habitus" belirmektedir (Çeğin, 2018).

Bourdieu habitus kavramını şu şekilde ifade eder:

"Habitus; bilinçlilik gerektirmeyen bir bilme biçiminin, planlı olmayan bir niyetliliğin/yönelmişliğin, kişinin açıkça ifade etmeden de geleceğe yönelmesini mümkün kılan dünyadaki düzenliliklere pratik hâkimiyetin bir ilkesidir" (Bourdieu, 2007, s.48; Şanverdi, 2019, s.7).

Bireylerin zihinlerinde var olan temel bilgi birikimine odaklanan Bourdieu (2007), bireylerin içselleştirdikleri, genellikle bilinçli bir farkındalık dışında sahip oldukları kültürel, sosyal ve ekonomik düzenliliği kapsayan habitus'un hem bireyleri şekillendirdiğini hem de bireyler tarafından şekillendirildiğini savunur. Bu döngü ise, bireylerin bir toplumsal sınıfa ait olmalarından kaynaklanan davranışları, alışkanlıkları ve düşünce biçimlerini etkilemektedir. Öyle ki Bourdieu'ya göre, habitus, bilinç gerektirmeyen, planlı bir yönelim durumunun birey tarafından açıkça ifade edilmesine gerek duymadan, toplumsal boyuttaki düzenliliklere pratik bir hâkimiyet sağlayarak geleceğe yönelmesini ve bu doğrultuda hareket etme olasılığını mümkün kılan bir bilgi biçimidir. Bourdieu'nın ifadesi ile habitus, belirli yer ve koşullardaki toplumsal deneyimlerin bir sonucu olmasının yanı sıra, zihinde taşınan (dil, etnisite, vb.) sürekli eğilimler bütünü de ifade eder. Belirli tecrübeler, bilgi ve kaynaklara yaklaşımı derinden etkiler. Böylece habitusun, bireyin içinde yer aldığı toplumsal bağlamının etkisini harekete geçiren bilişsel ve güdüsel bir mekanizma halini aldığı ifade edilebilir (Timur, 2006). Bourdieu'ya göre habitus, kişinin kimliğinin bir parçası haline gelmektedir. Bu bağlamda habitus kişinin sahip olduğu değil bizatihi kişinin olduğu şey olarak ifade edilmelidir. Habitus bulunduğu mekâna ve koşullara göre kendini yinelemektedir. Nitekim kişinin kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlarından oluşan bu yapının kişinin değer yargılarını, eylemlerini ve tercihlerini etkileyeceğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda, gündelik hayattaki etkileşimler, bireylerin habituslarına bağlı olarak anlam kazanır. Dolayısıyla rutinlerden, alışkanlıklardan, etkileşimlerden ve basit eylemlerden oluşan gündelik hayat, habitus ile iç içedir.

Habitusun doğuştan gelen bir yeti olmadığı, onun aile ve sosyalleşme süreçleri aracılığıyla oluştuğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla dış dünyanın algılanması, hayatın

anlamlandırılması ve eğilimlerin sınırları, zihinsel süreçlerin ürünü olarak karşımıza çıkar. Neyin makul olup olmadığı kararının bireyin toplumsal dünya içindeki konumları, statüleri –bunlara bağlı eğilimler- ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal statü, kültür, aile yapısı, meslek gibi olgular kişinin varoluşsal temsilleri olarak yorumlanmaktadır (Özsoy, 2022).

Gündelik hayat, yaşamın tüm alanlarını kapsar ve bu alanlar arasında bir ilişki yaratır. Bu bakımdan yalnızca belirli toplumsal pratikleri ve alanları kapsayan bir kavram olarak değerlendirilemez (Highmore, 2002). Bu nedenle sosyokültürel bir alan olarak gündelik hayatı kavrayabilmek için o alanı inşa eden pratiklerin anlaşılması oldukça önemlidir.

1.1.2.Bir Deneyim Alanı Olarak Gündelik Hayat

Toplumun temelini oluşturan insan, kendi hayat döngüsü içinde anlam kazanan birbirine bağlı pek çok sıradan anlardan oluşan bir döngü içinde yaşamaktadır. Bu döngüyü gündelik hayat bağlamı içinde ele almak sosyal yapıyı anlamlandırma süreçlerine katkı sunar. Bu temelde ele alındığında gündelik hayatın bilinçdışı dinamiklerini çözümlemek ve sosyal yapıyla birey arasındaki etkileşimi anlamak için önemli bir çerçeve sunar.

Zengin ve verimli olan gündelik hayat, soyut bilişsellik ve pratik nesneleştirme gibi daha yüksek seviyedeki insan etkinliklerinin, istemeden de olsa, temellendiği kritik bir alanı oluşturur. Bu bağlamda, gündelik yaşamın içsel potansiyellerini keşfetmek ve sıklıkla bastırılan yönlerini ortaya çıkarmak önem arz etmektedir (Gardiner, 2016).

Gündelik hayat, insanlık boyunca bireylerin pratiklerini gerçekleştirdikleri ve etkileşimde bulundukları en temel alanlardan biri olarak var olmuştur. Diğer bir deyişle, insanların oyunlar oynadıkları alandır (Bourdieu ve Wacquant, 2014). Bireyler, bu alanda varlık göstererek hem eylemlerinin öznesi olurlar hem de toplumsal yaşamda yer edinirler. Gündelik hayat, her zaman öne çıkan ve kendi başına bir gerçeklik olarak ele alınması gereken bir alan olarak değerlendirilmelidir. Genellikle sıradan olarak görülen ve göz ardı edilen gündelik hayat, aslında derin anlamlar içeren önemli bir yapıyı temsil eder (Yılmaz, 2021).

Gündelik hayatın her alanında hem rol, statü, ahlaki ve ideolojik duruş açısından insan kendini kategorik bir biçimde konumlandırılmış bulmaktadır (Schütz, 2018). Hayatın her alanındaki tutum ve davranışlar bilinçli olarak planlanmadığından gündelik hayattaki pek

çok deneyim çoğunlukla bilinçsizce yaşanmaktadır (Williams, 2006). Bu bağlamda insanların ne düşündüğünü ne hissettiğini ve nasıl davrandığını açıklayan durumsal etkenlerle açıklanabilse de her zaman bilinçli bir farkındalık içermeyen gündelik rutinler, öznel anlamlar taşıyan bir gerçekliğe sahiptir (Berger ve Luckmann, 2008). Bu bağlamda gündelik hayat kişilerarası bir yaşama imkân sağlayan bir anlamlar ağını içermektedir. Diğer insanlarla paylaşılan bu deneyimler, toplumsal bir yaşam dünyasını oluşturmaktadır (Berger, Berger, Kellner, 1985)

Birey ve gündelik hayat arasındaki dinamik süreç, önceden belirlenmiş rol ve beklentilerin düşünsel, duygusal ve davranışsal anlamda somutlaştırılmasını mümkün kılan bir ilişki içerir. Bu noktada Goffman, bireye atfedilen toplumsal rollerin içselleştirilmesiyle pratik deneyimler yoluyla bireylerin “sahne önü” ve “sahne arkası” benlikleri inşa ederek gündelik hayatta bir deneyim elde ettiklerini iddia eder (Goffman, 2009). Bu nedenle gündelik hayatın homojen ve tekdüze bir alan olmadığı bir gerçektir. Aksine gündelik hayat son derece çoğul, uzlaşlı ve dengeye ihtiyaç duyulan bir alan olarak ele alınmaktadır. Goffman bu sahne metaforunda, bireyi merkez alır. Ancak, çalışmalarında insan davranışını şekillendiren yapılandırılmış durumlardan da bahseder. Goffman’ın nakış açısına göre, bir toplumsal durumda toplam etkinlik, gözlemciler ve katılımcılardan meydana gelir. Aktörler, performansı sergileyen "bir rolü canlandıran" bireylerdir. Kişiler, başkalarının karşısında bir performans sergilerken sürekli olarak bu performansı gözden geçirirler. İnsanlar, kendi performansları hakkında diğerlerinin düşünceleri konusunda sürekli bir farkındalığa sahiptirler (Poloma, 1993: 203). Aktörün sergilediği “performans” (s. 29-31) belirli izleyicilerin önünde bulundukları sürede gerçekleştirdikleri ve izleyiciler üzerinde etkisi olan eylemler bütünüdür (Goffman, 2021). Gündelik yaşamı bir tiyatro oyununa benzeten Goffman, nasıl bir oyunun profesyonel performanslar sergileyen ancak yapmacıklığı barındıran bir gösteri olarak görüldüğünü söylese de, günlük yaşamın da bir sahne performansı olduğunu, ancak bunun hazırlıksız, doğal bir biçimde ve sürekli bir kontrol altında gerçekleştiğini vurgular (Hülür, 2017). Gündelik hayatlarında sahne performansını sergileyen bireyler, etkileşimler aracılığıyla uyum sağlayarak benliklerini ömür boyu devam ettirirler. Bu süreçte bireyler kendilerini belirli bir maske altında başkalarına karşı sunarlar. Seyirciden aldıkları geri bildirimler yoluyla bireyler bu eylemi kimliğine yansıtmaktadır. Nitekim

Shakespeare (1996) 'in hayatı bir sahne olarak görmesiyle benzer şekilde, gündelik yaşam da bir "oyun" olarak devam etmektedir. Kimliğin kişiler arası yönünün doğal bir sonucu olarak sahnelenen her performans, bir rol ağı içinde şekillenerek bireyin kimliğine yansımaktadır (Yalçı, 2022). Birey çeşitli kimlikleri içeren rolleri kapsayan bir bütün olarak görülmektedir. Kişinin etkileşim potansiyeli, üstlendiği rollerle değerlendirilmekte ve yaşam öyküsü sahne performansları şeklinde görünür olmaktadır. Sosyal konumdaki değişiklikler, bireyin sergilemesi gereken rolleri etkilemektedir. Oluşturduğu roller bütününde ihtiyaç duyacağı pek çok yeni performans bilgisi barındırdığı kabul edilmektedir (Goffman, 2021). Bununla ilgili olarak toplum sahnesinde kadına atfedilen roller bütünü, kadın kimliğini inşa eden parçalar olarak görülebilir. Gündelik hayatın başlıca aktörlerinden olan kadın, düzenlenmiş toplumsal, kültürel ve mekânsal ortamın sunduğu sahnede yaşamı tecrübe etmektedir.

Kavramsal olarak gündelik hayatı belli bir çerçeveye sınırlandırmak mümkün değildir. Nitekim öznelliği içeren ve bireysel deneyimleri kapsayan gündelik hayat, her an yeniden üretilen dinamik bir alandır. Bu nedenle gündelik hayat pratiklerini tespit etmek oldukça zorlaşır. Ancak "gündelik hayat" üzerinde çalışan pek çok kuramcının bu kavramı "zaman, mekân ve ilişkiler" üzerinden okuduğu görülmektedir (Demirkol, 2015).

Gündelik hayata ilişkin yaklaşımlarını zaman kavramı etrafında şekillendiren Henri Lefebvre, gündelik hayat pratiklerini zaman perspektifi içinde tanımlamaktadır. Lefebvre, ilk olarak standart zamanı tasnif ederek gündelik hayatı açıklamaktadır. Ona göre gündelik hayat, "zoraki", "zorunlu" ve "boş zaman" olmak üzere üç kategoriye ayrılır. Bu kategoriler içinde yer alan eylemler, nesneler ve uygulamalar (beslenme, giyinme, eşyalar, ev, barınma, komşuluk, çevre) gündelik hayat pratiklerini inşa ettiğini vurgular. Ancak Michel De Certeau, Lefebvre'nin zaman kategorilerine karşı çıkmaktadır. Ona göre, zamanı iş zamanı ve boş zaman olarak kategorilere ayırmak mümkün değildir, çünkü bu alanlar bir noktada türdeşdir. Bu nedenle bu zaman alanlarını bir bütün olarak inceleme gereğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bütünün analizinde bu zaman kategorilerinin işleyiş biçimlerini dikkate alır (De Certeau, 2009). Gündelik hayat yaklaşımı içerisinde zaman kavramının hayati bir öneme sahip olduğunu kabul etseler de zaman algıları arasında farklılıklardan birisi de zaman algılarına ilişkindir. Lefebvre, gündelik hayatın içinde bulunduğu zamanı döngüsel bir süreç olarak tanımlarken

Certeau'nun ise zaman algısı daha doğrusaldır. Certeau'ya göre gündelik hayat, deneyimi içeren pratikler ve uygulamalar (taktikler) sayesinde ilerleyen bir olgudur.

Lefebvre ve De Certeau'yu birbirinden ayıran bir diğer görüş ise gündelik hayatın sürekliliğine ilişkin olmuştur. Bu noktada Lefebvre, tekrara dayanan ve birikim içermeyen bir biçimde gündelik hayatı döngüsel bir zaman içerisine yerleştirir. Buna karşın De Certeau'nun yaklaşımında ise gündelik hayat süreklilik arz eder ve gündelik hayatın sürekliliğini sağlayan şey, tanımladığı strateji ve taktiklerdir. Sürekliliğin sağlanmasında ise deneyim anahtar kavramı oluşturmaktadır (Demirkol, 2015).

Gündelik hayatın incelenmesinde Lefebvre ve De Certeau'yu ayıran bir diğer temel bileşenlerden biri de “mekân” üzerinde ilişkin görüşleridir.

De Certeau, temel olarak mekânı ve yeri ayırt eder. Ona göre "yer", belirli ve önceden sabitlenmiş bir alanı ifade ederken, "mekân" insanların bu yerde gerçekleştirdiği pratik faaliyetleri, deneyimleri ve hareketler ile anlam kazanmaktadır. De Certeau, bireylerin gündelik hayatlarında mekânı belirli “stratejilerle” değil, daha çok "taktiklerle" kullanır. Mekânsal stratejiler genellikle iktidarın belirlediği planlar ve düzenlemelerdir, ancak bireyler bu stratejilere karşı çeşitli taktikler geliştirerek mekânı kendi deneyimleriyle kullanmaktadırlar (De Certeau, 2009). Lefebvre, mekânın sadece fiziksel bir olgu olmadığını, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin bir ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre mekân, toplumsal pratikler, ideolojiler ve iktidar ilişkileri tarafından oluşturulmaktadır. Bu bağlamda Lefebvre'nin mekânı toplumsal ilişkilerin, güç dinamiklerinin ve ekonomik yapıların bir ürünü olarak gördüğü ifade edilebilir (Lefebvre, 2014). Öte yandan De Certeau, mekânı bireylerin günlük pratikleri ve deneyimleri aracılığıyla üretilen bir olgu olarak ele alır. Bu nedenle Lefebvre ve De Certeau'nun mekâna ilişkin temel ayrımı açıklamalarının merkezine aldıkları odak noktaları olmasıdır. Bu bağlamda söylenebilir ki, Lefebvre mekân açıklamalarını güç ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde okurken De Certeau, mekânı daha çok bireysel deneyimler kapsamında ele alır.

Goffman, mekân kavramını incelerken temelde sahne metaforu üzerinden ilerlemektedir. Goffman, mekânın gündelik hayat içinde kilit bir unsura sahip olduğunu vurgulamaktadır. Gündelik etkileşimlerin gerçekleştiği alanda mekânı ön bölge ve arka bölge olmak üzere iki ana bölgeye ayırmıştır. Bireyin diğer insanlara karşı performans sergilediği alan olarak

ön bölgeye karşın arka bölge bu performansın dışına çıkıldığı daha bireysel bir alandır. Arka bölge, bireyin performansının dışına çıktığı, daha özgür ve gerçek kimliğini sergileyebildiği bir alandır (Goffman, 2009). Bu ayırmadan hareketle, toplumsal alanda bireylerin ön bölgede sergilediği performansın bağlamını oluşturan “mekân” Goffman’ın deyişinde bir “set”e dönüşür. Onun ifadesine göre ise set, bireylerin sergilediği performansa ve büründükleri role göre bireyle birlikte değişken bir özellik taşımaktadır. Lefebvre, De Certeau, Goffman belirli noktalarda ayrılmalarına rağmen, gündelik hayatın tanımlanmasında "zaman", "mekân" ve "etkileşim" kavramlarıyla açıklamaları konusunda birleşirler. Bu üç kavramın yanı sıra, gündelik hayat pratiklerini tanımlarken "deneyim" kavramı da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Gündelik hayatın bir unsuru olarak nitelendirilebilen bir uygulamanın, bu özelliği kazanabilmesi için, ilgili uygulamanın toplumsal ilişki ağına dahil olması veya uygulamayı hayata geçiren bireye toplumsal ilişki ağına müdahil olma fırsatı tanınması gerektiğine inanılmaktadır.

İnsanlar tarafından ortaklaşa bir biçimde inşa edilen toplumsal hayat, her bireyin doğrudan veya dolaylı olarak başkalarıyla karşılaştığı, dolayısıyla onlarla çeşitli etkileşimde ve iletişimde bulunduğu dinamik bir alandır. Bu alana dâhil olmak, belli eyleme biçimlerini, etkileşim tarzlarını ve davranış kalıplarını kabul etmeyi de kapsamaktadır. Bu süreç, deneyimler ve etkileşimlerle çoğalan bir sürekliliğe sahiptir (Esgin, 2016). Bu nedenle var olmak başkalarının bilincinde var olmayı gerektirmekte, gündelik yaşamın içine dâhil olup başka insanlarla etkileşime girmeyi ve eylemde bulunmayı zorunlu kılmaktadır (Yalçı, 2021).

Gardiner’in ifadesiyle toplum, bireyleri kendi bütünlükleri içine dahil eden kapsayıcı sistemler olarak işlev görmektedir. Bireyler, genellikle sosyal rolleri ve davranış normlarını pasif bir şekilde içselleştirirler. Nihai olarak, bireyler genellikle toplumsal kurumları otomatik bir biçimde yeniden üretme eğilimindedirler (2016). Gündelik rutinler dahilinde hazır olarak var olan, birbirine aktarılan davranış kalıpları, yaşantıyı düzenlemekte ve toplumsal konumlandırmalar üzerinde etki etmektedir. Bu bağlamda insan, diğerleriyle olan etkileşimlerini ve gündelik hayattaki pek çok rutini kendi yaşamsal değerlerine göre değiştirmeyi hedefler. Buna bağlı olarak toplumsal olarak alışıl gelmiş tekrarlar içinde çalışmakta hem de kendi hedef ve tercihlerine göre eyleme geçmektedir (Schütz, 2018).

Gündelik hayat, birey ve toplumun yaşamındaki rutin eylem ve alışkanlıkların toplamıdır (Subaşı, 2004). Toplumsal hayatı, değişimleri ve toplumsal olguları içeren kavram; bu olguların altında yatan gerçekleri ortaya çıkarma olanağı sunmaktadır. (Çetin, 2013). Bu durumda gündelik hayatın içinde yer alan her türlü pratik, toplumsal ve kültürel yapı hakkında fikir vermektedir.

Gündelik hayat kavramsal çerçevesi kapsamında ele alınacak olan bu çalışmada Türkiye’de aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların eş, anne, gelin olmaya ilişkin deneyimleri gündelik pratikleri bağlamında incelenecektir.

1.2. Toplumun Temel Birimi: Aile

Toplumsal bir yapı olarak aile, kavram itibariyle oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Toplumun en temel birimi olarak ifade edilen ailenin üyeleri arasında biyolojik, duygusal ve sosyal bağların olduğu kabul edilmektedir. Ancak aile tanım olarak bu niteliklerden çok daha fazlasıdır. Nitekim bir kavram olarak aile, eski çağlardan bu yana toplumsal, kültürel ve hukuki faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Aile, tarih boyunca çeşitli toplumlarda varlığını sürdürmüş, toplumsal yapıdaki en temel kurumlardan biridir. Ailenin genel işlevleri arasında nüfusun devamını sağlama, milli kültürü kuşaktan kuşağa aktarma, çocukları topluma uyumlu bireyler olarak yetiştirme, ekonomik destek sağlama, biyolojik ihtiyaçları karşılama ve psikolojik tatmin sağlama gibi önemli roller bulunmaktadır (Aydın, 2000). Kavrama ilişkin yapılan kapsamlı bir diğer tanım da aileyi, biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi değerleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birim olarak ifade etmektedir (Sayın, 1990). Bu bağlamda düşünüldüğünde ailenin çok boyutlu bir işleve sahip olması, onun belirli sınırlardan azade bir yapıya sahip olduğunu öne çıkarmaktadır. Bu nedenle toplumsal yaşamın bütün boyutlarında varlık gösteren aile, tüm bu olgulardan etkilendiği gibi bu olguları da etkilemektedir.

Aile kavramının çok boyutlu yapısı, çeşitli disiplinlere temas etmesine imkân tanımış ve böylece disiplinler arası araştırmaların nesnesi haline getirmiştir. Dolayısıyla kavram, çeşitli yaklaşımların etkisi altında farklı yönleriyle incelenmiştir. Bazı yaklaşımlar,

ailenin biçimsel özelliklerine odaklanarak açıklamalar getirirken, diğer kuramlar ailenin işlevsel yönünü gözetmiştir. Ancak, aile kavramının bütün yönlerinin tek bir kuram çatısı altında açıklanabilmesi mümkün değildir (Aluş, 2015). Bu nedenle, kuramlar tekil doğrular olarak değil, gerçekliğin çeşitli yönlerini ortaya koyan ve bir bütünü farklı görüş açılarıyla ele alan araçlar olarak ele alınmalıdır. Böylece bir gerçeği ortaya koymak yerine farklı bakış açılarından zenginleşen bir perspektif olarak yorumlamak mümkündür.

1.2.1.Kuramlar Bağlamında Aile Olgusu

Sosyolojik kuramlar, birbiriyle bağlantılı fikirler kümesi olarak tanımlanan, sosyal dünyayı sistematik bir şekilde açıklamayı ve tahmin etmeyi amaçlayan önemli düşünce yapılarıdır. Bu kuramlar, herkesi ilgilendiren konulara, özellikle de sosyal yaşamın şekillenmesinde ve değişiminde merkezi bir rol oynayan konulara odaklanmaktadır (Ritzer & Stepnisky, 2015).

“Gündelik hayat” kavramında olduğu gibi aileye ilişkin ortaya çıkan kuramlar da yapıya mikro boyutta yaklaşmışlardır. Bu bağlamda toplumun geneline odaklanan makro yönlü kuramlar ile, küçük bir yapı olan aile ve aile bireylerine odaklanmışlardır. Bu kuramlar, ailenin yapısı, işleyişi ve maruz kaldığı değişim ve dönüşümler hakkında değerlendirme yaparak, mevcut toplumsal sistemi hem destekleyen hem de eleştirerek yeni çözüm yolları öneren bir ortak amaç çevresinde birleşmektedir.

1.2.1.1. Yapısal-İşlevselci Kuram

Yapısal-İşlevselci kuramın öncü isimlerinden olan Talcott Parsons, kuramın temel unsurlarını sosyal-kültürel, teknolojik, entelektüel ve biyografik koşullar olarak belirtmiştir (Adak, 2017). İşlevselci bakış açısına göre, sosyal grupların devamlılığı için zorunluluk gerektiren eylemlere odaklanan bu kuram, aileyi üreme, ekonomi, din, eğitim, kültür aktarımı ve boş zamanları değerlendirme işlevleriyle en temel kurum olarak kabul eder. Bu eylemler, toplumun dengeli bir şekilde ihtiyaçlarını karşılamasına ve varlığını düzen içinde sürdürmesine katkıda bulunur (Güçlü, 2012)

Toplumsal yapıyı bir organizma olarak ele alan ve toplumsal kurumların birbirleriyle etkileşim içinde olduğunu ileri süren yapısal-işlevselci kuram, aile olgusunu sosyal sistem içindeki işlevselliği ve rolleri üzerinden açıklamaktadır.

Yapısal-işlevselci kuram ailenin bireyleri toplumsal normlara uygun davranışlar sergileyip sosyal düzene dahil etme işlevini üstlenerek onları sosyalize ettiği görüşünü vurgulamaktadır. Öte yandan aile içi rollerin ve iş bölümünün de ailenin mikro işleyişine bir etkisi vardır (Parsons, 1955). Bu bağlamda bireyler toplumsallaşma sürecindeki sosyal rollerine ilişkin örnekleri aile yaşantısında bularak sosyal öğrenme gerçekleştirmektedirler. Bu durum ise, ailenin toplumsal düzeni sürdürmesine katkı sunar. Kuramın temel görüşlerinden biri de bireylerin temel sosyal bağları, aile içindeki ilişkilerden diğer toplumsal ilişkilere doğru genişlediği yönündedir. Böylece, bireylerin aile dışındaki sosyal alanlarda da etkileşimde bulunma ve toplumsal görevleri yerine getirme yeteneklerini geliştirmelerine olanak tanıdıklarını iddia eder (Morgan, 1975). Yapısal-İşlevselci kurama yönelik geliştirilen eleştiriler, ailenin sosyal sistem içinde önemli bir işlevi bulunmasına rağmen genellikle aileyi toplumsal yapı içinde daha çok statik bir şekilde ele alması ve değişimi ihmal etmesi yönünde olmuştur (Adak, 2017). Ayrıca, bu yaklaşımın aile ve ev içindeki cinsiyete dayalı toplumsal rolleri ve kimlikleri meşrulaştırması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çeşitliliği göz ardı ettiği için yoğun eleştirilere maruz kalmıştır (Giddens, 2005).

1.2.1.2. Çatışmacı Kuram

Kısıtlı kaynaklar nedeniyle toplumsal kümelerin birbirleriyle rekabet ettiğine ve bu rekabet sonucu toplumsal ilişkilerin çatışma üzerine kurulduğuna dayanan çatışmacı kuram, çatışmaların sosyal yapının evrimini şekillendirdiğini öne sürmektedir (Canatan, 2011). Çatışmacı kuramda, toplumsal yaşam genel olarak doğal bir çatışma ve mücadele alanı olarak tanımlanmaktadır. Temel aldıkları problem durumu, edindikleri konuların başında sınıf farklılıkları ve güçlü sınıfların işsizliğe ve evsizliğe bakış açıları gelmektedir (Kasapoğlu, 2011). Bu kuram çerçevesinde çatışmanın toplumda olduğu kadar aile yapısında da kaçınılmaz olduğunu, çatışmanın yok edilmesinin değil düzenlenmesinin ve yönetilmesinin söz konusu olduğu savunulmaktadır.

Çatışmacı kuram, “aile” olgusu açıklarken güç ve kaynak dağılımının eşitsizliğine odaklanmaktadır. Bu çatışma ve rekabet ilişkilerini ailenin temel dinamiği kabul etmektedir. Toplumsal işleyişte var olan ekonomik kaynaklar, eğitim ve toplumsal sınıf

gibi unsurlara dayanan çatışmalar, bir bütün olarak ailenin toplumla olan ilişkisinde belirleyici rol olabileceği gibi aile içi dinamikleri de etkilemektedir.

Çatışma, çoğunlukla patolojik bir olgu olarak değil doğal ve insani etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımı kullanan çalışmalarda eşler arasında yaşanan anlaşmazlık durumu, aile içi ebeveyn-çocuk problemleri, evlilik içerisinde yer alan sorunlar yer alır. Bu yaklaşıma göre; ailede gücü elinde tutan otorite konumunda bir kişi vardır ve çatışma kaçınılmazdır (Güçlü, 2012).

Her kuramda olduğu gibi, çatışmacı kurama getirilen birtakım eleştiriler mevcuttur. Bu kuram odağını toplumsal işleyiş veya aile içindeki düzenden ziyade çatışma üzerine kurduğu için eleştiri almıştır. Toplumun veya ilenin üyeleri arasındaki dayanışma, yardımlaşma gibi dinamikleri göz ardı etmesiyle yetersiz bulunmuştur. Öte yandan sosyal olguların arasındaki ilişkiyi tek bir nedene bağlaması da aldığı eleştirilerden biridir. Ayrıca, aile içindeki çatışmaların her zaman toplumsal değişimi tetiklemediği, bazen aile içindeki dengeyi sürdürebileceği de ifade edilmektedir (Canatan, 2011).

1.2.1.3. Sistem Kuramı

Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bir terim olarak sistem, belirli bir zaman diliminde bir unsurun diğerleriyle sabit bir şekilde ilişki içinde olduğu, dolaylı veya doğrudan ilişkili parçaların karmaşık bir düzen içinde bulunduğu yapı olarak ifade edilmektedir (Buckley, 1967). Diğer bir deyişle sistem, birbiriyle etkileşim içinde olan unsurların bir araya gelerek oluşturduğu bütünü oluşturduğu söylenebilir. Sistem kavramı farklı biçimlerde tanımlansa da temelde, çeşitli nesnelerden, elemanlardan, ilişkilerden ve rollerden oluşan bir bütünü işaret eder. Bu bağlamda düşünüldüğünde aile de bir sistem olarak kabul edilmektedir. Aileyi bir sistem olarak ele almak ise, aile içindeki bağlantılara, ihtiyaçlara ve ortak/bireysel davranışlara vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım kapsamında aile; ortak bir tarih anlayışına ve duygusal bağa sahip olup aile üyelerinin bireysel ve bir bütün olarak ihtiyaçlarını karşılayan bir yapı olarak görülmektedir (Sabatelli & Bartle, 1995).

Sistem kuramı, aileyi birbirine uyumlu, değişime açık ve uyum içinde bir sistem olarak değerlendirmektedir. Bu kuram, toplumu ana bir sistem olarak tanımlarken bunun altında eş alt sistemi, kardeş alt sistemi, ebeveyn-çocuk alt sistemi gibi çeşitli alt sistemlerin

bulunduğunu savunur (Cox & Paley, 1997). Bu yönüyle ailenin hiyerarşik bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Sistem kuramı, ailelerin yapısal karmaşıklığını ve aile içindeki iletişim ile etkileşimleri anlamaya yönelik bir çaba içerisindedir.

Sistem yaklaşımına göre aile üyeleri kendi aralarında ve toplumla etkileşimlerine dayalı günlük işlevleri yerine getirmek zorunda olan bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda aileler, iç işleyişlerinde koordineli değişiklikler yaparak çevredeki değişen koşulları telafi eden iç denge oluşturmaktadırlar. Öte yandan aile, üyelerinin özelliklerinin toplamından çok daha fazlasıdır. Bu yönüyle hem kendi içindeki biricik yapısıyla hem de bir bütün olarak özel bir işleyişe sahiptir.

Aileye yönelik sistem yaklaşımı, aile araştırmalarını ve aile terapilerini etkilemiştir. Evlilik, ebeveyn-çocuk ilişkileri, güvenlik, çevresel faktörler, gelişim gibi birçok konu ele alındığında, aile bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Ailenin yapısı ve bileşimi ne olursa olsun, sistem yaklaşımları içinde tüm aile sistemlerinin uygulaması gereken belirli görevler konusunda bir ortak görüş olduğu görülmektedir. Aileden beklenen, pek çok kimlik görevini yerine getirmek, sınırları düzenlemek, ev içi düzenin sürdürülmesi için stratejiler geliştirmek ve ailenin duygusal iklimini yönetmek, zaman içinde aile yapısındaki değişiklikleri dengelemektir. Bu ortak görevlerin ve tasarlanan stratejilerin anlaşılması, ailenin bir sistem olarak nasıl işlediğini değerlendirmek için oldukça önemlidir (Sabatelli & Bartle, 1995). Bu nedenle, sistem yaklaşımına göre, aile olgusu iç dinamikleri temelinde bütünlük içinde değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Sistem yaklaşımına getirilen eleştirilerden biri, teoremin oldukça soyut ve genel olması yönündedir. Öte yandan bu yaklaşımın aile üyeleri ve ailenin bütünü arasındaki ilişkiye odaklansa da aileyi bir sistem olarak görmesinin onu nesneleştirdiğine ilişkin bir görüş söz konusudur. Bu durumun ise, gerçekliğe gölge düşüreceğine ilişkin görüşler söz konusudur (Canatan, 2011).

1.2.1.4. Sembolik Etkileşimci Kuram

İnsanları dünyayı ona atfettikleri anlamlar yoluyla algıladıklarına ve çevreyle kurdukları anlamlı ilişkilere odaklanan sembolik etkileşimciler, iletişim üzerine yoğunlaşmışlardır (Canatan, 2011). Bu yaklaşıma göre, insanlar semboller aracılığıyla birbirleriyle

etkileşime geçerler ve bu sembollerin anlamları, kültürel normlar ve sosyal bağlamlarda oluşur.

Aileye sembolik etkileşimcilerin perspektifinden bakıldığında, aile üyeleri arasındaki iletişimin, sembollerin ve anlamların nasıl oluşturulduğu anlam kazanmaktadır. Aile içi dinamikte kelimeler, beden dili, göz teması gibi semboller önem taşımaktadır. Böylece bireyler, çevrelerindeki sembollere anlam verirken etkileşim yoluyla diğerleriyle aktarılmaktadır (Adak,2017). Kuram aynı zamanda aile içindeki rollerin ve kimliklerin nasıl oluşturulduğunu da anlamaya yönelik bir çaba içerir. Aile üyeleri arasındaki etkileşimler, bireylerin kendilerini ve birbirlerini nasıl algıladıklarını etkileyebilir. Bunun yanı sıra her ailenin farklı toplumsal ve kültürel arka plana sahip olması ve sembolik etkileşimcilik açısından incelenen dinamikleri de etkilemektedir. Aile içindeki sembole dayalı etkileşimlerin incelenmesi, aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerini daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Kasapoğlu,2011). Aile içindeki etkileşim, aile üyelerinin rollerini yerine getirme biçimlerinden bağımsız değildir. Her toplumda farklı ailelerin farklı işlevleri olacaktır. Temelde, aile içindeki etkileşimler, güçlü sevgi bağları, saygı ve hoşgörü gibi unsurlara dayanır. Bir ailede, bu temel değerlere dayalı sosyal etkileşimlerin olumlu yönde olduğu ve çatışmanın daha az yaşandığı gözlemlenebilir. Öte yandan, karşılıklı sevgi bağları ve saygının eksik olduğu bir ailede, sosyal etkileşimler daha farklı bir nitelikte olabilir ve çatışma daha belirgin hale gelebilir (Akın, 2019).

Sembolik etkileşim kuramı, rol temsilleri ve bu temsillere yönelik beklentiler ile bu beklentilerin nasıl algılandığı gibi unsurları öne çıkarmaktadır. İletişimi anlamlı kılan semboller ve roller, temel unsur olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda aile üyeleri arasındaki ilişkilerde rollerin ve bu rollerin nasıl algılandığının açık olması, iletişimin kalitesini de artıracaktır. Böylece aile üyeleri arasındaki etkileşimi daha anlamlı ve etkili hale getirebilir (Canatan, 2011). Ayrıca aile içi ilişkilerin sadece büyüklerden küçüklere doğru bir akışta gerçekleşmemesi, bu süreci kendine özgün kılmaktadır. Bu nedenle etkileşimler, tek taraflı, basit bir kültürel aktarım sürecinden çok daha fazlasıdır. Sosyal hayatın çoğunda tecrübe edilen etkileşim biçimlerinin büyük bir kısmını doğrudan ailede gözlemek mümkündür (Akın, 2019).

Disiplinler arası bir bağlamda değerlendirildiğinde, psikologların sembolik etkileşim içinde psikolojik donanım öğelerine başvurarak etkileşim içindeki bireylerin güdüler

duygular tutumlar ve kişilik gibi ipuçlarına odaklandıkları görülmektedir. Bunu yanı sıra sosyologlar ise kültürel yönelimler adetler değerler sosyal roller ve yapısal yaptırımlar gibi toplumsal etkenlere başvurumaktadırlar (Adak, 2017).

1.2.1.5. Feminist Kuram

Latince kadın manasını taşıyan “femina” kelimesinden türeyen feminizm, ataerkil toplumun kadın ve erkek ilişkileri arasındaki eşitsizliğine odaklanmıştır. Bu noktadan hareketle aile olgusunu ve aile içi ilişkileri ele almıştır. Feminizm, kadınların cinsiyetleri nedeniyle sistematik bir biçimde sosyal adaletsizliğe maruz kaldığı görüşünden yola çıkmaktadır.

Feminist kuram, Anthony Giddens tarafından sosyal dünyanın incelenmesinde toplumsal cinsiyetin merkezi önemine dikkat çeken ve bilhassa kadınların deneyimlerinin niteliğini temel alan sosyolojik bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Giddens, 2005). Bu görüşe göre aile; toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, yaş, cinsel yönelim ve medeni durumların temelinde inşa edilen ve toplumsal kodlar tarafından üyelere biçilen rollere ilişkin belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Canatan, 2011). Geleneksel aile yaşantısının görünür faydaları çoğunlukla erkekler ve çocuklar için geçerli görülürken feministler, bu avantajların kadınların aile için ekonomik, sosyal, cinsel ve psikolojik açıdan baskıya sebep olduklarını vurgulamaktadırlar (Pilalis ve Anderton, 1986). Bu bağlamda, aile, kadınların bu sistemik sosyal adaletsizliği en çok deneyimlediği alandır. Mevcut eşitsizliğe karşı olan feminist akımının ana hedefi, kadın ve erkek arasındaki fırsat eşitliğini sağlayarak kadınların da hem bireysel hem toplumsal anlamda kişisel, politik, kurumsal ve ekonomik güce sahip olmalarını desteklemektir.

Feminist kurama göre, toplumsal cinsiyet rolleri kültürel olarak öğrenilerek nesilden nesle aktarılmaktadır (Butler, 2018). Bu bağlamda gündelik hayatta aile içi rol ve sorumlulukların sergilenme biçimi, toplumsal öğelerin aile yaşantısı ile birbirini etkilemesi bu aktarım sürecinin birer parçası olarak yorumlanmaktadır.

Feminist yaklaşımın liberal, radikal, sosyalist gibi pek çok alt değişkeni bulunmaktadır. Radikal feminizm ataerkil yapıyı ortadan kaldırmayı hedeflerken sosyalist feminizm ekonomik zeminde kadınların uğradığı eşitsiz durumla mücadele etmektedir (Bernardes, 1997). Ancak kimi konularda ayrılan feminist kuramlar, aile ve toplumda ataerkil yapının

öne çıkması ve bu mevcut yapının kadına yansıyan sonuçları üzerinde ortak bir görüşe sahiptir. Bu ortak görüş kapsamında feminist kuram, ailenin toplumdaki cinsiyete dayalı hiyerarşik yapıyı yansıtan bir kurum olduğunu; ailenin kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliğini içerdiğini; toplumsallaşma sürecinin aile içindeki cinsiyet rolleriyle keşfedildiğine ve toplumdaki eşitlik yapısının değişmesinin aile yapılarını da etkilediğine dayanmaktadır (Andersen&Taylor, 2001).

1980’li yıllarda feminist akımın aileye odaklanmasının temeli, üç konu çerçevesinde şekillenmiştir. Bu kapsamda evdeki iş bölümünün erkek ve kadınlar arasındaki dengesiz dağılımına dikkat çekilmiş ve çocuk bakımı veya ücrete dayalı olmayan ev işi rutinlerinde kadınlara biçilen rol üzerinde durulmuştur (Giddens, 2005). Bunun yanı sıra fiziksel güç dengesizliğine dayanan eşitsiz güç ilişkilerinin de çoğu zaman baskı aracı olarak kullanılmasına odaklanılmıştır. Ayrıca bakım etkinliklerinin incelenmesine odaklanan kuramcılar, kadınların ev temizliği, çocuk bakımı, gibi somut sorumlulukların yanı sıra hasta bakımı gibi uzun süreli görevler zincirinin de birer öznesi olduklarını vurgulamışlardır (Canatan, 2011). Bu konuda çalışan pek çok yazar, kadınların aile üyelerinin veya akrabalarının duygu işçiliğini de yaptıklarını belirterek cinsiyet eşitsizliğinin yalnızca eylemsel boyutta değil duygusal bir zeminde yaşandığına da dikkat çekmişlerdir.

Feminist kuram kapsamında aile çalışmalarında kadınlara odaklanan ve kadınların gündelik hayat deneyimlerinin eşitsizliğe dayanması yönünde gelişen bu vurgu pek çok çalışmanın çıkış noktası olmaktadır. Bu nedenle kadınların ev ve iş yaşamında elde ettiği pek çok deneyim, feminist kuram bünyesinde incelenmektedir.

Aile çalışmalarına ilişkin her bir yaklaşımın farklı bir yaklaşım sergilemesi, aile olgusu üzerine yapılan araştırmalara zenginlik katmıştır. Bu kapsamda birbirlerine getirdikleri eleştirel bakış açıları, ailenin çok boyutlu ve dinamik bir yapısı olduğunu gösteren bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Kuramların çeşitliliği, dünya üzerinde var olan ve toplumdan topluma, kültürden kültüre göre değişkenlik gösteren aile yapılarını ele alan çeşitli araştırmalarda öne çıkmaktadır. Bu nedenle aile kuramlarını anlamanın yanında aile yapılarını tanımak ve aile içi işleyişte öne çıkan dinamikler önem kazanır. Bu bağlamda Türkiye’deki aile yapısını anlamak, araştırmanın zeminini oluşturan konu çerçevesinde kapsamlı bir bakış açısı sunacaktır.

1.2.1.6. Alışveriş Kuramı

Sosyal alışveriş, arkadaşlık ilişkilerinden komşuluk ilişkilerine, romantik ilişkilerden profesyonel grup dinamiklerine kadar her yerde gözlemlenebilen bir olgudur. Bu noktadan hareketle geliştirilen kuram, insanların sosyal etkileşimlerinde fiziksel veya maddi ürün alışverişi yapar gibi davrandıklarını ve bu alışverişlerin dengede olmasını istediklerinden yola çıkmaktadır. John W. Thibaut ve Harold H. Kelley tarafından geliştirilen alışveriş teorisi, alışverişin özünü belirleyen özel bir şeyle ilgilenmez ve her türlü maddi ve manevi alışveriş için geçerli olabilecek genel bir teori geliştirmeye çalışır (Polama, 1993, s.51). Sosyal alışverişte, genellikle sevgi, çekicilik, sosyal kabul, sosyal onay, saygı, statü, bilgi ve uyum/güç gibi kaynaklar bulunmaktadır. Ancak, bu kaynakların her birey için eşit olduğu söylenemez, herkesin beklentileri, tercih ettiği ödüller vardır (Foa, 1988).

Teoriye göre insanlar bir eyleme geçmeden önce, eylemin getireceği faydaları ve beraberinde getirebileceği zorlukları değerlendirirler. Bireyler, kendi bakış açıları ve değerleri doğrultusunda, faydaları yüksek ve zorlukları düşük olarak gördükleri eylemleri tercih ederler (Bredemeier, 2010: 472-473).

Klein ve White bu kuramın önermelerini şu şekilde özetlemektedir:

“Belirli bir durumda, katılımcılar en fazla getiriye elde etmek için seçimler yaparlar. Ödüllendirme olmadığında, katılımcılar maliyeti minimize etmeye çalışır. Eğer mevcut getiri eşitse, uzun vadede en yüksek kârı sağlayacak alternatifi seçerler. Eğer uzun vadeli getiri de eşitse, katılımcılar kısa vadeli en yüksek kârı sağlayan alternatifi tercih ederler” (1996).

Aile kuramları bağlamında da ele alınan alışveriş kuramı, günlük yaşamda yer alan insan ilişkilerindeki mübadeleyi merkezine almaktadır. Alışveriş Kuramı, toplumdaki bireyler arasındaki etkileşimlerin karşılıklı ve isteğe bağlı kaynakların değişimi olduğunu öne süren bir teori olarak ele alındığında eşler arasında da bu al-ver ilişkisinin sürdürüldüğü ifade edilebilir (Adak, 2022). Evlilik ve aile ilişkilerinde, bireylerin karşılıklı olarak kaynakları (sevgi, saygı, zaman, finansal destek gibi) alışveriş ettikleri birçok durum mevcuttur. Evlilik ve aile ilişkisinde, her iki eş de birbirlerinden çeşitli ihtiyaçlarını karşılamalarını bekler. Kimi ilişkilerde bir eş diğerinden sevgi, anlayış ve destek almak isterken, diğer eşten güvenlik, maddi destek ve işbirliği bekleyebilir. Bu beklentilerin,

evlilikte bir tür "alışveriş" dinamiği oluşturduğu söylenebilir. Öte yandan belirli bir aile dinamiği içinde, bireyler genellikle en iyi sonuçları elde etmek için kararlar alırlar. Bu durum ise aile yapısı içine bir dinamiğin şekillenmesine zemin oluşturmaktadır.

1.2.1.7. Gelişimsel Aile Kuramı

Gelişimsel model, aile yaşamında üyelerin rolleri ve görevlerinin evrildiği yaşam döngüsü bakış açısına odaklanır. Kurama göre aile, dinamik yapısıyla her aşamada üyelerinden farklı beklentiler içindedir. Dolayısıyla, aile, üyelerinin belirli gelişim görevlerini tamamladığı bir sistem olarak görülmektedir. Temel olarak Ailenin hangi aşamalardan geçtiğine ve ailenin varlığını sürdürmek için her aşamada yerine getirmesi gereken görevlerin neler olduğunu ele almaktadır (Canatan, 2011).

Ailenin tıpkı bir organizma gibi büyüdüğünü, geliştiğini ve zaman içinde değişim gösterdiğini kabul eder (Adak, 2022). Aile üyelerinin yaşamlarındaki değişimlere odaklanırken, aynı zamanda ailenin genel dinamiklerini de göz önünde bulundurur.

Gelişimsel aile bakış açısı, aile yaşamını bir dizi evre olarak görür. Her evre, ailenin içinde bulunduğu durumu, aile üyelerinin rollerini, görevlerini, ilişkilerini ve sorumluluklarını belirleyen belirli bir dönemi temsil eder.

Geleneksel anlayış temelleri üzerine kurulduğu ifade edilmektedir. (Adak, 2022). Aile gelişim aşamaları sıralı ve hiyerarşik olarak görülmektedir. Aile gelişim sürecinde her dönemin kritik görülen evreleri önemlidir. Evelyn Duvall tarafından kavramsallaştırılan bu bakış açısı, aile gelişimini sekiz gelişimsel aşama olarak tanımlamıştır: (1) Çocuksuz evli çiftler, (2) 0-30 ay arası en yaşlı çocuğa sahip çocuk sahibi aileler, (3) okul öncesi çocuğa sahip aileler, (4) okul çağındaki çocuğa sahip aileler, (5) ergenlik çağındaki çocuğa sahip aileler, (6) çocukları evden ilk ayrılan aileler, (7) orta yaşlı aileler ve (8) yaşlı aileler (emeklilikten her iki eşin ölümüne kadar) şeklinde ayırmıştır (Laszoffy, 2002). Ailevi gelişim, yaşamın farklı evrelerinde ortaya çıkan ve aile üyelerinin değişen ihtiyaçlarına uyum sağlama sürecidir. Bu süreç dönemsel olarak yeniden düşünüldüğünde hamilelik ve ebeveynlik döneminden başlayarak, küçük çocuğun gelişimine destek olma, okul çağındaki çocukların eğitim başarılarını teşvik etme ve genç yetişkinlerin bağımsızlık kazanma sürecine kadar devam eder. Aile, bu süreçte karşılıklı tatmin edici bir evlilik kurma, çocukların gereksinimlerini karşılama, aile içinde uyum ve dengeyi

sağlama, genç yetişkinlere destek olma ve yaşlı ve genç kuşaklar arasında bağları güçlendirme gibi bir dizi görevle karşı karşıyadır. Son olarak, ailevi gelişim süreci yaşamın son evrelerinde yalnız yaşama ve emeklilikle başa çıkma becerisi gerektirir. Bu evreler, ailenin birlikte yaşadığı değişim ve uyum sürecinin bir parçasıdır (Doğan, 1994). Bu konuda kuramın ailenin gelişimsel görevleri, Eric Ericson'un psikososyal gelişim evrelerinin izlerini görmek mümkündür.

1.2.1.8. Ekolojik Kuram

Ekolojik aile kuramı, ailelerin etkileşimlerini ve dinamiklerini anlamak için çevresel faktörlerin rolünü öne çıkaran bir yaklaşımdır. İnsanın sosyal bir varlık olmasını esas alarak çevresiyle her zaman ilişki içinde olduğunu vurgular. Ayrıca insanın yaşamının kalitesinin karşılıklı olarak çevreden etkilendiğini ifade eder. Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik kuram, bireyin çevresi katmanlardan oluştuğunu ve her bir katman bireyin gelişimini etkilediğini ifade etmektedir. Ekolojik sisteme göre birbirini içeren ve etkileyen mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere beş temel katman vardır. Mikro sistem, bireyin doğrudan etkileşimde bulunduğu yerlerdeki ilişkileri ve deneyimleri içerir. Bireyin doğrudan etkileşimde bulunduğu ve doğrudan deneyimlediği en yakın çevresini temsil eder. Bu çevre, ailenin, okulun, arkadaşların ve komşuların gibi yakın ilişkilerden oluşur. Mezosistem, bireyin mikro sistemi arasındaki etkileşim ve ilişkileri temsil eder. Bu katmanda, bireyin doğrudan etkileşimde bulunduğu çevreler arasındaki ilişkiler ve etkileşimler önemlidir. Örneğin, aile ve okul arasındaki ilişkiler bir mezosistem oluşturur. Ekzosistem, bireyin doğrudan etkileşimde bulunmadığı, ancak yaşamını etkileyen çevrelerdir. Örneğin, ebeveynlerin iş yerleri, mahalle toplulukları, medya gibi faktörler ekzosistem içinde yer alır. Bu çevreler, bireyin deneyimlerini dolaylı olarak etkiler. Makro sistem, bir toplumun genel kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını temsil eder. Bu katman, bireyin yaşadığı toplumdaki genel değerleri, inançları, yasaları ve politikaları içerir. Örneğin, kültürel değerler, ekonomik koşullar ve toplumun genel sosyal normları makro sistem içinde yer alır. Kronosistem, bireyin yaşamındaki zamanla ilgili değişimleri ve geçişleri temsil eder. Bu katman, bireyin yaşamındaki gelişimsel zaman çizgisini ve yaşam olaylarının etkilerini içerir. Örneğin, bir bireyin yaşamındaki önemli olaylar, geçişler ve gelişimsel

dönüm noktaları kronosistem içinde yer alır (Doğan ve Aytekin, 2021, 557-565). Ekolojik bakış açısıyla aileyi açıklamak, ailenin çevresel etkilere olan duyarlılığını ve çevresel bağlamlar içinde nasıl şekillendiğini vurgular.

1.2.2. Türkiye’de Aile Yapısı

Türkiye’de aile olgusuna ilişkin tarihsel bir okuma yapmak, Türkiye’nin geçirdiği modernleşme sürecinden ve bu sürecin kentleşmedeki etkileri üzerinden ele almayı gerektirmektedir. Bu bağlamda aile üzerinde yapılan bütün araştırmaların coğrafyanın yaşadığı siyasi, kültürel ve ekonomik süreçlerden beslendiği söylenebilir.

Toplumun temel taşı olan aileler, bir araya gelerek insan topluluğunu oluşturur (İnan, 2005). Aile, neslin devam etmesi işlevi etrafında bir araya gelen sosyal bir yapı özelliği gösterir (Gökçe, 1990). Üyelerinin birer birey olarak sosyalleşme sürecinin başlangıcı genellikle aile içinde gerçekleşir. Çocukların aileleriyle iletişim kurması, çevresini tanıması ve anlaması, sosyalleşme sürecinin en önemli örneklerinden birini oluşturur. Bu bağlamda, aile, sosyal hayat içinde çalışma, yardımlaşma, paylaşma ve toplum yararına faaliyetlerde bulunma gibi çeşitli etkin görevlerin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Metin ve Özaydın, 2016). Aile, bireylerin toplum içinde sorumluluklarını öğrenmeleri, başkalarıyla iş birliği kurmaları ve toplumsal kurallara uyum sağlamaları açısından yaşantıya dayalı bir ortam sağlar. Bu sayede bireyler, sosyal hayata daha etkin bir şekilde katılım sağlayarak toplumun işleyişine katkıda bulunurlar. Sosyo-ekonomik koşullar, toplumların kendine özgü aile yapılarını belirleyen önemli etmenlerden biridir. Ailenin evrenselliği ve sürekliliğiyle birlikte, aile üyelerinin taşıdığı sorumluluklar, duygusal temelleri, şekillendirici özellikleri ve belli kurallara uygunluğu, farklı aile tiplerinde ortak özellikler olarak göze çarpar (Birsen, 2011).

19. yüzyılın sonundan itibaren Türkiye’de gerçekleşen sosyodemografik ve ekonomik değişimler, aile yapısında önemli dönüşümlere ve çeşitli aile biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreçte, geleneksel aile modellerinin işlevleri azalmış ve modernleşme sürecinin etkisiyle toplumsal yaşama uygun yeni aile yapıları ortaya çıkmıştır (Özbay, 1985; Duben, 1985; Duben ve Behar, 1998).

Türkiye’de aile yapısını etkileyen faktörler arasında nüfusun sayısal büyüklüğü, yapısı, yerleşim yerlerine göre dağılımı, sektörel dağılımı, doğurganlık seviyesi, doğurganlık

normları, doğumdan önceki yaşam süresi, aile kurulumu ve evlilikle ilgili özellikler, kadının toplumsal hayattaki yeri, sosyal güvenlik sisteminin yapısı ve toplumun zihniyet yapısındaki değişimler olduğu bilinmektedir (Koç, 2014). Türkiye'de aile yapısındaki değişimleri etkileyen bir başka önemli faktör ise, toplumdaki evlilikle ilgili özelliklerin zaman içinde değişime uğramasıdır. Evlilik yaşı, nikah türü, evlilik kararı ve akraba evlilikleri gibi unsurların evrim geçirmesi, Türkiye'deki aile dinamiklerini etkilemiştir. Yapılan demografik araştırmaların sonuçları, 1970 öncesi evlenen kadınların ilk evlilik yaşının 16 olduğunu, ancak 2000 sonrası evlenen kadınların ise ilk evlilik yaşının 24 olduğunu göstermektedir (Koç, 2014).

1950'li yıllarla birlikte özellikle kentsel alanlarda yoğunlaşan sanayi ve hizmet sektörleri, Türkiye'de kırsaldan kente olan iç göç sürecini başlatmıştır. Bu dönemde, gelişen sektörde iş bulmak için işgücünün eğitim seviyesi daha önemli hale gelmiştir. Bu durumun kentsel yerleşimlerde aile kurma sürecini etkilediği söylenebilir. Kent yaşam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan öncelikler nedeniyle evlilik süreci kırsal kesime nazaran değişmiştir. Ailelerin kurulmasında eğitim seviyesi ve özellikle mülkiyet sahibi olma önemli hale gelmiş, bu da evlilik sürecini uzatmıştır. Bu nedenle, özellikle kentsel bölgelerde evliliklerin ertelenmesi sonucunda ilk evlenme yaşları hızla yükselmiştir (Duben ve Behar, 1998; Duben, 1985; Shorter ve Macura, 1982; Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 1995).

Aile yapısının değişimi üzerindeki temel dinamiklerden birinin de çeşitli nedenlerden dolayı iç göçün artması olduğu bilinmektedir. Eğitim, işe başlama/iş bulmak, tayin/iş değiştirme, emeklilik gibi nedenler yaşama biçimini de değiştirmiştir. Bu bağlamda Türkiye İstatistik Kurumu'nun güncel verilerine bakıldığında iç göçün dinamik yapısının devam ettiği ve iller arasında yaşanan bu dalgalanmanın yaşama biçimi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Türkiye'de, 2022 yılında büyüklük olarak en fazla göç hareketliliği, 643 bin 998 kişi ile 20-24 yaş grubunda gerçekleştiği saptanmıştır. Söz konusu yaş grubunda göç edenlerin %42,5'ini erkeklerin, %57,5'ini ise kadınların oluşturduğu görülmüştür. İç göçün sebepleri arasında çoğunlukla daha iyi bir konut ve yaşam koşulları elde etme amacı veya eğitim nedeniyle il değiştirmenin olduğu görülmüştür (TÜİK, 2022). Türkiye'de yaşanan bu sosyoekonomik ve demografik dönüşümler kaçınılmaz olarak aile yapısını da etkilemiştir.

Aile yapısı hakkında ele alınan çalışmalarda sınıflandırmaların daha çok hane halkı sayısı, yerleşim yeri ya da otorite biçimi gibi faktörlere dayandırıldığı görülmektedir. Aile yapıları arasındaki çeşitliliğini ve ailelerin geçirdikleri değişim süreçlerini anlamak toplumda beraberinde gelişen diğer pek çok değişimin kavranması açısından etkili olabilir.

Toplumlar, kültürel olarak kendi bünyelerinde birçok farklı aile tipini barındırmaktadır. Bunlardan birincisi, toplumbilimciler tarafından "çekirdek aile" olarak adlandırılan, kendi çocuklarıyla veya evlat edinilmiş çocuklarla birlikte yaşayan iki yetişkinin bulunduğu aile yapısıdır. Diğer ise evli çift ve çocukların yanı sıra büyük ebeveynleri, yakın akrabaların aynı evde veya birbirleriyle sürekli ve yakın iletişimde yaşadığı geniş aile tipidir (Giddens, 2012). Bir başka ifadeyle geniş aile, aynı hanede bir arada yaşayan ve birbiriyle akraba olan çekirdek aileleri içerirken, çekirdek aile ise anne, baba ve çocuklardan oluşan daha sınırlı bir aile yapısını ifade etmektedir (Aytaç, 2017). Çekirdek veya geniş aile arasında bir özellik gösteren geçiş aileleri ise sanayileşen toplumlarda hızla artan kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan, geniş aile özelliklerini taşıyan ancak aynı zamanda çekirdek aile özelliklerini de benimsemeye çalışan ailelerdir. Genellikle gecekondulu ve kasaba aileleri, geçiş aileleri olarak kabul edilir (Gökçe, 2011). Bu sınıflama, yalnızca hane halkı sayısını değil, aynı zamanda ailelerin kültürel özelliklerini de barındırmaktadır.

Geniş ve çekirdek aile sınıflamaları, aynı hanede yaşayan bireyleri kimlerin oluşturduğunu göz önünde bulundurarak tanımlanmaktadır. Geniş ve çekirdek aile kavramlarına daha detaylı bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, geniş ailenin genellikle iki veya üç kuşağın aynı ev veya avlu içinde bir arada yaşadığı söylenebilir. Bu zeminden bakıldığında, üç neslin aynı haneyi veya avluyu paylaşması ve yemeklerini birlikte tüketmesi olarak en pratik örneklerden sayılabilir. Öte yandan, çekirdek ailede tek bir ev ve bu evde yaşayan anne, baba, çocuk veya çocuklardan bahsedilmektedir (Değirmenci & Demirli, 2019).

Türk aile yapısı hakkında literatürün varsayım üzerine inşa edildiği belirtilmektedir (Duben, 2012). Bu varsayım, geleneksel Türk ailesinin geniş aile, modern Türk ailesinin ise çekirdek aile formunda oluşudur. Kırdan kente yaşanan göç neticesinde kapitalistleşme sürecinin etkisiyle ailelerin akrabalık bağlarından arınarak,

modernleştikleri ve ideal aile formuna yaklaştıkları düşünülmektedir (Timur, 1972). Türkiye’de modernleşme hareketleri bağlamında kendine yer alan geniş aile-çekirdek aile arasındaki bu ayrım, gündelik hayatta tam anlamıyla karşılık bulmamıştır. Türkiye’deki mevcut aile yapısı, demografik zemin çekirdek ile yapısına hızla evrilmeye başlamış olsa da çekirdek aile üyelerinin akrabalık bağlarını sürdürdüğüne işaret edilmektedir (Duben, 2012). Bu bakış açısından hareketle kırdan kente göçen çekirdek ailelerin hem kırsaldaki aileleri ile hem de kentteki akrabaları ile güçlü bir destek ağı içerisinde oldukları örnek verilmektedir (Kıray, 1984; Kongar 1986).

Türkiye aile yapısına ilişkin mevcut durum, geniş aile-çekirdek aile çerçevesinde ele alındığında, TÜİK verilerinin güncel durumu, önemli bilgi sağlamaktadır. Bu bağlamda yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklarından veya tek ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan çekirdek aile hanehalklarının oranı, 2014 yılında %67,4 iken 2022 yılında %64,5'e gerilediği görülmektedir. Buna ek olarak geniş aile olarak tanımlanan ve en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalklarının oranı 2014 yılında %16,7 iken 2022 yılında %12,8'e düştüğü saptanmıştır (TÜİK, 2023). Bu bağlamda Türkiye’de geleneksel aile yapısı olarak da tanımlanan geniş ailelerin yaygın olduğu yönünde bir kanaat olsa da aslında Türkiye’de geniş aileler değil çekirdek aileler en yaygın görülen aile tipini oluşturduğu ifade edilebilir (Yılmazçoban, 2018). Bu durumun makro boyutta aile yapısını değiştirirken, mikro düzeyde insanların aile hayatındaki gündelik eylemlerini de etkilediğini söylemek mümkündür.

1.2.3. Aile Apartmanları

Dünya tarihi boyunca insanların yerleşik hayata geçmesi ile temel ihtiyaçlarından birisi barınma olmuştur. Yaşadıkları coğrafyanın koşullarına uygun olacak biçimde oluşturdukları yapılar toplumsal yaşantının bir parçası haline gelirken aynı zamanda kültürlerin şekillenmesinde somut birer örnek teşkil etmiştir. Bu durumda insanların inançları, gelenekleri, yaşam koşulları değişirken gündelik hayat eylemleri de bu dönüşümden etkilenmiştir (Kayserili ve Kocaman, 2014). Tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan Sanayi Devrimi, ekonomik ve sosyal yapıyı doğrudan etkilemiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan teknolojik ve ekonomik ilerlemeler, insanların konut beklentilerini

değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Nitekim, o dönemde İngiltere’de artan konut ihtiyacı, çok katlı yapıların inşa edilmesinde temel bir neden olarak görülmüştür (Kıray, 2007).

“İngiltere’de mesken buhranını karşılamak için müteaddit katlı blok halk meskenleri inşasına ehemmiyet verilmektedir. Şehrin içinde üçgen bir arsa üzerine bütün daireleri tamamen güneş ve havadan faydalanacak şekilde plânlanan bu blok apartmanlarda beş yüz kişi iskân edilebilecektir.” (Rankin & Weed, 1950)

Avrupa’da meydana gelen Sanayi Devrimi’nin izleri yoğun bir biçimde devam ederken Osmanlı’da var olan politik ve ekonomik koşullar nedeniyle, Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan toplumsal değişimlerin Osmanlı’ya eş zamanlı yansımadağı bilinmektedir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında ve devamında Cumhuriyetin ilanı ile beraber meydana gelen apartmanlaşma süreci, Batılılaşma akımının yapısal bir tezahürü olarak okunmaktadır. Osmanlı’da yaşayan azınlıkların varlığı, Batı ülkeleri ile ilişkilerinin devam etmesi, Avrupa’ya eğitim amacıyla gönderilen öğrencilerin gittikleri ülkelerdeki değişimleri gözlemlemesi bir kültür alışverişinin yaşanmasına zemin oluşturmıştır. Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimler için daha önce var olan yapılanma yasakları ve yerleşim kısıtlamalarının Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile kaldırılması sonucunda az sayıda da olsa azınlık toplumun da girişimleriyle apartmanlar boy göstermeye başlamıştır (Mutdoğan, 2014). Bu bağlamda dönemin başkenti olan İstanbul’da kendini gösteren apartman yapıları, zaman içinde diğer şehirlere de yayılarak ülke genelinde var olmuştur. Bu noktada İstanbul’da ilk apartmanların 19.yy’da ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Özellikle İstanbul’un Batı’yla olan ilişkinin bir sembolü sayılabilecek olan Şişli, Beyoğlu gibi semtler apartmanların ülkemizdeki ilk örneklerinden kabul edilmektedir (Arı, 1994; Ulusoy, 2006). Ancak Avrupa’ya nazaran İstanbul’da apartmanların yaygınlaşması hususundaki temel nedenlerin gelişimi konusunda bir ayrım söz konusudur. Bu ayrımın apartmanların hitap ettiği toplumsal kesimde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bağlamdaki temel fark, Avrupa’da apartmanların fabrika işçilerinin istihdamını artırmak iken Türk toplumunda üst gelir grubunun tercih ettiği bir yapı olmuştur (Karaosmanoğlu, 1947 akt, Görücü, 2018).

Türkiye’de 1950’li yıllarda yaşanan siyasi, sosyokültürel ve ekonomik değişimler, toplumsal yaşamı önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkiler ailenin yapısını değiştirmekle birlikte kadınların ekonomik hayata katılması gibi konularda belirleyici bir rol oynamıştır.

Devletin siyasi ve ekonomik olarak attığı adımların sonucunda ortaya çıkan istihdam olanakları, köyden kente olan göçü artırmıştır. Bu bağlamda kırsal alanda bir arada yaşayan geniş aileler, göç etkisiyle daha küçük yapılara dönüşmüş olup çekirdek aile olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu değişim ve dönüşüm yalnızca aile yaşantısını değil, mekânsal üretimi de karşılıklı olarak etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak şehirlerde ortaya çıkan apartmanlar, gündelik hayatın önemli birer mekânsal bağlamını oluşturmuşlardır.

Yirminci yüzyılın ortalarında özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere büyük şehirlere göçün hızlanmasıyla birlikte büyük bir konut sıkıntısının ortaya çıktığı ve bu süreçte büyük kentlerin geleneksel yapılarını kaybettiği ifade edilmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de 1950’li yıllarla birlikte gerçekleşen değişimler, o dönemde inşa edilen yapıların üzerinde belirgin bir etkisi olduğu ve 1950 öncesinden bağımsız olarak "bir mimari kopuşun" toplumsal hafızada yer bulduğu yorumu yapılabilir (Görgülü, 2016). Bu dönüşüm sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, 1960’dan itibaren devletin konut politikası daha az yatırımla daha çok konut gerçekleştirme şeklinde geliştiği vurgulanmaktadır (Tekeli, 2012, s:68).

Konutlar şehrin omurgasını oluşturan yapılar olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda konut kültürü üzerinden yapılan değerlendirmelerin, bir anlamda kentin DNA’sını anlamakla eşdeğer olduğu belirtilmelidir. Bu konuda temel husus, modernleşme sürecinde günlük yaşamın ve yapı dokusunun nasıl değiştiğini gösteren “apartman” fenomeni olduğunu söylemek mümkündür (Bilgin, 2010).

Ekonomik kaygıların gölgesinde gerçekleşen köyden kente göçün etkileri, göç edilen bölgelerdeki konut ihtiyacını doğurmuştur. Buna ek olarak göç eden aileler için kentte var olmak “yabancı olan” la karşılaşmayı zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda yeni aileler için fiziksel anlamda kentte bir yaşam sürdürülse de ilişkisel bağlamda “tanıdık olan” ile devamlılık amacının taşındığı görülmüştür. Bu durum ise, kente göç eden ailelerin akrabalarıyla veya hemşerileriyle bir arada veya yakın yaşama arzusunu ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda “aile apartmanları”nın zihni temelleri atılmıştır. Öncelikle birbirine yakın gecekondularda yaşamaya başlayan aileler, evlerinin üzerine kat çıkarak çok katlı gecekondular oluşturmuşlardır (Yılmaz Kaynar, 2014). Bu bağlamda Türkiye’de apartmanlaşma sürecini, modernleşmenin somut bir örneği olarak

yorumlamak mümkünken aynı zamanda köyden kente göç eden işçi sınıfının barınma ve aidiyet ihtiyaçlarını karşılayan fiziksel bir yapı olduğu da ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle bu süreçte aile ve akrabalarla olan ilişkiler, travmatik şekilde değişen yaşam koşulları ile başa çıkabilmek için bireylerin hayatında son derece önemli hale gelmiştir (Erder, 2002). Bu başa çıkma biçimi ise, bireylerin ve ailelerin barınma ihtiyaçlarının fiziksel dönüşümüne olan etkisini de şekillendirmiştir. Aile apartmanlarının gelişim sürecini okumak mümkündür. Türkiye’de modernleşmenin bir örneği sayılabilecek olan modern konut sayılan apartmanların, aynı çatı altında geleneksel ilişkilerin devamlılığını sağlamaya yönelik bir yaşam tarzının yeniden yorumu olarak kabul edilen aile apartmanlarının Türk aile yapısı üzerinde belirleyici bir etkisi vardır.

Aile apartmanları; birkaç katlı, birden fazla daireyi bünyesinde bulunduran yapılarda, çekirdek aile ve akrabaların farklı dairelerde yaşaması olarak ifade edilmektedir (Acar, 2019). Bu yapıların ilk örneklerine Teşvikiye, Nişantaşı gibi semtlerde elit ve dönemin önde gelen mimarlarına, özenle yaptırılmış ve şehrin dokusuna uygun bir biçimde rastlansa da bugünkü anlamıyla aile apartmanları, ailenin ataerkil yapılarını muhafaza ederek şehir yaşamına uyum sağlamaya çalıştıkları; daha yoksul, imkanların kısıtlı olduğu, mimari ve mühendislik özellikleri yetersiz yapılar olarak görülmektedir (Kaynar, 2019).

Bir yerden diğerine göre değişen nüfus farklılıkları, o yerlerin özellikleri ve içinde yaşayan insanların hayat tarzları hakkında bize çok şey anlatmaktadır (Gökburun, 2017). Bu bağlamda ele alınabilecek insan-mekân ilişkisi, aile ve akrabalık ilişkisi üzerinde de belirleyicidir. Aile apartmanlarındaki ilişkiler akrabalık sistemi içinde ele alındığında hem yatay hem dikey biçimiyle aynı çatı altında yaşandığı görülür. İçinde yaşayan insanların hem geleneksel ev yaşamını hem de apartman yaşamını aynı anda deneyimlediği aile apartmanları, psikososyal ortam olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz ve Sabuncuoğlu, 2019). Aynı zamanda aile apartmanları içinde yaşayan bireyler için tek başına bir çevresel faktör olarak değerlendirilebilecek önemli bir konumdadır (Yılmaz Kaynar, 2014). İşlevsel bakımdan gecekondular yapılarından modern apartmanlaşma arasında duran aile apartmanları, Türk ailesinin değişime ve gelişmeye ayak uydurmaya çalışan yapısını barındırmasının yanı sıra, sahip olduğu geleneksel özellikleri koruması amacını taşımasının bir tezahürü olarak yorumlanmaktadır.

Aile apartmanlarının mikro boyutta insanların veya ailelerin hayatına etkisi öznel bir alandır. Bunun yanı sıra aile apartmanlarında yaşamının makro bir zeminde ekonomik ve toplumsal etkilerinin olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumu verilerine incelendiğinde Türkiye genelinde hane halklarının yaptığı harcamalarda konut ve kira harcamaları %22,4 ile ikinci sırada bulunmaktadır (TÜİK, 2022). Hayat koşulları içinde tüketime yönelik yapılan harcamalar konusunda büyük bir dilime sahip olan konut ve kira harcamaları, pek çok aile için ev sahibi olarak kira yükünden kurtulmanın temel bir amaç haline gelmiştir. Türkiye’de özellikle büyük şehirlerde kira fiyatlarındaki ani yükselişler öğrenciler başta olmak üzere düzenli bir geçim kaynağına sahip olmayan grupları doğrudan etkilediği bilinmektedir (Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi [TODAM], 2022). Bu kapsamda ele alındığın aile apartmanlarının ekonomik avantajlarının olduğunu belirtmek mümkündür. Nitekim aile apartmanları çoğunlukla ailedeki otorite figürü babanın, kardeşlerinin ve erkek çocuklarının maddi manevi ortak emeğiyle inşa edilmektedir. Bu durum aile üyeleri arasında mülk paylaşımının kardeşler arasında dağılmasını ya da mülkün tek bir kişide çoğunlukla ebeveynde toplanmasıyla sonuçlanmaktadır (Erman ve Karaman, 2012). Bu durumun ailelerin barınma ihtiyacına yönelik masrafları en aza indiren bir unsur olarak görülmektedir. Zira bu yapılarda ikamet eden aileler ve mülk sahibi arasında bir akrabalık ilişkisi bulunduğu için çoğunlukla kira ödeme gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Bu durum ise İstanbul gibi göç alan büyükşehirlerdeki zorlu ekonomik koşullar düşünüldüğünde aile üyeleri için oldukça kârlı olabilmektedir (Adlı İşleyen, 2020). Bunun yanı sıra aile apartmanlarında yaşayan kadınların çalışması durumunda mesai saatleri içinde çocuklarına bakıcıdan ziyade aynı apartmanda yaşayan bir diğer aile büyüğünün ilgilenmesi durumu söz konusudur. Ancak bu tercih pek çok değişkene bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Aile apartmanları hem kentleşme ve mimari boyutta hem de aile ilişkileri bağlamında ele alınan bir konu olmuştur. Özellikle Türkiye’nin yarım yüzyılında varlığını gösteren bu yapılar, dünya literatüründen farklı olarak Türkiye’nin toplumsal yapısını anlamaya yönelik araştırmanın konusu haline gelmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmaların sonucunda aile apartmanında yaşamının olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; büyük kent yaşamında aile apartmanının güvenli bir yaşam alanı olarak algılanması, aile üyelerinin birbirlerine sağladığı sosyal

destek, aile büyüklerine yardım etme imkânı, apartman çatısı altında yaşayan çocukların sosyal ilişkiler geliştirmesi ve aynı zamanda ekonomik bir tasarruf gibi yaşama katkılarının olduğu ifade edilmektedir (Yılmaz Kaynar, 2014; Acar, 2019). Öte yandan aile apartmanlarında yaşayan çekirdek aileler arasında yaşanan sınır ihlalleri, ebeveynlik sürecinde anne baba ve çocuk arasındaki otorite dengesinin sarsılması, karar alma süreçlerinde büyük ebeveynlerinin etkisinin baskın olması, müstakil olarak kişilerin kişisel arkadaşlık süreçlerindeki kısıtlanma ve özel hayatın gizliliği konusunda yaşanan problem aile apartmanlarında yaşamanın olumsuz yanları olarak sıralanmaktadır (Yılmaz Kaynar, 2014).

1.2.3.1. Apartmanın Sosyokültürel Bir Mekânı: Ev

Apartmanların ortaya çıkış sürecinde yaşanan çeşitli form ve biçim değişikliği olsa da insanlar için ‘ev’ olgusunun biricikliğini ve öznelliğini koruduğu söylenebilir. İnsanlık tarihinde ev kavramı, başlangıcından günümüze kadar sürekli olarak değişmiş ve dönüşmüştür. İlk insanlar mağaralarda barınırken, zamanla çeşitli yapılar inşa ederek ev kavramını şekillendirmişlerdir. Ev, sadece duvarları ve çatısı olan fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, insanın korunma ihtiyacını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda doğal şartlara uyum sağlamasına ve içsel güven duygusunu tatmin etmesine yardımcı olmaktadır.

Evin, kişinin kimlik ve benlik duygusunu şekillendirdiği ifade edilebilir. İnsanlar yaşadıkları evleri kişisel birer ifade olarak görürler; evleri onların aidiyet duygusunu yansıtır ve mahremiyetlerini korur. Bu nedenle ev kavramı, maddi bir yapıdan çok daha fazlasını temsil eder (Işıktaş ve Sülüoğlu, 2024, s.1023). İnsanların yaşadıkları evler, sembolik anlamda da derinlikli bir öneme sahiptir; aile bağlarını, kültürel mirası ve toplumsal kimliği yansıtır. Dolayısıyla ev, sadece barınma ihtiyacını karşılayan fiziksel bir yapıdan çok daha fazlasını ifade eder. İnsanların evleri, onların yaşam tarzlarını, değerlerini ve duygusal dünyalarını şekillendiren önemli bir unsurdur. Nitekim insanların sosyo-kültürel boyuttaki eylemlerinin pek çoğunun ev ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır (Nacak, 2023, s.174)

Bireylerin için ev ile kurduğu ilişki, kişilerin anlayışında belirleyici öğeler içermektedir. Buna bağlı olarak maddi ve manevi çevre ile kurduğu ilişkide psikolojileri için belirleyici

olmaktadır. Nitekim ev konuta göre daha şahsi bir anlam taşıdığı (Tognoli, 1987; Zube ve Moore; Gifford, 2002); daha yaşantısal bir boyutu olduğu (Dowey, 1985) vurgulanmaktadır.

1980’li yıllardan itibaren alanyazında kendini göstermeye başlayan insan-mekan ilişkisi, psikokültürel bir anlam kazanmaya başlamıştır (Göregenli, 2018). Bu bağlamda bir mekan olarak “ev bireyin konumuna göre perspektif olarak yapılan ve bireyin algıları üzerine odaklanan bir mekan olarak görür algısal subjektif, perspektif, yaşantısal ve yaşamsal bir mekan” olarak tanımlanır (Bilgin, 1990, s.63). İfade edilen bu yaşantısallık gündelik hayatta eve ilişkin bireysel deneyimleri de beraberinde getirecektir.

İnsanlar için yaşadıkları yerlerdeki kişilerin birbirleriyle ve dış dünya ile ilişkilerinde sözlü ve sözsüz pek çok düzenlemeyi içerir. Bu yönüyle ev, gizlilik/açıklık ikilemini kapsayan araçlar sunar. Birçok kültürde başkalarına kapıları açık tutmak, en özel mekanlar olarak kabul edilen evleri paylaşmanın değerli bir göstergesi olarak görülür. Aynı zamanda insanların kişisel alanlarına saygı göstermek için sınırlar koymak da önemlidir; özel olmayı ve başkalarının da özel olma hakkını tanımayı bir erdem olarak kabul edilir (Göregenli, 2018).

Evle ilişkin oluşan çağrışımların pek çoğu aile ile ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda ev fiziksel olarak aileyi bir araya getiren bir yapı olduğu gibi ailenin sosyokültürel birlikteliğini sağlayan ana unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır (Nacak, 2023, s.175). Bununla beraber, aile apartmanları bu bağlamda ele alındığında kişisel sınırların inşasının farklı bir dinamik kazandığı söylenebilir. Nitekim aynı apartmanda yaşayan ve aralarında akrabalık ilişkisi bulunan bireylerin bu süreçte açıklık ve gizlilik dengesini sağlaması güçleşebilir. Bu durum kişilerin sosyalizasyon yoluyla davranış örüntülerini keşfetmeyi, ortamdaki uyaranları anlayarak bir ilişki sürdürmeyi gerektirir (Gürkaynak, 1997). Bu bağlamda mekânsal ve ilişkisel ortamın bireylerin rolleri üzerinde etkili olduğu anlaşılabılır.

Bireylerin ev ile kurdukları bağın temelinde çeşitli değişkenlerin olduğu görülmektedir. Ailedeki üye sayısı, ebeveyn veya çocukların statüsü, akrabalık ilişkileri ve kodları, nesiller arasındaki iletişim biçimi, sosyo-ekonomik seviye bu değişkenler arasındadır (Nacak, 2023, s.180). Dolayısıyla bütün bunların birey ve aile özelinde mekan algısını karşılıklı olarak etkileyeceği ve buna bağlı olarak bireylerin gündelik eylemlerine

yansıyacağı öngörülebilir. Araştırmanın kapsamını oluşturan aile apartmanı sakinlerinin eve ilişkin deneyimleri de bu noktada önem kazanmaktadır. Nitekim gündelik hayatın mekânsal bağlamını inşa eden ev olgusu, kadınların deneyimleri üzerinde oldukça etkilidir.

1.3.Benliğin İnşası: Kimlik

“Kimliğim beni başka hiç kimseye benzemez yapan şeydir.”

(Maaloof, 2017)

Kimlik, sosyal bilimlerde en çok ele alınan temel kavramlardan biridir. Kimlik kavramı, insanların kendini anlaması, tanımlaması ve toplumdaki yerini ifade etmesi olarak değerlendirilmektedir. Sosyal olay ve durumları anlamada önemli bir yere sahip olan kavram, antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinlerde öne çıkmaktadır. Bu nedenle kimliğin incelenmeye değer görülen yapısının, sosyal bilimler alanındaki çalışmaları derinleştirdiği ve zenginleştirdiği ifade edilebilir. Kimliğin ne olduğu sorusuna ilişkin cevap arayışları coğrafyadan, tarihten, kültürden beslenmiştir. Bu yönüyle kimlik, sosyal bağlamda insanın grupların veya topluluklar ile girdiği etkileşimler sonucunda sahip olduğu özellikler, roller, inançlar, değerler ve yaşantılar gibi unsurları içermektedir.

Kimlik kavramının çok yönlü yapısı nedeniyle nihai bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak sosyal bilimlerde kimlik kavramı, temel olarak birey ve toplum arasındaki ilişkiden bahsetmek için 1950'li yıllarda yoğun olarak kullanılmaya başlanmış, “Ben kimim?” ve “Ben nereye aitim?” sorularıyla bağlantılı olarak gelişmiştir (Gleason, 2006). Kimlik, insanın doğumuyla birlikte anlam kazanmakta ve yaşamın sonuna kadar devam eden döngü içinde şekillenmektedir. Bu döngü içerisinde kimliğin, insan yaşamının vazgeçilmezi haline geldiği belirtilmektedir. Zira her insan doğası gereği bir kimliğe ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle insanın, hayatı boyunca, bireysel, kolektif, politik, dinsel, cinsel, etnik kimlik gibi birçok farklı kimliğin etkisi altında kaldığını söylemek mümkündür (Nar, 2019). Ayrıca kimlik; kendini ifade etme, tanımlama, anlamlandırma ve toplumla bütünleştirme imkanı veren, kendisine ve diğerlerine yönelik bakışın belirlenmesi ve aidiyet duygusunun oluşmasında etkin rol oynayan, bireyin kendi değerini belirleme hali olarak ifade edilmektedir (Meral, 2011). Başka bir tanımda, kimliğin bireyin kendi tanımlama, kavrama, kendi bilincine varma şeklinde sosyalleşme

sürecinde edindiği bir kavrayış olduğu vurgulanmaktadır (Bilgin, 2014). Kimlik kavramına ilişkin geliştirilen tanımlardan birisi de bireyin dürtüleri, duyguları, inançları, becerileri ve geçmiş deneyimlerinin dinamik bir şekilde örgütlenmiş hali olmasıdır (Kartopu, 2016)

Kimlik, insanın kendisini ne olarak tanımladığı veya diğerlerinden ayıran özellikleri neler olduğu sorularına dayanan bir bağlamda ortaya çıkar. Başka bir deyişle, kişinin bağlanma ve ait olma konularındaki odak noktaları, kimlik tutunumunu sağlayan temel unsurlardır. Bu bağlamda, kimlik, başka bir şeye ait olma ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkar (Güleç 1992). Bu ihtiyacın bir sonucu olarak gelişen kimlik olgusunun toplumsal bir niteliği olduğu kadar bir yanıyla da oldukça kişiseldir. Kişinin kendisi tarafından oluşturulan ve/veya başkaları tarafından atfedilen göndermelerden kaynaklanır (Aydın 1998).

Kimliğin algılanması, kişilerin kendi dışındaki kişilerle olan sosyal etkileşimi sonucunda oluşmaktadır. Bu etkileşimler, kişinin aidiyet duygularının şekillenmesinde, değerlerini oluşturmasında ve toplum içindeki rolünün belirlenmesinde etkilidir. Sosyal gruplarla olan ilişkiler, kişinin kimlik oluşturmasında önemli bir rol oynar. Ayrıca, kültürel, dini ve sosyal bağlamların da bireyin kimlik algısını etkileyen faktörler arasında yer aldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla, kimliğin algılanması, kişinin yaşadığı çeşitli etkileşimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkarken sürekli şekillenir ve kendini üretir.

“Kimlik kavramı, bireyin geçmişle ilgili özdeşimlerini, bugünkü rollerini ve geleceğe yönelik arzularını yaratıcı bir biçimde bütünleştirmesi üzerinde odaklanır. Bireyin geçmişinin sosyal tarihi ile bugünün ve geleceğin kültürel beklentileri arasında bağlantı kurar” (Bauman, 1996; akt Şimşek, 2002).

Kimliğin (identity) semantik kökleri incelendiğinde Latince özdeşlik/aynılık anlamını ifade eden idem kökünden geldiği görülmektedir (Gleason, 2014). Fakat bir kişinin/şeyin özdeşliği aynı zamanda bir farklılığı kapsamaktadır. Bir kişinin kim olduğu ve bir şeyin ne olduğu, bir aynılık ile kişiyi/şeyi özgün yapan nitelikleri gerekli kılmaktadır. Örneğin sizi Müslüman, erkek vb. yapan şey; Katolik, kadın vb. olmayışınızdır (Brian, 2017). Bu aşamada, insanın kendisini başkalarından ayıran, kendi benliğini belirleyen ve farklılığını ortaya koyan unsurlar eleştirel bir bakış açısıyla incelenmektedir. Kimlik, çeşitli yönleri vurgulanarak farklı bakış açılarıyla ele alınıp sorgulanmaktadır (Parekh, 2008). Söz

konusu yaklaşımlar, kimlik tanımlarıyla birlikte kimlik tasniflerine de yansımaktadır. Ancak genellikle kişisel ve sosyal olmak üzere kimlik tasnifinde ikili bir kategorizasyon ön plana çıkmaktadır (Polat, 2016).

1.3.1. Kimlik ve Benlik

Kimliğin psikolojik ve sosyolojik yönleri içinde barındıran dinamik bir kavram olduğu ifade edilmelidir. Bu açıdan sosyal bilimlerde kimlik ve benlik kavramlarının yakın ilişki içerisinde değerlendirildiği gibi, özdeş anlamalarda da kullanıldığına rastlanmaktadır (Çaylak, 2023). Kimlik, bireyin kendisini nasıl tanımladığı, ait olduğu gruplarla nasıl özdeşleştiği ve diğerleriyle nasıl farklılaştığı ile ilgili bir kavramdır. Kimlik, bireyin kendi değerini biçebilme, anlamlandırma ve toplumla bütünleştirme imkânı veren bir süreçtir. Benlik ise bireyin kendisine ilişkin bilinç edinme yetisi, kendi farkında olması ve kendini değerlendirmesi ile ilgili bir kavramdır. Benlik, bireyin kendi özelliklerine, duygu ve düşüncelerine, eylem ve davranışlarına yönelik bir bakıştır (Bilgin, 2014). Kimlik ve benlik arasındaki fark mevcut bağlamda ele alındığında, kimliğin daha çok sosyal ve kolektif bir boyutu, benliğin ise daha çok bireysel ve kişisel bir boyutu olduğunu söylemek mümkündür.

Kimlik, bireyin kendisi dışındaki diğerleriyle olan ilişkisini, benlik ise bireyin kendisiyle olan ilişkisini yansıtır. Kimlik, bireyin toplumsal çevresi tarafından etkilenirken, benlik bireyin kendi iç dünyası tarafından etkilendiği ifade edilebilir.

Benlik (self) kavramı, daha kapsamlı ele alındığında, William James'in ortaya koyduğu bir kavram olup devam eden yüz yıl boyunca sosyal bilimlerde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. James'e göre, benlik, kişinin bedeni, özellikleri, sahip oldukları, arkadaşları ve ailesi gibi kendisine ait sayabileceği her şeyden oluşur. En geniş anlamıyla benlik, kişinin kendini tanımlayabileceği her şeyin toplamıdır (James, 1963, akt., Karabulut, 2014)

Benlik bireyin çevresindeki kişilerle kurduğu etkileşim sonucunda oluşturduğu kişisel duygu, değer ve kavramlar bütünü olarak ifade edilir (Tan, 1970). Başka bir tanımda ise benlik kavramı, insanın kendini algılama ve anlama biçimi olarak açıklanmaktadır (Yörüköğlu, 2004). Yavuzer ise benliği, bireylerin kendi varlığını anlaması ve kavraması

olarak ifade etmektedir (2017). Bireyin kendini gözlemleme ve değerlendirme şeklini ifade eder.

Bir bireyin, çevresindeki nesne, olayları, duyuları algılayıp bunlar hakkında düşünebildiği gibi, aynı şekilde kendisi hakkında da düşünüp fikir yürütebilmesi benliğin temel bir dinamiğidir. Başka bir ifadeyle bireyler, kendi varlığı dışsallaştırıp adeta dinamik bir nesne haline getirir. Kişi, kendi ile ilgili düşündüğünde, diğer insanların kendisi hakkındaki düşüncelerinden etkilendiği söylenebilir (Cevher ve Buluş, 2007). Kişinin kimliğini ve benlik algısını kendi bireysel özellikleri, başarıları ve kişisel hedefleri üzerinden tanımlaması olarak da ifade edilebilir. Bu bağlamda benliğin kişinin öz değerlendirme sürecinin de bir parçası olduğu ifade edilebilir.

Toplumsal çalışmalarda sıkça kullanılan kavramlardan biri olan kişilik ile benlik arasındaki fark incelendiğinde temelde kişiliğin daha sabit yapıya; benliğin ise daha dinamik bir yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Bu noktada kişinin yaşantısının zenginliği ve deneyim çeşitliliği benliğin gelişmesine katkı sunduğu anlaşılmaktadır (Eryılmaz ve Mutlu, 2016). İnsanlar yaşadığı toplumda benliğini geliştirmeyi, gelişen benliğini korumayı ve çevresiyle kurduğu ilişki içerisinde kendisini konumlandırmak için çaba göstermektedir (Cüceloğlu, 1992).

Bireyler, yaşamlarının her döneminde çevrelerine uyum sağlama, toplum içinde bir yer edinme, kendi kimliklerini keşfetme ve davranışlarının çevre tarafından kabul edilmesi gibi birçok durumu bir arada deneyimleyebilirler. Benlik gelişimi, kişilik gelişiminin kritik ve ayrılmaz bir bileşenidir. Bu nedenle, benlik, kişiliği şekillendiren genetik ve çevresel faktörlerin bir sonucudur ve bu faktörlerin oluşumunda özellikle kişiler arası ilişkiler önemli bir rol oynar (Akçagöz, 2017).

Benlik gelişiminin kişilerarası etkileşimden etkilendiği ve şekillendiği dikkate alındığında aile apartmanlarının kadınların çevresel faktörlerden yoğun bir şekilde etkilenmesine neden olur. Çevresel faktörler arasında aile üyelerinin tutumları, değerleri ve normları yer alır. Aile apartmanlarında yaşayan kadınlar, gündelik yaşamlarında sürekli olarak aile üyeleriyle etkileşim halindedir. Bu sıkı sosyal bağlar, kadınların benlik algılarında önemli bir rol oynar. Örneğin, bir kadın, eşinin, ailesinin ve diğer akrabalarının beklentilerini karşılamaya çalışırken kendi benliğini şekillendirir. Bu süreçte, sosyal rollerin ve aile içi dinamiklerin etkisi büyüktür.

1.3.1.1. Benlik Yapısı: Bireysel Benlik ve Ailevi Benlik

Benlik, sosyal etkileşimler aracılığıyla meydana gelen toplumsal bir üründür. Dinamik yapısı ile sosyal çevrelerden etkilenen benlik, değişen ve gelişen bir kurgulama sürecinde biçimlenir. Kişinin kendini anlama ve algılama biçimi ve öz farkındalığı, benliğin en önemli bileşeni olup bu durum benlik kurgusu olarak adlandırılır (Smith ve diğerleri, 2006). Benliğin kültürel bağlamlarda kurgulanışı ve buna bağlı olarak oluşan kuramlar, bireylerin dünyayı algılama biçimlerini ve duygusal tepkilerini şekillendirir. Kültürlerarası duygu, düşünce ve davranış farklılıkları, o kültürde yaygın olan benlik kurgularının çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014).

Benliğin ilişkisel tarzı ele alındığında birey düzeyinde benlik ve ilişki kavramlarının ne olduğuna ilişkin yapılan tanımlamaların kültürden kültüre göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu bağlamda Doğu toplumlarındaki çalışmalarıyla Batı'daki anlayıştan farklı kılan benlik tanımıyla Roland benliği, “kültüre göre değişen insanlararası ilişkilerin duygusal örüntüsü ile birlikte var olan bir iç ruhsal yapı” (1988). İlgili tanımıyla Roland, benlik tanımının kültürel öğelerden etkilendiğini öne sürerek bireysel benlik ve ailevi benlik ayrımına dikkat çeker.

Bireysel benlik ve ailevi benlik şu şekilde ifade edilmektedir:

“Bireysel benlik, kişinin toplum içinde özellik olarak var olmasını sağlayan karşılıklı anlaşmalar ve eşitlikçi ilişkiler yoluyla bir kimlik geliştirme durumunda olduğu bir içsel ruhsal örgütlenmedir. Ailevi benlik ise, bireylerin aynı akrabalık cemaat ve geniş toplumun yarattığı hiyerarşik yakınlık ilişkileri içinde iyi işleri görmesini sağlayan bir psikolojik örgütlenmedir.” (Roland, 1988, s.17-18).

Bu noktada Roland'ın dikkat çektiği bu ayrım daha kapsamlı ele alındığında kültürden kültüre değişkenlik gösteren bu ayrımın gündelik eylemlere yansıdığını ve bu durumun da kişinin benlik gelişimi üzerinde etkili olduğu söylenmelidir. Bu noktada ailevi benlik ve bireysel benlik, kişinin kimliğini ve benlik algısını nasıl oluşturduğunu açıklayan iki temel kavramdır. Ailevi benlik, kişinin kimliğini ailesi, toplumu ve diğer sosyal gruplarla olan ilişkileri üzerinden tanımladığı bir yapıdır ve daha çok kolektivist kültürlerde görülür. Bu benlik türü, bağlılık ve uyum arayışını, kolektif sorumluluğu ve ilişkisel kimliği ön planda tutar. Birey, ailesine ve topluma uyum sağlama ve onlarla uyumlu ilişkiler geliştirme üzerine odaklanır, ailesinin veya grubunun başarısı ve mutluluğu için

kişisel fedakarlıklar yapmaya istekli olabilir. Kimliği, aile içindeki ve topluluktaki rolü ve ilişkileri ile şekillenir (Fişek, 2018, s.15). Buna karşılık, bireysel benlik, kişinin kimliğini ve benlik algısını kendi bireysel özellikleri, başarıları ve kişisel hedefleri üzerinden tanımladığı bir yapıdır ve daha çok bireyci kültürlerde görülür. Bu benlik türü, özerklik ve bağımsızlık, kişisel başarı ve özgün kimlik unsurlarını içerir. Birey, kendi bağımsızlığını ve kişisel özgürlüğünü ön planda tutar, kendi başarılarını ve bireysel hedeflerini gerçekleştirme üzerine odaklanır ve kimliği, kendine özgü özellikleri, yetenekleri ve bireysel tercihleri ile şekillenir. Bu iki benlik tipi, farklı kültürel bağlamlarda bireylerin nasıl davrandığını, nasıl kararlar aldığını ve ilişkilerini nasıl yönettiğini anlamak için önemli kavramsal çerçeveler sunar (Kağıtçıbaşı, 2010, s.163).

1.3.1.2. Evlilik ve Aile İçerisinde Benlik

Benliğin sosyal ilişkilerden etkilendiği ve kendi dinamik yapısı içinde bu toplumsallık etkisiyle şekillendiği dikkate alınmalıdır. Bu noktada bireyin aile, arkadaş, akraba ve diğer sosyal çevresi gibi kurduğu bütün yakın ikili ilişkilerinin benliğine bir katkısı olduğu belirtilmelidir (Hodges ve ark. 1999). Bu bağlamda Kağıtçıbaşı'nın özerk-ilişkisel benlik kavramı önem taşımaktadır. Nitekim bireylerin benlik yapısının iki temel boyutta şekillendiğini öne sürmektedir. Özerk benlik, bireyin bireysel yeteneklerine, özgürlüğüne, bağımsızlığına ve kişisel başarılarına vurgu yapar. Özerk benlik sahibi bireyler, kendi kararlarını alma, kendi hedeflerini belirleme ve bireysel başarılarına odaklanma eğilimindedirler. İlişkisel benlik ise, bireyin toplumsal ilişkilerine, bağlantılarına ve grup kimliğine dayanan bir benlik yapısını ifade eder. İlişkisel benlik sahibi bireyler, toplumsal ilişkilerdeki rol ve sorumluluklarını önemserler, grup normlarına uyarlar ve toplumsal kabulleri dikkate alırlar (Kağıtçıbaşı, 2010, s.158). Bu süreç toplumsal yaşantıda ilişkisel bir denge kurmayı gerekli kılmaktadır.

Gelişimsel perspektife göre, önerilen üç farklı aile etkileşim biçimi, duygusal ve ekonomik bağımlılık veya bağımsızlık üzerinden tasarlanmıştır. İlk olarak, kuşaklar arası geleneksel aile modeli, karşılıklı bağımlılığa dayanan bir yapı sunarken ikinci olarak, kuşaklar arası bağımsızlık etkileşim biçimi vurgulanır. Üçüncü olarak ise, önceki iki modelin diyalektik bir sentezi olan, ekonomik olarak bağımsız ancak psikolojik olarak karşılıklı bağımlılığı içeren aile modeli ortaya çıkar (Kağıtçıbaşı, 1996). Kağıtçıbaşı'na

göre, bu üç aile modeli, bireylerin benlik yapılarının gelişimini teşvik eden önemli faktörlerdir (1996, 2005).

Türkiye özelinde geçmişten bugüne ailelere bakıldığında, kültürel ve tarihi öğelerin etkisi göz ardı edilememektedir. Bu bağlamda Türk ailesi hane yapısı ve oluşumu ele alındığında kuşaklar arası geleneksel aile modelinin izlerinin sürdüğü ifade edilebilir. Nitekim Baştuğ (2002) yaptığı çalışmada, Türk boylarının aile yapılarıyla ilgili bilinenleri aktarmıştır. Buna göre, en belirgin unsurun göçebe yaşam tarzının etkileri doğrultusunda baba odaklı bir yaşamın ve babanın soyuna dayalı yapılan soy hesabının sürdüğü yönündedir. Evlenen erkek çocuklar genellikle babalarının evinde yaşarlar ve doğan erkek çocuklar da babalarının soyundan gelme statüsüne sahiptirler. Bu sistem, göçebe yaşama uygun olmakla birlikte, temelde kadınlar için bir dezavantaj oluşturmuş olup taşınabilirlik olasılığını işaret etmiştir. Bu kapsamda mevcut araştırmanın bağlamını oluşturan aile apartmanları da bu tarihsel anlayışın bir tezahürü olarak yorumlanabilir.

1.3.2. Sosyal Kimlik

Toplumsal hayatın içinde varlığını sürdüren insanın kimlik inşa etme süreci, kurduğu etkileşimlerden bağımsız değildir. Kişinin kendine özgü ayırt edici niteliklerini başkalarından nasıl ayırdığına ya da bu niteliklerin diğerleri tarafından nasıl algılandığına dair algısı, kimliğin oluşumunda etkilidir.

Sosyal kimlik kuramı, Muzaffer Sherif'in (1967) grup içi ilişkiler ve gruplar arası etkileşimlere yönelik çalışmalarıyla ortaya çıkmış; daha sonra Tajfel ve Turner (1979) tarafından geliştirilen sosyal kimlik teorisi adı altında literatürde kendine yer bulmuştur (Ertaş ve Aktaş, 2017). Sosyal bilimlerde kimlik tartışmalarına yeni bir boyut kazandıran ve kavram, gruplar arası ilişkileri anlamada önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Kişisel kimlik ve sosyal kimlik kavramları arasındaki ayrım incelendiğinde ise kişisel kimlik, bireyin sahip olduğu özgün nitelikleri ifade ederken; sosyal kimlik, benliğin grup üyelikleri ile ilişkili boyutunu kapsamaktadır (Eniç ve Yanbolluoğlu, 2018). Bir kişinin ya da grubun/topluluğun kendi niteliklerine, değerlerine, konumuna ve kökenine ilişkin bilinçli kavrayış olarak ele alınmasıyla kimliğin hem bireysel hem sosyal boyutunun ortak bir mantığa dayandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda diğer insanlarla olan benzerlikler üzerine kurulan sosyal kimlik bireyi yakından

ilgilendirir ve bir grup tarafından tanınma, onaylanma, desteklenme ve aidiyet gibi yönlerden dolayı onu besler (Şimşek, 2002).

Sosyal kimlik teorisi temel olarak insanların olumlu ve güvenli bir benlik kavramı elde etme ve sürdürme çabası olarak ifade edilir (Hogg, 2000; Tajfel & Turner, 1979). Nitekim günlük etkileşimlerinde bulunan bireyler, kendilerini ve diğer insanları belirli gruplara ayırarak, karmaşık ve belirsiz durumları anlamlandırmaya çalışırken aynı zamanda kişisel belirsizliklerden kaçınmaya ve dünyayı daha anlaşılır, öngörülebilir hale getirmeye yönelik bir eğilim göstermektedir (Grant & Hogg, 2012; Bozkurt, 2023). Bu eğilim, temel gruplar arasında aile ve cinsiyet gibi temel kimlik unsurlarının yanı sıra, etnik köken, ırk, din, meslek, eğitim durumu gibi çeşitli sosyal kategorilerle de ilişkilendirilebilir. Bireyler, bu sosyal kategorilerle kurdukları ilişkilerle ait olma duygusunu güçlendirerek, çevrelerindeki belirsizlikleri azaltmaya çalışır. Bu bağlamda, sosyal kimlik, bireyin bu kategorilere aidiyet hissiyle birlikte sosyal çevresindeki konumunu ve güvenliğini sağlama amacını taşır. Etnik köken, din, meslek gibi faktörlerle ilişkilendirilen bu sosyal kategoriler, bireylerin kendi kimliklerini anlamalarına ve toplumsal bağlamdaki rolünü belirlemelerine yardımcı olarak, güvenli ve istikrarlı bir benlik kavramı oluşturmada önemli bir rol oynar (Hogg ve ark., 2004).

Bireyler cinsiyet, etnisite, milliyet, din, meslek, sosyal sınıf gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilen farklı kimlik öğelerine sahiptir. Bu faktörler, bireyin kendisini bir grup üyesi olarak tanımlamasına ve bu gruplarla etkileşimde bulunmasına sebep olmaktadır. Sosyal kimliğin bu boyutları hem bireyin kendisiyle olan ilişkisini hem de diğer bireylerle veya gruplarla olan etkileşimlerinde belirleyicidir. Bireyin sosyal kimliği, genellikle toplumun normlarına, değerlerine ve beklentilerine uygun olarak şekillenmektedir. Bu kimlik, bireyin davranışlarını, tutumlarını ve değerlerini şekillendirirken, aynı zamanda toplumsal yapıya ve ilişkilerine de etki ettiği söylenebilir.

Kimlik, bireyin belirli özellikleri ile tanımlanmasını sağlayarak, kişinin bireysel bir varlık olarak kabul edilmesine ve somut bir gerçeklik kazanmasına olanak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama, bireyin etkileşim içinde olduğu diğer bireyler tarafından bir onay ve konumlandırmayı kapsamaktadır. Bireyin kendisini biri veya bir şey olarak görmesi, en azından birkaç kişi tarafından kabul edilmesini gerektirir. Çevresindekiler, bireyi bir kişi veya bir şey olarak görüp onayladığı sürece geçerli bir kimlikten bahsetmek mümkündür

(Özçınar, 2014). Ancak, bireyin kendi algısını sadece başkalarının algılamasına bağlamak yeterli değildir. Bu bağlamda, Erikson, kişisel kimliği (a) bireyin kendi benzerliği ve sürekliliği algısı, (b) başkalarının kişinin benzerliğini ve sürekliliğini tanımasına yönelik geliştirilen algı olmak üzere iki ana algıya dayandırmaktadır (Ericson, 1968 akt. Yalçı, 2022). Castells'in yaklaşımı, Erikson'un kimlik formülasyonuna benzemekle birlikte, daha çok sosyal kimliğe odaklanmaktadır. Castells, kimliği bir anlam kaynağı olarak gösterirken aynı zamanda kimliklerin egemen kurumlardan kaynaklanabileceğine işaret etmektedir (Castells, 2006).

Turner ve Tajfel (1979) tarafından, bireylerin toplumdaki yerlerini nasıl oluşturdukları ve tanımladıkları, kendilerini gruplar arasında nasıl ifade ettiklerini anlama çabasının sonucu olarak ortaya çıkan sosyal kimlik, üç temel varsayıma dayanmaktadır:

“İnsanlar kendilerini sosyal gruplar kapsamında ifade edip ele almaktadır.

Bir sosyal grubun statüsü, kişinin sosyal kimliğinin pozitif olup olmadığına da belirleyicidir.

Diğer gruplar ile ilgili değerlendirmeler, söz konusu grupta bulunan bireylerin tavır ve davranışlarına bağlıdır” (Sierra ve Mcquitty, 2007: 104; Tajfel, 1978).

Sosyal kimlik kuramının temel varsayımlarına dayanarak ifade edilmelidir ki, bireyin, üyesi olduğu sosyal gruba ilişkin algısı, gruba yüklediği değerler ve duygusal anlamlılık, kişinin kişisel kimliğinin de önemli bir parçasını oluşturur. Bu kimlik algısı, bireyi kendi grubunu diğer gruplarla karşılaştırma eğilimine götürmektedir ve bu karşılaştırma genellikle olumlu bir öz-değerlendirme güdüsüyle şekillenir (Turner, 1975). Bu güdüyle şekillenen motivasyon, bireyin yaşamını toplumsal bir grup içinde sürdürmeyi hedefler. Bu hedef bireyin ait olduğu grubun toplumsal konumunu diğer gruplarla karşılaştırmasına dayanır. Böylece birey kendi grubunu diğerleriyle karşılaştırarak kendi grubunu üstün görmeye başlar (Göka, 2006). Bu durum teoride, bireyin kendi grubunu diğer gruplara tercih etmesine ve diğer grupları küçümsemesine yol açabilir; bu fenomen iç-grup kayırmacılığı olarak adlandırılır (Doosje ve El lemers, 1997; akt. Demirtaş, 2003). Buna karşın bireyin kendisini ait hissetmediği veya dışlanmış hissettiği bir grup veya kategori temsil eden dış grup, genellikle "öteki" olarak algılanır ve birey tarafından bu gruplara karşı daha az duygusal bağlılık hissedilmektedir (Zencirkıran, 2016, Gönüllü, 2001, Özkalp, 2004). Genel itibarıyla kuram, kişilerin bireysellik yerine belirli gruplara aidiyet

duygusuyla hareket ederek sosyal konumlandırma sürecini gerçekleştirdiklerini ve diğer bireyleri tanımlarken grup özelliklerini göz önünde bulundurduklarını öne sürer. İnsanlar, kişisel kimliklerini yaratırken bu sosyal kimliklerinin bilincini kullanırlar.

Kişisel kimliklerde genellikle birey, diğerlerinden farklılık hisseder ve bu bireyin bu farklılığı vurgulanırken, sosyal kimlikler benzerlik ve yakınlaşma üzerine odaklanır. Hangi kimliğin öne çıkacağı ise bireyin içsel durumuna veya bulunduğu ortama bağlı olarak değişiklik gösterir (Deaux, 1993: 5). Bireylerin gündelik hayatta edindiği deneyimlerin ve değişen koşulların bireyin gruplarla olan ilişkilerini etkilediği ifade edilebilir. Evlenme, meslek değiştirme, çocuk sahibi olma gibi yaşam olayları, bireyin ait olduğu sosyal grupları doğal olarak değiştirmektedir. Çünkü kimlik, daha geniş bir topluluğun bir parçasıdır ve bu topluluğun görüşleri, öncelikleri ve menfaatleri kişisel kimlik üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu söylenmektedir (Hood, 2012). Bireyin bir grup içinde aktif olması ve bu grupla deneyimlerini paylaşması, sosyal kimliğin güçlenmesine katkı sağlar.

Sosyal kimlik, bireyin kendini sadece kendi özellikleri ve deneyimleriyle değil, aynı zamanda ait olduğu grupla olan ilişkisi üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda kimlik, kişinin sahip olduğu özelliklerin ötesine geçip, grup içindeki rolü, sorumlulukları ve grup değerleriyle bütünleşir. Bu nedenle bireylerin sahip olduğu kimliğin ve kimliğe bağlı olarak gelişen rollerin gündelik hayat pratiklerine yansıdığı ifade edilmelidir. Bireylerin aidiyet kurduğu topluluğun bir parçası olma duygusu ve bu toplulukla paylaşılan deneyimlerin bilinciyle şekillenmektedir. Bireyler gündelik etkileşimler içerisinde kimlik inşasında bulunmakta, değerlerini yeniden güncellemektedir. Bu süreç içerisinde bireyler sosyal kimliğine bağlı olarak gelişen rol ve sorumluluklarını gündelik hayat “sahne” sinde sergilemektedir. Örnek olarak yeni işe başlayan bir kişiye yüklenen rol ve sorumluluklar onun yeni bir sosyal kimlik kazanmasına sebep olurken gündelik hayat pratiklerini de değiştireceği verilebilir.

Sosyal kimlik, bireylerin kendilerini toplumsal bağlamda tanımlamalarını ve bu tanımlamaların gündelik hayatlarına nasıl yansıdığını anlamak için belirleyici bir kavramdır. Kadınların sosyal kimliğinin, kültürel normlar, toplumsal beklentiler ve cinsiyet rolleri gibi unsurlardan etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda kültürlere göre değişkenlik gösterse de çoğunlukla kadınların eş, anne, evlat, kız kardeş

olma gibi çeşitli ilişkilerden doğan rolleri barındırmaktadır. Öte yandan kadınların iş yaşamındaki çeşitli rol ve sorumluluklar bütünü de sosyal kimliğin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu akışkan ve çok boyutlu kimlik örüntülerinde öne çıkan bir diğer kavram ise benlik algısıdır. Benlik algısı ve sosyal kimlik arasında güçlü bir etkileşim vardır. Her ikisi de bireyin kendisini ve topluluk içindeki yerini anlamasına için önemli birer anahtar işlevi görmektedir.

Sosyal kimliğin inşasında önemli bir yeri olan benlik algısı, kişilerin sahip olduğu bilgi birikimine bağlı olarak kendi varlığını sorgulama ve bunu anlamlandırmasıdır. Bu anlamlandırma, genellikle rasyonel bir düşünce sistemine dayanmaktan ziyade ihtiyaçlar, beklentiler, geçmiş deneyimler, alışkanlıklar, grup normları, çağın atmosferi ve değerler sistemi gibi çeşitli etkenlere dayanır. Bu yönüyle kendini tanıma ve anlamlandırma, birçok etkenin bulunduğu karmaşık bir oyuna benzetilmektedir (Bilgin, 1996). Oyun olarak tasvir edilen bu süreçte, dinamik bir yapı içeren çeşitli deneyimler etkilidir. Bu nedenle benlik algısı, deneyimlere bağlı olarak şekillenir ve bu deneyimlerin çeşitlenmesi, düşünceleri değiştirerek benlik duygusunu etkiler. Kimliğin temelinde yer alan değişim, uyum ve farklılaşma temelinde gerçekleşir (Yalçı, 2022).

1.3.3. Sosyal Kimlik Penceresinden Kadın Olmak

Türkiye’de ve dünyada çeşitli bağlamlarda kadın ve kadınlığa ilişkin kullanımlar sıklıkla ele alınan bir konudur. Nitekim kadınlar, toplumsal zihniyetteki değişimin yansıdığı alanlardan birisi olagelmıştır. Geçmişten günümüze toplumsal rollerin evrimi, eğitim olanaklarındaki artış, iş dünyasındaki değişimler ve diğer pek çok faktör, kadınların yaşam deneyimini derinlemesine etkilemiş ve onlara geniş bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu durum kadınlığı ve kadın olmaya ilişkin deneyimleri sadece cinsiyetle sınırlandırmayıp, kültürel, sosyal ve ekonomik bağlamlarda da şekillenen bir kavram haline getirmiştir. Kadınların ekonomik hayatta yer edinme sürecinin yanında geleneksel rollerinin devam etmesi de kadın olmaya ilişkin deneyimleri çoğaltmıştır. Bunun bir sonucu olarak günümüzde, kadın olmak sadece biyolojik bir durumu ifade etmekten öte, karmaşık ve çok yönlü bir kimliği temsil ettiği söylenebilir. Kadın olmak, kendine özgü bir deneyimi ifade eder ve bu deneyim, bireyin kendi kimliğini keşfetme, toplumsal rollerini anlama ve bu rolleri şekillendirme sürecinde önemli bir rol oynar.

Toplumda ‘kadın’ üzerine yapılan sorgulamalar ve buna yönelik geliştirilen açıklamalar, geniş bir söylem oluşturmıştır. Geliştirilen söylemlerin kadın kimliklerini şekillendirmede önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Bu durum, kadınlara dair algıları, toplumsal rolleri ve yaşamsal deneyimleri etkileyerek kadınların sosyal düzlemdeki konumlarını belirlemektedir (Elçi, 2010). Kadınların toplumsal roller bağlamında eş, anne ve gelin olma durumlarının gündelik hayatlarına olan yansımaları önemli bir yere sahiptir.

1.3.3.1. Eş Rolüyle Kadın

İnsanların toplumsal hayat içinde sergilediği çeşitli eylemler, etkinlikler ve roller, hayata katılımın temel unsurlarını yansıtırken sosyal işleyişin de bir parçasını oluşturmaktadır. Bu araçlar vesilesiyle bireyler kimliğini bu dinamik roller ve eylemler aracılığıyla inşa etmektedir (Abrar and Ghouri, 2000). İfade edilen dinamik rollerin temelinde ise kültür, dini inanç, gelenek ve görenek gibi olguların yattığını söylemek mümkündür. Kültür, dini inanç, gelenek ve görenekler bağlamında şekillenen toplumsal kodların yansıdığı bir kurum olarak aile, eylem ve rollerin gündelik hayat içinde uygulandığı bir saha işlevi görmektedir. Bu yönüyle evlilik akdiyle oluşan ailenin bir kadın ve erkeğin nasıl davranacağı, nasıl düşüneceği ve nasıl hareket edeceğine ilişkin beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkeği sosyal olarak yapılandıran bir işlevi vardır (Akın ve Demirel, 2003:74; Üner, 2008:6; Powell and Greenkouse, 2010:1012). Bu bağlamda aile içindeki görev ve sorumluluk paylaşımları, köken aileden nesillere aktarılan birtakım düşünce, davranış, tutum ve değerler bütünüyle aile hayatını önemli ölçüde etkileyen bir niteliğe sahiptir (Gök&İl, 2017). Böylece toplumun cinsiyetlere yüklediği roller, erken yaşlarda kız ve erkek çocuklarına aktararak toplumda devamlılık kazanmaktadır. Kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun rolleri benimsemekte ve toplumsal cinsiyet kimliğini kazanmaktadır. Bu süreçte, kadınlar genellikle evle ilgili görevleri üstlenme ve çocuk bakımı gibi konulara odaklanırken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha büyük bir önemli hale gelmektedir (Powell ve Greenhouse, 2010:1012). Bu durum cinsiyetler arasındaki davranış kalıplarını da şekillendirerek bir ayrım oluşturmaktadır. Bu bağlamda şekillenen toplumsal beklentiler, eşler arasında paylaşılan faaliyet alanlarını, duygu ve

düşünce modelleri üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca, sorumluluk dağılımı ailede tüm sosyal, ekonomik ve fiziksel faaliyet alanlarında kendini göstermektedir.

Geçmişten günümüze kadına atfedilen rol, sorumluluk ve imgeler ‘kadın olma’yı temel bağlamından koparıp bir mesele haline getirmiştir. Dinlerden, geleneklerden, törelerden ve kültürlerden kaynaklanan politik yaklaşımlarla şekillenen imgeler, toplumsal bir boyut kazandırmıştır (Önal, 2019). Bu durum kadının toplum içindeki konumuna ilişkin tartışmaları canlı tutup güncel bir mesele haline getirmiştir. Bu konuda geliştirilen savunmalardan birisi ise kadının konumunun “üretim, üreme, toplumsallaşma ve cinsiyet” olarak dört farklı kavram üzerinden değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşüyle Mitchell’den gelmiştir. Mitchell, kadının bu dört temel faaliyet alanı üzerinden varlığını görünür kıldığından söz etmiştir. Nitekim geleneksel toplumlarda kadının saygınlık kazanması, evine ve ailesine sorumluluklarının yanı sıra neslin devamlılığını sağlamasına bağlandığı görüşü hakimdir (Arat, 2017).

Evlilik ve aile hayatındaki ilişkiler her ne kadar görev ve sorumluluklar içerse de, bunlarla sınırlandırılmayacak kadar geniş ve derin bir örüntüyü kapsamaktadır. Bu nedenle kadınların ‘eş olmak’ ya yönelik deneyimleri ve gündelik hayat pratikleri, sorumluluklara dayalı eylemlerden çok duygusal ve düşünsel bir boyuta da sahiptir. Nitekim fiziksel çekicilik, eşler arasındaki karşılıklı tutum ve davranışlar, evlilik yaşları, çocuk sahibi olup olmama durumu, ekonomik durum, ortak ilgi alanları ve cinsel yaşam (Gülsün, Ak ve Bozkurt, 2009) ile evlilik doyumu, aile yılmazlığı ve iletişim becerileri (Buluş ve Bağcı, 2016) gibi değişkenler evlilik ve aile hayatında eşler arasındaki etkileşimde önemli bir etkiye sahiptir. Bu değişkenlerin çiftlerin gündelik hayat döngüsü içinde ne kadar yer edindiği ve bunları nasıl algıladıkları aracılığıyla bir ‘kadın’ veya ‘erkek’ kimliklerini de etkilediği düşünülmektedir.

Feminist görüşlere göre, evlilik kadının bireyselliğini ve benliğini kaybetmesine neden olan bir kurumdur. Evlilik gerçekleştikten sonra hem kadın hem de erkek için artık "ben" yerine "biz" vardır. Özellikle evlilik kadınlar için bireyselliğin yerine bağımlılık kavramını daha baskın hale getirir. Çünkü evli kadınların çoğu, sürekli olarak kendi ihtiyaçlarından önce ailelerini düşünür ve yaşamlarını onlar için adar. Bu durumda, evlilik kadınlar bir adanmışlığın başlangıcıdır (Gülendam, 2006). Dolayısıyla kadın “genç kız”

kimliğinden uzaklaşıp “evli kadın” kimliğine geçmiş olacaktır. Bu durum kadının kimliğinde hayatının yeni rollerini doğurmaktadır.

1.3.3.2. Gelin Rolüyle Kadın

En temel ifadesiyle aile, anne, baba ve çocuklardan meydana gelen bir birimdir. Ancak Türk ailesinin sosyokültürel yapısı, mevcut aile tanımlarının ötesinde bir dinamiğe sahiptir. Nitekim Türk toplumunda aileler çekirdek bir yapıya sahip küçük birimler halinde bağımsız bir evde yaşam sürseler de ilişkisel bağlar bu örüntünün dışında bir gerçeklik göstermektedir. Bu yönüyle Atabek’in söylemiyle (2008), evlilik kadın ve erkeği aşan bir kurumdur. Öyle ki, birbiriyle evlenen kadın ve erkek “karı ve koca” olma rollerinin ötesinde yeni toplumsal roller kazanmaktadır. Çiftlerin evlilik aracılığıyla kurdukları aile ile birbiriyle evlendiklerinde karşılıklı olarak aileleri ile de akrabalık bağı geliştirdikleri belirtilmektedir (Karakaş-Uslu, 2019). Bu akrabalıklar, Türk toplumunda elti, görümce, kayın, gelin, kayınvalide, kayınpeder, damat vb. olarak ifade edilmektedir. Kadınların sosyal kimliğine evlilikle birlikte eklenen rollerden biri olan “gelin olmak” toplumda tartışılacak meselelerden biridir. Toplumsal anlayışta önemli bir yere sahip olan bu rol, çeşitli görev ve sorumluluklardan oluşan beklentilerle kuşatılmıştır. Dolayısıyla bir ‘aileye gelin alınacak’ kadınlardan görgülü, soylu, iş bilen, cefakâr, çalışkan, evine, eşine ve çocuklarına bağlı, doğurgan, anlayışlı ve becerikli (Gülendam, 2006) gibi niteliklere sahip olması beklenmektedir. Nitekim gelin rolüne yüklenen bu nitelikler yüzyıllardır değişmeyip toplumsal zihniyete yerleşmiştir. Bu konuda Kutadgu Bilig’de yer alan öğütte evliliklerin Müslümanlık değerlerine uygun yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Yine Kutadgu Bilig’de gelin edilecek iyi bir kızın nitelikleri soyu soppu belli, iyi bir mümin, haya sahibi ve erkek eli değmemiş temiz bir kız olması olarak sıralanmıştır. Ayrıca kızda yüz güzelliği yerine huy güzelliği tercih edilmesi tavsiye edilmiştir (Günay, 2012).

Evlilik akdi, kadınlar için kültürel olarak hem yeni bir ev hem yeni bir aile hem de yeni bir soy isme sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Geleneksel anlayışın canlı olduğu Anadolu’da ise akrabalık bağlarının güçlü olması, gelinin sadece eşiyle değil diğer aile üyeleriyle de iyi geçinmesini gerektirmektedir. Bu durum ise kadınların duygu, düşünce ve eylemlerini beklentileri göre şekillendirmesini gerekli kılar.

1.3.3.3. Anne Rolüyle Kadın

Tarih ve kültür ekseninde gerçekleşen toplumun inşa sürecinde aile kurumu büyük bir öneme sahiptir. Temel olarak kadın ve erkeğin evliliğiyle başlayan aile hayatı, kişilere yüklenen yeni rol ve sorumluluklarla bir örüntü oluşturmaktadır. Kadın ve erkek, bireyselliklerinin yanında toplumsal boyutta artık “evin hanımı” ve “evin beyi” olmuştur. Bu bağlamda kadın ve erkek arasındaki ilişki dinamiği de ev ve aile yaşantısında soyut bir varlık kazanmaktadır. Ancak geleneksel olarak evlilik ve aile yaşantısını inşa eden yapıtaşları yalnızca kadın ve erkeğin, karı ve koca kimlikleriyle varlıkları ile sınırlandırılmamaktadır. Geleneksel anlayış çerçevesinde aile kurumunun bir parçasını oluşturan “çocuk” ile kadın ve erkek “anne ve baba” olma rolü kazanmaktadır. Bilhassa anne olmaya yüklenen toplumsal anlayışlar, annelik rolüne büyük önem atfetmektedir.

Anneliğe ilişkin yapılan tanımlara bakıldığında temel olarak hamilelik ile başlayan ve doğumla birlikte devam eden bir süreç olduğu bilinmektedir. Daha geniş bir ifadeyle, anneliğin gebelik süreciyle başlayan, biyolojik ve psikolojik bir değişimi içeren bir dönemin ardından doğumla birlikte bebeğin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama çerçevesinde gelişen bir rol olarak ifade edilmektedir (Kurt & Özkan, 2023). Ayrıca annelik, kadının hayat akışında önemli bir değişim ve dönüşüm etkisi oluşturan durumlardan birisi olarak da ifade edilmektedir (Chandrasekhar ve ark., 2021). Anneliğe ilişkin yapılan diğer pek çok tanım kapsamında anneliğin, biyolojik, psikolojik bir değişimle birlikte kadınların kimliğine eklenen yeni rol ve sorumluluklar bütünü olarak ele alındığını söylemek mümkündür. Nitekim, toplumsal söylemlerde “Anne olduktan sonra hayatım değişti.”, “Artık anne oldum, ona göre davran.” gibi söylemler de kadınlar için anneliğin bireysel ve toplumsal etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Anne olmak, kadınların kimliğini, sosyal rollerini ve sosyal konumunu toplumsal olarak etkilemektedir. Nitekim, toplumsal yaşamda anneliğe yüklenen anlamlar kadınların anneliğini hayatlarının merkezine almalarına sebep olmaktadır (Bahar, 2019). Anneliğin kadınlar için taşıdığı bu anlam, gündelik hayatta da kadınlar için sembolik bir değer kazandırmaktadır. Öyle ki, bu değer pek çok toplumda kadınların statü kazanmasını sağlamaktadır (Bozkurt, 2019). Kadın için, annelik de bir statü olarak kabul edilmekte olup, doğum ve göbek bağının kesilmesiyle birlikte kadın, bebeğinden kalıcı bir şekilde

ayrılrsa da diğer yandan bu 'anne statüsüne' erişmiş olmaktadır (Abrevaya, 2001; akt. Atalar, 2023). Özellikle ataerkilliğin baskın olduğu toplumlarda, bu statü ön plana çıkmaktadır. Özellikle annelikle elde edilen bu yeni rolün, daha çok entelektüel gelişim, bireysel ekonomik kazanç gibi çeşitli yollarla bağımsızlık ve güce ulaşma imkânı olmamış kadınlara karşı kullanıldığı bilinmektedir (Çiftçi, 2022). Anneliğin statü elde etme etkisinin yanı sıra geleneksel aile içindeki kadınlar arası iletişimi kuvvetlendirdiği de bilinmektedir (Mitchell ve Green, 2006).

Toplumsal olarak anneliğin kadınlara duygusal ve manevi bir tatmin sağladığı dile getirilmektedir. Hatta anneliğin kadınlığın doğasında gizli olan ve bundan beslenen bir süreç olduğu (Welldon, 2001) ve anneliği her kadının tecrübe etmesi gerektiğine ilişkin bir inanç söz konusudur (Gezer Tuğrul, 2019). Bu anlayışı reddeden feminist eleştiri, kadınların hayatındaki nihai amacın 'anne olma' ya indirgenmesine karşı çıkar, aile kurumu içinde kadınların da tıpkı erkekler gibi kariyer yaşamlarına odaklanmalarını normal kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur (Hooks, 2016). Böylece kadınlar, annelikle beraber kendilerine yüklenen rol ve sorumluluklardan arınarak feminist anlayışın temelinde yatan kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına imkan bulmuşlardır. Bu bağlamda anneliğin feminist söylem zemininde tartışma alanı bulması anneliği kutsal bir olgudan çok daha tartışılabilir ve sorgulanabilir bir boyuta taşımıştır. Nitekim birinci kuşak feministler, anneliği kadının hayatında kısıtlayıcı bir unsur olarak görüp reddederken (Akgün, 2019; Bahar, 2019); ikinci kuşak feministler, anneliğe daha esnek yaklaşp kadınların anne olmaya ilişkin seçimlerini onların özgür iradesine bağlı görmüşlerdir (Collini, Kaufer, 2016; Çiftçi, 2022). Feminist bakışın iddialarıyla birlikte kadınlık ve anne olmaya ilişkin bakış açısı değişmiş ve gönüllü çocuksuzluk (Ireland, 1993) toplumun çeşitli kesimleri tarafından kabul edilmiştir. Ancak toplumda halen çocuk sahibi olmayan kadınlar için yetersiz veya kariyer peşinde koşan, bencil ve hırslı kadın gibi etiketlemeler devam etmektedir (Hird, 2003 akt. Basten, 2009; akt. Alparslan, 2020). Bu durum ise kadın ve anne olma ilişkisini her zaman tartışmaya açık dinamik bir alan haline getirmiştir. Elbette bu konunun dini inançtan, kültürden, gelenek görenekten ve kadın-erkek arasındaki ilişki biçiminden etkilendiğini söylemek mümkündür.

Kadınlar için annelik bireysel olduğu kadar toplumsal bir deneyimdir. Bu nedenle annelik deneyimleri ait olunan toplum ve kültürden bağımsız değildir (Türkdoğan, 2013).

Kadınların anneliğe ilişkin olan algılarını ve deneyimlerini anlamak için temel olarak toplumun dinamiklerini ve kadınların yaşadığı toplumsal zemin ve koşulların anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Öyle ki, annelik her ne kadar kadının hayat dengesini değiştiren belirli sorumluluklar bütünü (Sever, 2015) olarak görülse de bu sorumlulukların neler olduğu ve buna nasıl bir değer biçildiği çağa ve kültüre göre farklılık göstermektedir (Gezer Tuğrul, 2018). Türkiye’de yaşayan bir kadının sahip olduğu sorumluluklarının gündelik eylemlerini şekillendirdiği inkâr edilemez. Nitekim çalışan kadınların ev dışında da sorumluluklarını olması, iş yükünü artırdığı söylenebilir. Günümüzün sosyokültürel anlayışına göre kadınların çalışma hayatına aktif katılımını geleneksel anlayıştan farklı olarak kadına yeni roller de yüklemiştir. Ancak kadınlardan beklenen roller değişmediği hatta çalışma koşulları ile arttığı ifade edilebilir. Öyle ki, kadınların kamusal alandaki görünürlükleri artmış olsa da toplumsal anlayışa bağlı olarak toplum kadınlardan ev içindeki sorumluluklarını beklemeye devam etmiştir. Bu duruma bağlı olarak kadınlar, dışarıda iş veya mesleklerini devam ettiren bireyler olsalar da evin içinde eş ve anne olmaya devam etmektedir (Arslan, 2012).

Türkiye aile yapısının barınma biçimleri arasında önemli bir yere sahip olan aile apartmanları ise kadınların annelik deneyimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu kapsamda Tanlası’nın (2023) aile apartmanında yaşayan annelerin ebeveyn öz yeterliklerini incelediği yüksek lisans tezinde annelerin çocuklarına düzen ve disiplin sağlama, akademik ve duygusal destek gibi ebeveynlik görevlerini nasıl değerlendirdiklerini incelemiştir. Bulgular, annelerin ebeveynlik deneyimlerinin, psikolojik durumları ve eş desteği gibi faktörlerle değişkenlik gösterdiğini ve aile apartmanında yaşamının hem avantajlar hem de zorluklar içerdiğini göstermektedir. Aile içi destek ve müdahalelerin iç içe geçtiği karmaşık bir deneyim olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamdan hareketle, Türkiye’de aile apartmanlarında yaşayan kadınların rol ve sorumluluklarının barınma biçiminden etkilendiğini söylemek mümkündür.

Türkiye’deki ailelerin gündelik hayatları, çocukların temel ihtiyaçları ve eğitimi, karı-koca ilişkileri, ev işlerinin yönetimi, sağlık ve beslenme konularının çözümü gibi konuları kapsayan pek çok gündelik eylemi barındırmaktadır. Bu eylemler, geçmişten günümüze aile yaşamının temel unsurları olarak varlığını sürdürmektedir. Öte yandan Türkiye sosyolojisinde önemli bir yeri olan aile apartmanlarında yaşamının gündelik eylemler

zerinde belirleyici bir etkisinin olduğu göz ardı edilemez. Bu durumda evli kadınların ev içi görevlerinin ve anne olma rollerine ilişkin sorumluluklarının yanı sıra yaşadıkları aile apartmanlarında kurulan geleneksel akrana ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkan sorumluluklarının da var olduğu dşnlmektedir. Bu nedenle, mevcut çalışmada aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların gündelik eylem pratiklerinin rollerine nasıl yansıdığı ve sosyal kimliklerini nasıl şekillendirdiği üzerinde araştırma yapılmıştır.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırmada aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlikte öne çıkan rollerinin gündelik hayat eylemlerine göre nasıl şekillendiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu problem kapsamında katılımcılarla yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmede elde edilen veriler içerik analiz edilmiştir. Bu başlık altında araştırmanın amacı ve önemi, soruları, kapsamı ve sınırlılıkları, yöntemi, veri toplama ve analizi tanımlanmıştır.

2.1. Araştırma Problemi

Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısını anlamak amacıyla yapılan bu çalışma, evlilik içindeki kadınların sahip oldukları rollerin karmaşıklığını ve bu rollerin sosyal kimliklerini nasıl etkilediğini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, bu kadınların eşlik, annelik ve gelinlik gibi farklı roller arasındaki dengeyi nasıl sağladıkları ve bu deneyimlerin kendi kimliklerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır. Evlilik içindeki bu rollerin yanı sıra, aile apartmanlarında yaşamının da kadınların sosyal kimlik algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir. Apartman yaşamının getirdiği akrabalık ilişkileri, toplumsal normlar ve apartman içi etkileşimler gibi faktörlerin, evli kadınların kendilerini nasıl tanımladıkları ve başkaları tarafından nasıl algılandıkları üzerinde belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda, araştırmanın problemi:

- Türkiye'de toplumsal yapıya önemli etkisi olan aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların günlük yaşam deneyimleri sosyal kimlik algılarını nasıl etkilemektedir?

Alt Problemler:

- 1)Aile apartmanında yaşayan kadınların “eş olma” gündelik hayatlarındaki deneyimleri nelerdir?
- 2)Aile apartmanında yaşayan kadınların “anne olma” gündelik hayatlarındaki deneyimleri nelerdir?
- 3)Aile apartmanında yaşayan kadınların “gelin olma” gündelik hayatlarındaki deneyimleri nelerdir?
- 4)Bir kadın olarak gündelik hayatlarındaki eylemlerinin sosyal kimliğine etkisi nedir?

- 5)Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar, farklı sosyal roller arasında nasıl bir denge kurmaktadır?
- 6)Bu rollerin algılanması ve yerine getirilmesi kimlik oluşum sürecini nasıl etkilemektedir? sorularına cevap aranmaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Evlilik ve aile içinde kadınların sahip olduğu rollerin karmaşıklığı ve bu rollerin sosyal kimlikleri üzerindeki etkileri, aile içi dinamiklerin anlaşılması açısından önemlidir. Kadınların eş, anne ve gelin olma rolleri arasında denge kurmaları ve bu rollerin çatışmalarını yönetmeleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde incelenmeyi gerektirir. Özellikle Türk toplumunda önemli bir yere sahip olan aile apartmanları bağlamında bu durum öne çıkmaktadır. Bu bağlamda aile apartmanlarında yaşamayan kadınların sosyal kimlik algısını nasıl etkilediğini anlamak, bu yaşam tarzının aile ilişkileri ve sosyal kimlik üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemlidir. Apartman yaşamı, akrabalık ilişkileri, sosyal dayanışma, sosyal normlar ve aidiyet duygusu gibi faktörler, evli kadınların sosyal kimliklerini şekillendireceği düşünülmektedir.

Aile apartmanları, Türkiye’de kırdan kente göçün artmasıyla birlikte 1950’li yıllardan bu yana varlığını gösterse de alanyazın incelendiğinde bu konusunun ele alınmaya başlaması son beş senede arttığı görülmüştür. Bu nedenle bilhassa kadınların eş, anne ve gelin olmaya ilişkin rollerinin apartman içindeki gündelik eylemlerine nasıl yansıdığını anlamaya ilişkin çalışma yürütülmüştür.

2.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmaya katılan katılımcı kadınların ortak özelliği, eşlerinin ailesinden bir ya da birkaç akraba ile aynı apartmanda yaşamalarıdır. Bazılarının yaşadığı apartman sadece birbiriyle akraba olan kişilerden oluşurken bazılarının yaşadığı apartmanda ise aralarında akrabalık ilişkisi bulunmayan kişilerin yaşadığı da söz konusudur. Katılımcılar evli ve en az bir çocuklu kadınlardan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında toplam yirmi kişi ile yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Katılımcılar İstanbul, Ankara ve Bursa illerinde ikamet etmektedir. Ayrıca araştırmanın odak noktası eş, anne ve gelin rolleri ile sınırlı

olduğundan, kadınların diğer potansiyel sosyal rollerini (örneğin, iş kadını, öğrenci, arkadaş) kapsam dışı bırakmıştır. Bu durum araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

2.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni, aile apartmanlarında ikamet eden kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmanın kapsamı, Türkiye'deki büyük şehirlerdeki aile apartmanlarında yaşayan kadınları içermektedir.

Örneklem, bu evren içerisinden seçilmiş belirli bir grubu temsil etmektedir. Örneklem grubu, İstanbul, Ankara ve Bursa illerinde bulunan aile apartmanlarında ikamet eden, araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 29-55 yaş aralığındaki kadınlardan oluşmaktadır.

Büyük şehirler, kırsal ve küçük şehir yaşamından farklı dinamiklere sahiptir. Kentsel yaşam, aile apartmanlarındaki sosyal etkileşimleri ve kadınların deneyimlerini farklı şekillerde etkileyebilir. Bu nedenle araştırma örneklemini, bireysel deneyimlerin çeşitliliğini artırmak amacıyla araştırma sürecinde ulaşılabilirliği daha çok mümkün olan İstanbul, Ankara ve Bursa illerinden seçilmiştir.

2.5. Araştırma Modeli

Nitel araştırma, gözlem, mülakat ve doküman analizi gibi yöntemlerin kullanıldığı ve gerçekçi ve kapsamlı bir şekilde algıların ve olayların doğal ortamda incelendiği bir araştırma sürecidir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39). Bir problemi veya konuyu keşfetmek, ölçülemeyen değişkenleri tanımlamak, sessiz kalmış sesleri duymak (Creswell, 2020), geniş örüntülerin altında yatan anlamları ve tercihleri anlamak veya istisnaları ve özel durumları daha derinlemesine kavramak için nitel araştırma yöntemlerine başvurulur (Berg ve Lune, 2021). Farklı bir ifadeyle, nitel araştırma, sosyal olguların bağlam içinde incelenmesi ve anlaşılması üzerine odaklanan, teorik bir temele dayanan bir yaklaşımı temsil eder. Nitel araştırma, nicel araştırmalardan farklı olarak, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine inceleme ve farklı faktörler arasındaki ilişkileri keşfetme olanağı sunar. Bu yöntem, araştırmacılara, sosyal olayları ve ilişkileri daha derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde anlama imkanı verir, böylece sosyal bilimlerde daha zengin bir anlayış sağlar (Glaser, 1978).

Araştırma sürecinde sürecin birbiriyle tutarlı ve amacına uygun bir şekilde yürütülmesine ve araştırmanın temel yaklaşımlarını destekleyen araştırma deseni eşlik eder (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu bağlamda nitel araştırmanın temel desenlerinden biri olan ve katılımcıların deneyimlerini derinlemesine anlamak için kullanabilecekleri bir desen olarak fenomenolojiden yararlanılmıştır. Fenomenoloji desende çoğunlukla veri toplama süreci olguyu deneyimleyen kişilerle yapılan görüşmeleri kapsamaktadır ancak fenomenoloji araştırmalarında gözlem, dokümanlar ve diğer yazılı metinler farklı veri kaynakları kullanılabilir (Creswell, 2020). Toplumsal olguların her alanında deneyimlere odaklanarak yürütülen pek çok çalışmada kullanılmaktadır. Mevcut araştırma kapsamında ise araştırmanın hedefine uygun olarak aile apartmanı bir fenomen olarak kabul edilmiş olup bu süreci deneyimleyen katılımcılarla fenomenolojinin bir aracı olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.6. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında çalışmanın amacına uygun olarak yarı-yapılandırılmış görüşme ile süreç yürütülmüştür. Katılımcılar ölçüt örnekleme yöntemi belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, kriterleri önceden belirlenmiş unsurların ve tüm durumların incelenmesidir. Bu kriterler, araştırmacı tarafından belirlenebilir veya daha önceden hazırlanmış bir kriterler listesi kullanılabilir (Marshall & Rossman, 2014). Araştırma sürecinde yirmi kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda evli, en az bir senedir aile apartmanında yaşayan, en az bir çocuklu kadınlar ile görüşmeler yürütülmüştür.

2.6.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Sosyodemografik bilgi formları, katılımcıların farklı alt gruplarını tanımlayarak, araştırma bulgularının hangi gruplar için geçerli olduğunu belirlemeye yardımcı olur. Bu, özellikle farklı sosyal, ekonomik ve kültürel arka planlara sahip katılımcıların dahil olduğu çalışmalarda önemlidir. Ayrıca, sosyodemografik veriler, araştırmanın içeriğine ve bağlamına uygun katılımcı profillerini belirlemede de kullanılır. Bu, araştırmacıların daha doğru ve geçerli sonuçlar elde etmelerini sağlar (Kirvin-Quamme, Kissinger, Quinlan, vd., 2024)

Bu doğrultuda araştırmanın amacı dikkate alınarak Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Sosyo-demografik bilgi formunda, ad soy ad, doğum tarihi, meslek, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim ve çalışma durumu, eş ile akrabalık ilişkisinin olup olmadığı, aile apartmanında bulunan diğer kişiler, aile apartmanında yaşama süresi, aile apartmanında yaşama başlıca nedeni gibi genel bilgileri içeren form kullanılmıştır.

2.6.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sosyo-Demografik Bilgi Formu dışında hazırlanan ve uygulanan yarı-yapılandırılmış görüşme formunda 13 soru yer almaktadır. Sorular aile apartmanlarında yaşama kararı ve sürecini; gündelik hayat pratiklerini; sosyal kimlik kavramına ilişkin algılarını ele almak üzere 3 farklı boyut kapsamında oluşturulmuştur.

Yarı- yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken Kimlik Ölçeği (Coşkun, 2004) incelenmiş ve ölçekte bulunan maddeler, araştırma konusuna uygun olacak şekilde düzenlenerek, yarı-yapılandırılmış görüşme sorularına temel alınmıştır. Kendilik bilgim, gerçekte ne tür bir kişi olduğuma ilişkin düşüncelerim; başkalarıyla bir araya geldiğim zaman sergilediğim davranış tarzı olan sosyal davranışlarım; kişisel olarak kendilik değerim ve kendim hakkında özel görüşüm ve söylediğim ve yaptığım şeylere başkalarının gösterdiği davranış tarzları gibi maddeler gündelik hayat bağlamında ele alınarak görüşme formuna eklenmiştir. Bu noktada temel olarak araştırma sorularıyla uyumlu, olumlu veya olumsuz bir yargı içermeyen, açık uçlu sorulardan oluşmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak hazırlanan soru formu için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlar tarafından gelen geri bildirimler doğrultusunda 3 soru düzenlenmiştir. Düzenlenmesi yapılan soru formunun ikinci taslak için de uzman görüşü alınmıştır. Bu konuda yapılan düzenlemeler çerçevesinde oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu onaylanarak katılımcılarla uygulanmıştır.

2.7. Veri Toplama ve Analiz

Verilen toplanma sürecinden önce Etik Kurul işlemleri takip edilmiş ve gerekli resmi işlemler tamamlanmıştır. Bu kapsamda Bilgilendirilmiş Onam Formu hazırlanmıştır. İlgili form aracılığıyla katılımcılara, katılımım gönüllülük esaslı olduğuna, görüşmelerin

yalnızca araştırma için kullanılmak üzere kayıt altında tutulacağına ve hiçbir şekilde başka bir kişiyle paylaşılmayacağına ve şahsi bilgilerin gizli tutulacağına ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Bilgilendirilmiş Onam Formu, Sosyodemografik Bilgi Formu ve Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları ile katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama sürecinde katılımcılar ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. Bu kapsamda İstanbul, Bursa ve Ankara illerinde ikamet eden ve aile apartmanında yaşayan evli ve çocuklu kadınlardan oluşan örneklem ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan İstanbul'da ikamet edenler ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bursa ve Ankara illerinde yaşayan katılımcılar ile ise Google Meet aracılığıyla görüşme yapılmıştır. Görüşmelere 16 Mart 2024 tarihinde başlanmış olup 5 Nisan 2024'te tamamlanmıştır. Yapılan görüşmeler, 17 dakika ile 53 dakika değişmektedir. Görüşme boyunca araştırmacı olarak tarafsız bir tutum sergilenmiş olup katılımcıların verdiği cevaplara ilişkin herhangi bir duygusal tepki verilmemesi konusunda hassas davranılmıştır.

Analiz aşamasında içerik analizinden yararlanılmıştır. Bir metin, ses kaydı, video veya herhangi bir dijital içeriğin derinlemesine incelenmesini ve anlaşılmasını sağlayan bir yöntemdir. Bu yöntem, veri toplama aşamasında elde edilen belgelerin, dokümanların ve metinlerin içeriğini nesnel bir şekilde tanımlamayı ve ölçülebilir hale getirmeyi amaçlar. Aynı zamanda, temaları belirleyerek içeriği doğrulanabilir bir şekilde açıklamayı hedefler. Bu yaklaşım, verilerin anlamlı bir şekilde analiz edilmesini ve yorumlanmasını kolaylaştırarak araştırma sürecinin güvenilirliğini artırır (Fiske, 1996). Analiz aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme kayıtları transkript edilmiştir. Elde edilen yazılı veriler kodlama yöntemiyle kategorize edilmiştir. Aile Apartmanı Deneyimi, Gündelik Yaşamda Sosyal İlişkiler, Sosyal Kimlikte Öne Çıkan Rol temaları kapsamında oluşturulan kategoriler aşağıdaki gibidir:

Tema	Kategori	Kod
Aile Apartmanı Deneyimi	Karar Süreci	Ortak Karar ve İstek Zorunlu Dışsal Nedenler
		Aile Büyükleri Tarafından Mecbur Bırakılma Maddi Nedenler
	Aile Apartmanı Algısı	Kısıtlılık ve Sosyal Baskı Kalabalık Yaşam Güvenli Yaşam Birlik-Beraberlik
		Bireysel Deneyimden Aile Apartmanına Bakış Bağımsız Yaşama Arzusu Hayat Tecrübesi
Gündelik Yaşamda Sosyal İlişkiler	Destekleyici İlişkiler	Dengeli İletişim Yardımlaşma
	Zorlayıcı İlişkiler	Özerk Davranmamak Özel Hayata Aykırılık
Sosyal Kimlikte Öne Çıkan Rol	Eş Olmak	Duygusal Bağın Zarar Görmesi Birlikte Zaman Geçirme
	Gelin Olmak	Hizmet Beklentisi Yeni Sorumluluklar
	Anne Olmak	Çocuk Bakımına Müdahale Çocuk Büyütürken Destek Çocukları Güvenle Emanet Edebilme Kuralları Uygulamada Müdahale

Tablo 1: Araştırmanın Tema, Kategori ve Kod Listesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. BÖLÜM: BULGULAR

Sosyal bilimlerin ilgi odağındaki önemli konulardan biri olan gündelik hayat, insanların günlük etkileşimlerini, deneyimlerini ve sosyal ilişkilerini içeren karmaşık bir dokudur.

Bu bağlamda, aile apartmanları gibi yaşam mekânları, gündelik hayat sosyolojisi açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısı, bu araştırmanın bağlamını oluşturan temel bir konudur. Bu kapsamda yapılan araştırmada elde edilen bulgular bu bölümde aktarılmıştır.

3.1. Sosyo-Demografik Bulgular

Sosyo-Demografik Bilgi Formu incelendiğinde aile apartmanlarında yaşayan bireylerin demografik özelliklerini, memnuniyet düzeylerini ve yaşam tercihlerini analiz etmektedir. Katılımcılar 28 ile 55 yaş arasında olup, çoğunluğu lisans mezunu ve orta gelir düzeyindedir. Çalışma durumu ve evlilik süreleri çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı akrabalarıyla birlikte yaşarken, memnuniyet düzeyleri "hiç memnun değilim"den "çok memnunum"a kadar değişmektedir. Memnuniyetsizliğin yaygın olduğu gözlemlenmiş, bu durumun aile isteği, maddi nedenler ve eş isteği gibi çeşitli faktörlerden kaynaklandığı belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların çoğu aile apartmanı dışında yaşamayı tercih etmektedir. Bu bulgular, eğitim seviyesi ve gelir düzeyinin memnuniyet üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

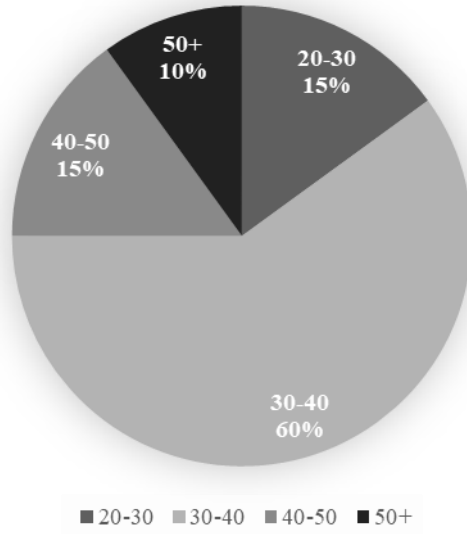
Ad	Yaş	Çalışma Durumu	Hane Gelir Düzeyi	Evlilik Süresi	Aile Apt. Yaşam Süresi	Memnuniyet Düzeyi	Aile Apt. Dışında Yaşam İsteği
K1	55	Hayır	Düşük	38	38	Memnun Değil	Evet
K2	33	Hayır	Orta	10	10	Memnun Değil	Evet
K3	45	Hayır	Orta	27	27	Memnun Değil	Evet
K4	30	Hayır	Orta	7	7	Memnun	Kararsız
K5	33	Evet	Yüksek	7	7	Memnun	Kararsız
K6	38	Evet	Yüksek	10	2	Memnunum	Evet
K7	34	Evet	Orta	6	2	Memnunum	Evet
K8	37	Hayır	Orta	12	5	Hiç Memnun Değil	Evet
K9	33	Hayır	Orta	5	5	Memnunum	Kararsız
K10	35	Hayır	Orta	7	1	Orta	Kararsız
K11	31	Hayır	Orta	10	6	Orta	Evet
K12	39	Evet	Orta	12	4	Orta	Kararsız
K13	45	Hayır	Yüksek	25	16	Orta	Evet
K14	29	Hayır	Orta	7	7	Çok memnunum	Evet
K15	38	Evet	Orta	18	10	Memnunum	Kararsız
K16	42	Hayır	Orta	21	21	Hiç Memnun Değilim	Evet
K17	35	Hayır	Orta	8	4	Orta	Evet
K18	53	Hayır	Orta	23	14	Memnunum	Kararsız
K19	28	Evet	Orta	3	3	Orta	Kararsız
K20	29	Evet	Orta	3	3	Orta	Evet

Tablo 2: Sosyo-Demografik Bulgular

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.1.1. Katılımcıların Yaş Dağılımları

Bu araştırmada yer alan katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında, kadınların %60'ının 30-40 yaş aralığında olduğunu ortaya koymaktadır. 20-30 yaş ve 40-50 yaş aralığının yüzde on beş olacak şekilde aynı orana sahip olduğu anlaşılmaktadır. 50 yaş ve üzeri grup en az var olan yaş grubudur.

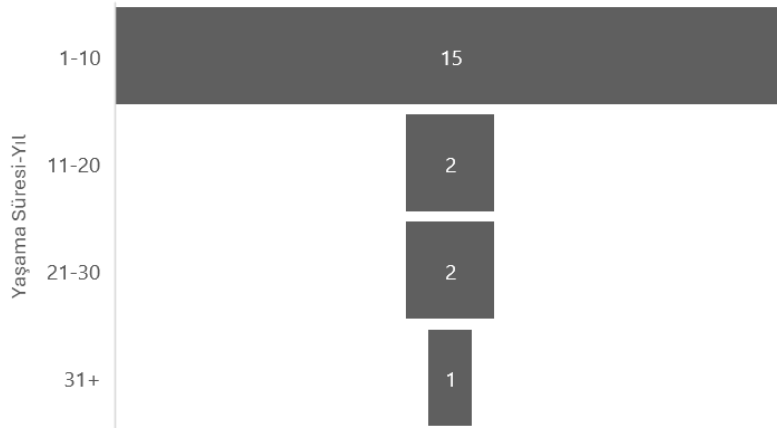

Grafik 1: Katılımcıların Yaş Dağılımları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.1.2. Aile Apartmanında Yaşam Süresi

Katılımcıların aile apartmanında yaşama süreleri yıl bazında incelendiğinde büyük oranda 1-10 yıl arasında bir sürenin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Tabloda yer alan dağılım, aile apartmanlarında uzun yıllara nazaran daha kısa süreli yaşayan kadınların sayısının belirgin şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

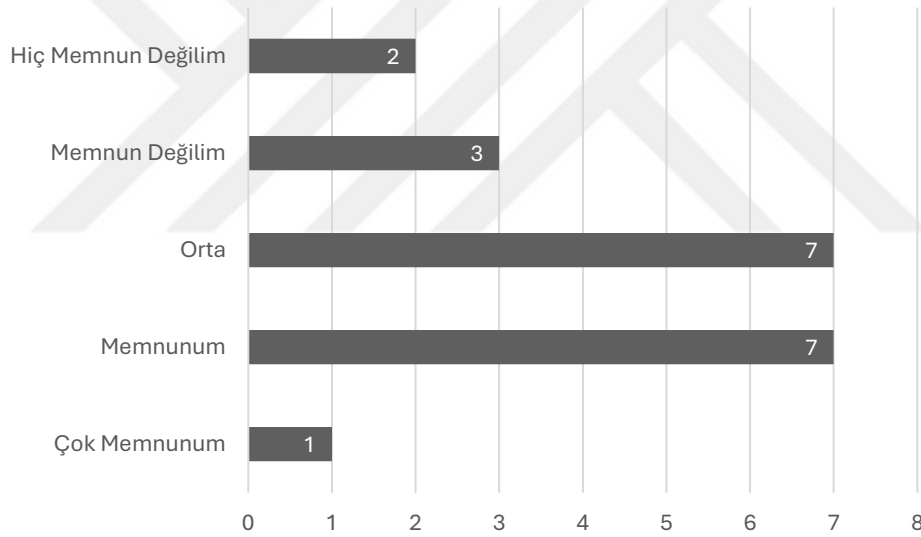

Grafik 2: Katılımcıların Aile Apartmanında Yaşama Süreleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.1.3. Katılımcıların Memnuniyet Durumu

Araştırmaya katılan bireylerin aile apartmanında yaşamaktan duydukları memnuniyet düzeylerini göstermektedir. Verilere göre, katılımcıların 7'si memnun olduklarını, 7'si ise orta derecede memnun olduklarını belirtmiştir. Memnun olmayanların sayısı 3, hiç memnun olmayanların sayısı 2 olarak kaydedilmiştir. Sadece 1 katılımcı çok memnun olduğunu ifade etmiştir. Bu dağılım, katılımcıların memnuniyet düzeylerinde belirgin bir çeşitlilik olduğunu ve büyük bir kısmının ya memnun ya da orta derecede memnun olduğunu göstermektedir. Ancak, memnuniyetsizlik oranının da göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum, aile apartmanında yaşamın avantajları kadar dezavantajlarının da dikkate alınması gerektiğini işaret etmektedir.

Grafik 3: Katılımcıların Aile Apartmanında Yaşama Memnuniyet Durumları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Memnuniyet seviyelerinin yaş grupları ve yaşama süresiyle ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Örneğin, en memnun olan veya memnuniyeti ortalama olan gruplar, genellikle 30-40 yaş aralığında ve 1-10 yıl arası süredir yaşadıkları yerde bulunan kişiler

olabilir. Memnuniyet seviyelerindeki farklılıklar, yaş ve yaşanan süre gibi demografik faktörlerle açıklanabilir. Bu, uygulamaların kullanıcıların ihtiyaçlarına ne kadar iyi cevap verdiğini ve belirli demografik gruplar arasında memnuniyetin nasıl değiştiğini anlamak için önemli bilgiler sağlar.

3.2. Aile Apartmanı Deneyimi ile İlgili Bulgular

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde elde edilen veriler kapsamında evli kadınların aile apartmanında yaşamaya başlamasına ilişkin karar sürecinin önemli bir unsur olduğu dikkat çekmiştir. Bu karar süreci gündelik yaşam pratiklerine yansımış olup aynı zamanda aile apartmanında yaşama algısı üzerinde de belirleyici bir rol üstlenmiştir.

3.2.1. Karar Süreci

Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarla görüşürken aile apartmanında yaşama kararını alma süreçlerine ilişkin katılımcılara aile apartmanında yaşamaya nasıl ve ne zaman karar verdikleri, bu sürecin nasıl geliştiği sorulmuştur. Katılımcılardan gelen cevaplara göre aile apartmanında yaşama kararındaki temel nedenlerin birbirinden ayrıldığı görülmüştür. Ancak katılımcıların bireysel hikayeleri farklılık gösterse de temel olarak ortak karar ve istek, zorunlu dışsal nedenler, aile büyükleri tarafından mecbur bırakılma, maddi nedenler olmak üzere belirli ortak bağlamlarda birleştiği görülmüştür. Bazı katılımcıların verdiği cevaplar kapsamında aile apartmanında yaşamaya ilişkin karar süreçlerinde farklı sebeplerin birlikte etkili olduğu görülmüştür.

3.2.1.1. Ortak Karar ve İstek

Bu bölümde çiftlerin aile apartmanında yaşama kararı alırken birlikte konuşup değerlendirme yaptıkları ve ortak bir karar çerçevesinde yaşamaya başladıklarına ilişkin veriler paylaşılmıştır. Katılımcılardan bir kısmı (f:3) evlilik öncesinde bu kararı eşleriyle birlikte değerlendirerek aldıklarını ifade etmiştir.

“Evlilik öncesinde yani genel olarak nişan kararı almadan evvel konuştuk. Evlilik öncesindeki arkadaşlık sürecinde aile apartmanında yaşadığını biliyordum zaten. Gelecek planında da bunu gündeme getireceğini hissetmişim. Dolayısıyla

nişanlılık evresinde bunu değerlendirdik, belirli konuları konuştuktan sonra kabul ettim.” (K19)

Diğer bir katılımcı da benzer şekilde aile apartmanında yaşamaya başlama kararı alırken hem nişanlısıyla hem de aileleriyle görüşüğünü ifade etmiştir. “Nişanlı iken bu kararı aldık bu kararı hem birlikte konuştuk hem de ailelerimizle istişare ettik.” (K14)

Bir başka katılımcı ise, evlilik öncesinde bu durumun gündeme geleceğinin farkında olduğu belirtti. Bu durumu da süreç içinde konuştuklarını ifade etmiştir.

“Eşimle evlilik öncesinde görüşürken zaten aile apartmanında yaşadıklarını biliyordum. Yani o zaman da bana evlendiğimizde aile apartmanında babasının kendisi için yaptırdığı dairede oturacağımızı söyledi. Ben de bunu çeşitli sebeplerden dolayı uygun buldum. Birlikte karar verdik, diyebilirim. Yani benim için sürpriz olmadı.” (K20, kişisel görüşme, 5 Nisan 2024)

3.2.1.2. Zorunlu Dışsal Nedenler

Aile apartmanında yaşamaya dair sebeplerden biri zorunlu dışsal nedenler olarak isimlendirilen sebeplerdir. Bu bağlamda her çiftin, kendi aile dinamiği içinde çeşitli nedenlerden dolayı bu kararı aldığı görülmüştür. Bu sebeplerin arasında sağlık durumu, çocukların bakımı söz konusudur. Katılımcıların bir bölümü (f.5) aile apartmanında yaşama kararı almada zorunlu kılan sebeplerden bahsetmiştir.

Araştırmaya katılan kadınlardan biri, eşinin babasının vefat ettiğini ve yaşlı annesinin yalnız yaşadığını belirterek bu durumda ona destek sağlamak durumunda kaldıklarını belirtmiştir. “Eşimin annesi yaşlı ve tek başına yaşıyor. Bu yüzden yanında olmamız gerekiyor. Yazları da zaten memleketinde geçirmeyi tercih ettiği için süreçte bu bizim için bir handikap olmadı. Yani çok da fazla iç içe değiliz aslında.” (K4, kişisel görüşme, 18 Mart 2024)

Başka bir katılımcı normalde başka bir bağımsız evde çekirdek aile olarak yaşadıklarını ancak süreç içinde yaşadıkları bir gelişme ile aile apartmanına geçme kararı aldıklarını ifade etmiştir:

“İşte ben çalışmaya başlayınca çocukların bakımı zor oldu. Yani büyük çocuğum okula başlamıştı, tam o sene kardeşi doğdu. Ben de çalışınca evin düzenini sağlamak zor oldu. O yüzden ayrı evi bırakıp buraya geçmeye karar verdik.” (K6, kişisel görüşme, 20 Mart 2024)

Katılımcılardan bir diğeri ise yine ilk olarak başka bir evde yaşadığını ancak sonraki süreçte yaşanan çocuk sahibi olma ve kariyer gibi gelişmelerle beraber aile apartmanında yaşama kararı aldıklarını belirtmiştir:

“Ben evlendiğimde üniversite son sınıftaydım, okulu biraz geç okudum. Mezun oldum hemen sonra oğlum doğdu. İlk 2-3 sene onun bakımı derken ayrı evde kirada yaşadık ailecek. Ama sonra ben işe başladım, çocuk okula. Kayınpederimin yıllar önce yaptırdığı aile apartmanına geçtik. Yani başta nişanlıyken de aslında bana teklif etmişlerdi ama ben o zaman reddetmiştim açıkçası, hani biraz eşimin ailesini gözlemleyeyim tanıyayım diye. İlk birkaç sene tabii ben onlara onlar bana alışınca kabul ettim buraya geçmeyi” (K7, kişisel görüşme, 21 Mart 2024) demiştir.

İş kapsamında gerçekleşen atama gibi nedenlerden dolayı İstanbul’ a döndüğünde aile apartmanına geçmeyi kararlaştıran bir diğer katılımcı da süreçte hem maddi nedenlerin hem de gerçekleşen atamanın etkili olduğunu vurgulamıştır:

“Eşim öğretmendi. Biz evleneceğimiz zaman tayinimiz çıkmıştı işte. Direkt başka eve taşındık. İlk 3 sene Kayseri’de yaşadık. O zamanlar da yatırım olsun diye ev alalım dedik ama İstanbul’a para yetmeyince yatırımlık olsun diye Kayseri’den aldık. Tayini tekrar İstanbul’a alınca da kayınpederimin evi var bu binada diye burada geçiverdik oradan da ek gelir olsun dedik. 4 sene oldu işte.” (K10, kişisel görüşme, 23 Mart)

Zorunlu sebepler kapsamında değerlendirilen durumlardan biri de, sağlık olmuştur. Bu bağlamda K13, aile apartmanına geçiş sürecini şu şekilde aktarmıştır: “Eşimin hastalığı sebebi ile 16 yıl önce karar verdik. Sağlık sebebi ile psikolojik olarak daha iyi olması için taşınma kararı aldık.” (K13, kişisel görüşme, 28 Mart 2024)

Aile apartmanında yaşamaya ilişkin aileleri zorunlu bırakan sebepler özel olarak bireysel bir deneyim içerse de bu kararın alınmasında mecburi nedenlere eşlik maddi sebepler de söz konusu olduğu görülmektedir. Bu noktada Fidan’ın yaptığı Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme isimli lisansüstü çalışmada da benzer şekilde bir sonucun ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Aile apartmanları, yaşlıların bakımı ve ihtiyaçlarının karşılanması için uygun bir ortam sunduğu belirlenmiştir. Bu durum, mevcut sakinlerin, anne ve babalarının bakımını üstlenmek veya kendi gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu apartmanlarda yaşamaya devam etmeyi tercih ettiklerini yansıtmaktadır (Fidan, 2022). Bu yönüyle her iki çalışmanın bulguları birbirini desteklemektedir.

3.2.1.3. Aile Büyükleri Tarafından Mecbur Bırakılma

Kişilerin aile apartmanında yaşama durumuna ilişkin karar süreçlerinde çift olarak kendi istek ve taleplerinin dışında gelişen durumların söz konusu olduğu görülmüştür. Bu durumda katılımcıların bir bölümü, kendi talep ve tercihleri dışında gelişen nedenlerden dolayı aile apartmanında yaşamaya devam ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu durum çoğunlukla özellikle kayınpeder gibi aile büyükleri tarafından zorunlu bırakılma durumunu içermektedir. Katılımcılar arasında (f.4) bu durumu yaşayan kadınların aile apartmanı algısının da bu zorunluluktan etkilendiği görülmüştür. “Karar bize kalmadı ki. Biz evlenmeden önce karar vermişler. Yani aynı apartmandan ev almışlar iki tane. Dediler size de buradan ev açalım. Öyle olunca da kabul ettik, mecbur kaldık yani.” (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024).

Bir diğer katılımcı da benzer şekilde: “Eşimin ve ailesinin evi yaptırdım başka bir yerde oturamam demesi üzere karar alındı. Yani ilan edildi desek daha doğru olur.” (K2, kişisel görüşme, 17 Mart 2024) şeklinde hem eşinin ve eşinin ailesinin bu kararı kendi fikri alınmadan mecbur bırakılması yönünde aktarmıştır.

Bu kararın alınma ve uygulanma sürecinde maddi nedenlerin de etkili olduğu görülmüştür. Çiftlerin yaşama alanı konusunda daha çok kayınpeder ve kayınvalidenin hayal ve planlarının etkili olduğu anlaşılmıştır:

“Kayınpederimizin 2 tane dairesi vardı. 3 oğlu ve bir kızı var bir de hani çocuklar falan kalabalık olduğu için bir arsa alalım, hep birlikte olalım ve buraya bir ev yaptıralım dedi. Herkesin kendi evi olsun, ama bir arada yaşayalım istiyordu. Onun için üç oğluna daireler yaptırdı. Kendi oturduğu daireyi ise kızına ayırmayı düşündü. Sonuç olarak, herkesin kendi evi olacak, ama birlikte yaşayacakları bir yer olacaktı, öyle başladı.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

İlgili soruya verilen yanıtlar arasında aile apartmanında her evlat için bir daire ayrıldığı dolayısıyla evlenecek kadının, evlilik kararı alırken aile apartmanında yaşamayı da kabul ettirildiği anlaşılmıştır:

“Açıkçası bu bizim kararımız olmadı. Bize bu konu ile ilgili bir şey sorulmadı yani. Bir nevi mecburduk ve evlendiğimizde eşimin ailesinin olduğu apartmana gelin geldim.” (K16, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024) diyerek mecbur bırakılma deneyimini açıklamıştır.

3.2.1.4. Maddi Nedenler

Aile apartmanında yaşama kararı alırken belirleyici nedenlerden biri çoğunlukla diğer sebeplere eşlik eden maddi nedenler olmuştur. Araştırmaya katılan evli kadınlar, aile apartmanında yaşamanın başka bir yerde kira ödemekten kurtardığını belirtmiştir. Özellikle büyük şehirlerde yaşayanlar, artan kiralara nedeniyle bu kararı uygulamayı tercih etmişlerdir:

“Aile apartmanında yaşamaya karar vermemiz kendiliğinden gelişti aslında. Biraz da mecburiyet işte. Başta böyle bir niyetimiz yoktu. Zaten evlenince ilkten başka bir evde oturduk 3 sene. Aynı bir mahallede aynı bir evde yaşıyorduk. O ev kiraydı. Sonra ben hamile kaldım, o esnada ev sahibi de evi satacağım, çıkın dedi. Tam da kiralara, fiyatlar yükseliyor, her şey pahalılaştı. Biraz çaresiz kaldık, sonra kayınvalidemlerin binada bulunan kiracının tayini çıktı gitti. Biraz da şans işte. Kayınpeder de bu ev zaten sizin hakkınızdı, gelin dedi. Başta hiç istemedim ama mecbur kaldık. Taşındık.” (K17, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024)

Katılımcının aile apartmanında yaşama kararı almasında zorunlu dışsal nedenler etkili olsa da bu durumu önceden kabul etmeyip süreç içinde bu kararı almasındaki önemli motivasyonun maddi nedenler olduğu görülmektedir. Başka bir katılımcı ise benzer şekilde aile apartmanında yaşama kararı alırken eşleriyle değerlendirmede bulunduklarını ve karar alırken daha çok maddi durumu dikkate aldıklarını ifade etmiştir. “Aile apartmanında yaşamaya eşimle birlikte karar verdik. Doğrusu başka bir alternatif düşünmemiştik çünkü evimiz kendimize ait kira değil dolayısıyla maddi anlamda rahat olmayı tercih ettik.” (K4, kişisel görüşme, 18 Mart 2024) olarak açıklamıştır.

Evlilik öncesinde nişanlılık döneminde aile apartmanına taşınma konusunda ortak karar alan katılımcıların olduğu da görülmektedir: “Nişanlılık sürecinde karar verdik. 2016 senesindeydi. Buraya taşınmak dışında başka alternatif düşünmedik açıkçası. Eşimin burada bir dairesi vardı. Kira vermemek için buraya yerleşmek mantıklı geldi.” (K5, kişisel görüşme, 19 Mart 2024).

Araştırmaya katılan bir diğer katılımcı ise aile apartmanında yaşama sürecinde çocukların bakımı, işe başlama gibi farklı nedenlerin etkili olduğunu belirtse de öne çıkan en büyük nedenin ekonomik krizden dolayı artan kiralara olduğunu aktarmıştır:

“Ben evlendiğimde üniversite son sınıftaydım, okulu biraz geç okudum. Mezun oldum hemen sonra oğlum doğdu. İlk 2-3 sene onun bakımı derken ayrı evde kirada yaşadık ailecek. Ama sonra ben işe başladım, çocuk okula. Ekonomik kriz de yüklenince kiradan kurtulalım dedik. Kayınpederimin yıllar önce yaptırdığı aile apartmanına geçtik. Yani başta nişanlıyken de aslında bana teklif etmişlerdi ama ben o zaman reddetmişim açıkçası, hani biraz eşimin ailesini gözlemleyeyim tanyayım diye. İlk birkaç sene tabii ben onlara onlar bana alışınca kabul ettim buraya geçmeyi.” (K7, kişisel görüşme, 21 Mart 2024)

Başka bir katılımcı:

“Önceden kirada oturuyorduk, evimiz şehir merkezindeydi. O dönem başka bir ilçedeki arsaya bina yapılıncaya kayınpederime 3 daire düştü. Öyle olunca 2 oğluna ve kendi için ev çıktı. Biz ilk başta gitmek istememiştik hani çocuk tam okula alıştı muhit değişmesin diye ama baktık kira masrafından kurtulmak lazım. Buraya taşındık”. (K12) şeklinde açıklamıştır.

Kira ödememe motivasyonunun önemli bir belirleyici olduğunu ifade eden başka bir katılımcı da:

“Nişanlıyken işte. Yani zaman başta demişlerdi hani aynı binada ev var aynı binada farklı evde oturacağız diye. Kira vermeyeceğimiz için çok daha mantıklı geldi zaten o zamanlar. Ben seviyordum. Kalabalık aileyi bir de kayınpederim benim amcam oluyor zaten yabancılık çekmedim. (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)”

Benzer olarak başka bir katılımcı: “Eşimin babası, aynı binadan üç ev aldığında süreç başlamış oldu. Biz kirada oturduğumuz için ev alınınca taşınmak durumundaydık. Kiradan kurtulmak niyetiyle oldu.” demiştir. (K8, kişisel görüşme, 21 Mart 2024)

Kimi zaman da ekonomik nedenler farklı sebeplere eşlik eden ve kararı almada önemli sebeplerden biri olmuştur: “İş değişikliği ile Bursa'ya dönüş yapınca ortak bir karar ile aile apartmanına geçildi. Döndüğümüzde çocuklarımızın küçük olması, desteğe ihtiyaç duymam ve ekonomik nedenler biraz etkili oldu bu kararı alırken.” (K11, kişisel görüşme, 23 Mart).

Görüşmede K18 de “Maddi nedenler ve çocukların bakımı için aileme yakın oturmaya karar verdik. Sanırım en büyük etken finansal durumlar oldu. Eşimin ticaret ile uğraşması, benim de çalışmıyor olmamdan dolayı aileme yakın olmak cazip geldi.” olarak açıklamıştır.

Aile apartmanında yaşamaya ilişkin karar süreçlerinde çoğunlukla tek bir sebebin etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıları bu duruma iten sebepler arasında çocukların bakımı, iş değişikliği gibi nedenlerle birlikte maddi sebeplerin etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Mevcut bulgularla ilişkili olarak Fidan'ın Aile Apartmanı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme adlı tezinde elde ettiği sonuçta da kiradan kurtulma motivasyonunun belirleyici bir etken olduğu anlaşılmaktadır (2022).

3.2.2. Aile Apartmanı Algısı ile İlgili Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan aile apartmanında yaşama deneyimi önemli bir süreçtir. Nitekim bu durumun gündelik hayattaki deneyimlerden etkilendiği ifade edilebilir. Ayrıca aile apartmanında yaşama sürecinin evli kadınların sosyal kimlikte öne çıkan rolleri üzerinde belirleyici bir unsur olduğu da ifade edilmelidir. Bu bağlamda katılımcılara aile apartmanında yaşamanın kendileri için ne anlama geldiği sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar aşağıdaki kodlarla gruplandırılarak açıklanmıştır.

3.2.2.1. Kısıtlılık ve Sosyal Baskı

Aile apartmanında yaşama deneyiminin aile apartmanı algısı üzerinden önemli bir belirleyici olduğu görülmüştür. Bu kapsamda katılımcıların bir bölümü aile apartmanında yaşamayı kısıtlılık ve sosyal baskı olarak gördüğü ortaya çıkmıştır.

Katılımcılardan biri, “Hep kısıtlanıyorsunuz. Hep öncelik onların oluyor. Çocuklarınızı ve ailenizi şekillendirmek için kendinizi benliğinizi kaybetmek demek oluyor.” (K2, kişisel görüşme, 17 Mart 2024) şeklinde cevaplayarak kısıtlandığını ifade etmiştir.

Benzer şekilde katılımcılardan bir diğeri, aile apartmanında yaşayan akrabalar arasında gizliliğin azaldığını ve bu durumun da sosyal baskıya neden olduğunu şu şekilde aktarmıştı:

“Ya çok zor. Özelimiz pek yok aslında. Nasıl desem? İyi bir şey değil yani. Örneğin, özel bir konuşma sesi geliyor gidiyor diye tedirgin oluyorsunuz, gidenlerinizi çağırmak zorunda kalıyorsunuz veya bir arkadaşınız geldiğinde kapıda karşılaştığınızda içeri davet etmek zorunda kalıyorsunuz. Ben böyle şeylerden pek hoşlanmam açıkçası. Sonra, bir üst kat komşunuzun bir problemi olduğunda onu duymak zorunda kalıyorsunuz. Bu da hoş olmayan bir durum. Müdahale ettiğinizde yanlış anlaşılıyor olabilirsiniz, müdahale etmeseniz ilgisiz oluyorsunuz.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

Aile apartmanında yaşayan bir başka kadın ise bu durumu özgürlüğün kısıtlanması olarak gördüğünü aktarmıştır. Bilhassa hesap verme, açıklama yapmak zorunda hissetme durumları üzerinden ifade ettiği görülmüştür. “Aile apartmanında yaşamak, mayınlı bir alan gibi. Kısıtlanmış özgürlük, sürekli açıklama yapmak durumunda olmak ve kendi irademize ket vurulmuş bir his.” (K8, kişisel görüşme, 21 Mart 2024).

Benzer şekilde aile apartmanında yaşamın sosyal baskı oluşturduğu ifade edilmiştir.

“...Az önce dediğim gibi akrabalarla aynı binada oturmak zor. Evde ne konuşsanız duyulacak mı endişesi, bir yere gitseniz nerden geldin sorusu... Sürekli diken üstündesiniz işte. Aile olduğunuzu anlayamıyorsunuz.” (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)

Araştırmaya katkı sağlayan bir diğer kadın ise, bu deneyimin aile içi ilişkileri kısıtladığından bahsetmiştir. “Aile apartmanında oturmak kendine ait bir hayatının olmaması demek. En önemlisi de çekirdek aile kavramı söz konusu değil maalesef bu da eş ile bütün ilişkileri etkiliyor haliyle.” (K16, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024) Benzer olarak bu deneyimin aile içindeki ilişkileri etkilediği ve özerk bir yaşam alanına engel oluşturduğunu aktarmıştır.

Aile apartmanı algısı kısıtlılık ve sosyal baskı olarak yorumlayan katılımcıların bireysel hikayelerinde karar sürecinin de aile büyükleri tarafından mecbur bırakılma olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda karar sürecinin algıyı etkilediğini ifade etmek mümkündür.

3.2.2.2. Kalabalık Yaşam

Katılımcıların aile apartmanı algısına yönelik verdikleri cevaplardan biri kalabalık yaşam olmuştur. Akrabalarla yakın yaşamının etkilerini kalabalık olarak ifade eden kadınlar deneyimlerini aktarmışlardır. K1 “Kalabalık, özel zaman geçirememek. Çoğu etkinliği birlikte yapmak zorunda kalmak” olarak ifade etmiştir. (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024). Bunlardan biri aile apartmanında yaşamının özel yaşam alanını zedelediğini ifade etmiştir. Bir katılımcı da bu durumun beraberlik getirirse de kalabalık yönünün daha çok olduğu dile getirmiştir: “Birlik beraberlik ama daha çok kalabalık. Olumsuz olarak özel zamanlarda müdahale çok oluyor. Hani doğum günü falan baş başa kalmak zor” demiştir. (K5, kişisel görüşme, 19 Mart 2024).

Fikirlerini dile getiren diğerk bir katılımcı ise “Kalabalık yaşamak her anlamda zor. Kendimize vakit ayırmakta zorlanıyoruz. Özel bir yaşantınız da pek olmuyor.” (K13, kişisel görüşme, 28 Mart 2024). Benzer olarak bir diğerk katılımcı da “Kalabalık demek. Çekirdek aile yerine geniş aile düzeni işte.” olarak ifade etmiştir.

Aile apartmanı yaşamının hayatına yansıtığı etkileri çeşitli yönleriyle aktaran katılımcı, kalabalık yaşama şu şekilde vurgu yapmıştır:

“Aileler arası etkileşim daha sık hale geldi. Gelme-gitme, çay sohbeti falan. Artık günlük hayatta bir araya gelmek daha kolay olduğu için, ailemizle daha fazla zaman geçirme imkânı bulduk. Bu durum bazen zor olsa da çocuklar için iyi oldu. Hiç yoksa babaanne dede ile zaman geçiriyorlar. B y ge saygı nedir onu öğreniyorlar. Ama vallahi bu binaya taşınalı bu durum özel alan özel zaman diye de bir şey kalmadı. Yani ne bileyim, kayınvalidem kötü insan değildir. Her şeye karışmaz ama geleni gideni çoktur. İster istemez her misafir gelince beni de çağırır. Bazen gelemem derim bazen mecbur giderim. Ha bi de özel bir günü kutlamak için ailece dışarı çıkmak istediğimizde, biz de gelelim derler, hani tabi yabancı değiller gelsinler ama e bazen de insan sadece eşi ve çocuklarıyla olmak ister işte. Böyle sürekli bir aradayız, kalabalığız yani” (K17, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024).

3.2.2.3. Güvenli Yaşam

Aile apartmanında yaşamanın katılımcılar için güvenli bir alan olduğuna dair cevaplar da verilmiştir. Bu durumun kısıtlayıcı yanlarının yanı sıra güvenli bir yaşam oluşturduğuna ilişkin paylaşımlarda bulunan katılımcılar şu şekilde açıklamıştır. Özellikle  ocukların bakımı ile ilişki olarak açıklanan bu durum gündelik hayatta annelik rolüne ilişkin verilen cevaplarla da yakından ilgilidir. Bu bağlamda (K18, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024) “Elbette  ocuklarımı k   ken emanet edebileceğim, bakımları konusunda destek alabileceğim güvenli bir limandı. Hala  yle. Benim açımdan memnuniyet verici bir durum” şeklinde aktarmıştır.

Ayrıca katılımcılardan birisi de aile apartmanında yaşama deneyimini güvenliğe vurgu yaparak birlik ve beraberliğin sağlandığını ifade ederek yanıtlamıştır. “Birlik beraberlik, kalabalık bir o kadar da güvenlik. Aynı  atı altında yaşadığımız insanların kim olduğunu bilmek, en azından bir yere giderken aklımızın kalmaması büyük rahatlık aslında.” (K5, kişisel görüşme, 19 Mart 2024).

Benzer olarak farklı bir kadın da özellikle çocuğu dünyaya geldikten sonra bu deneyimin daha çok güvenli yanına odaklandığına değinmiştir. “Denge kurmaya çalışmak diyebilirim ya da temkinli olmak. İlişki kurmak anlamında yani ne çok samimi olmak ne de çok mesafeli olmak. Kızım doğduktan sonra da güvenli bir ortam olarak diyebilirim.” (K20, kişisel görüşme, 5 Nisan 2024).

Aile apartmanı algısını güvenliyle eşleştiren bir diğer katılımcı olan (K6) da benzer olarak:

“Özellikle çalışan anne baba olarak ailemin yakınında olmak güven verici. Hani gözüm arkada kalmadan çocuklarımı emanet edebilmek çok iyi. Yani bakıcı falan da olsa kimse anneanne dede gibi ya da babaanne gibi bakamaz bence. O yüzden benim için güvenlik demek” (K6, kişisel görüşme, 20 Mart 2024) demiştir.

Nitekim çocukları güvenli emanet edebilme durumunun sosyal kimlikle öne çıkan rol olarak anne olma deneyimini de etkilediği görülmüştür. Bu konuda aile apartmanı yaşamının kendisi için güvenli bir alan sunduğunu anlatmıştır. “Güvenli ortam demek benim için. Yani başım sıkışsa, ne bileyim hasta olsa hemen birinden destek alacağımı bilmek güzel. Hani zorlukları da yok değil ama en azından altımda üstümden kim var bilirim.” (K10, kişisel görüşme, 23 Mart)

3.2.2.4. Birlik-Berberlik

Aile apartmanında yaşama sürecini kalabalık bir yaşamla birlikte bunu olumlu olarak yorumlayan katılımcılar da olmuştur. Kalabalık yaşamın ilk zamanlarda zor olduğunu ve evli bir çift olarak bu sürece alışmanın kolay olmadığını aktaran bir katılımcı bu durumu birlik ve beraberlik olarak avantaja çevirdiğini de belirtmiştir.

“Birliktelik, kalabalık ve destek olmak. Yakınlık ve samimiyet kolaylık getiriyor daha iyi anlamaya ve anlaşılmaya daha net ifade etmeye kabul ve reddetmeyi alan oluşturuyor bu sebeple iyi ancak bazen normalde olmayacak sorumluluklar getiriyor şu an avantajlarını dezavantajlarından daha fazla olduğunu düşünsem de ilk zamanlarda alışmak kolay olmadı.” (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024)

Aile apartmanında yaşama deneyimine ilişkin süreci birliktelik ve beraberlik çatısıyla olumlu aktaran katılımcı bu sürecin aileler arasında yakınlığı kolaylaştırdığını belirtmiştir. “Aile apartmanı adı gibi samimi yakın ve güzel, bağlanmayı yakınlığı ve birçok şeyi ifade ediyor benim için.” (K14, kişisel görüşme, 1 Nisan 2024).

Araştırmanın katılımcılarından bir kadının ise birlik ve beraberlik sürecinin gündelik hayata nasıl yansıdığını aktaran ifadelerini örneklerle açıklamıştır.

“Vallahi, benim için birlik ve beraberlik anlamına geliyor. Mesela, biz evde gün yapıyorduk. Ben hiç zorlanmadım ilk başta, mesela o gün yemekler yaparken, çünkü hep birlikte yaptık. Yani, çocuklarım da bize yardımcı oldu, meyve de doğradılar. Evde o kadar kalabalıktık ki, o kadar güzeldi ki kimseye ihtiyacımız kalmadı, yani. Kendimiz yaptık kendimiz yedik eğlendik, güldük. Zaten komşularımız da vardı, mahalle ortamında büyüttüm çocuklarımı. Bir de mesela yani bence çok avantajlı mesela ben rahatlıkla her yere gidebiliyordum. Çünkü mesela, üst katımda eltim vardı. Çocukları eltime bırakabiliyordum. Kayınvalidem vardı. Kayınvalideme diğerini bırakabiliyordum. Çünkü ben 5 sene içinde 3 çocuk sahibi oldum yani. Bir tanesi 8 aylıkken yenisine hamileydim mesela, o yüzden destek oldular bana.” (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)

3.2.3. Bireysel Deneyimden Aile Apartmanına Bakış

Araştırmaya katılan kadınların kişisel deneyimlerinden yola çıkarak aile apartmanına dair bakış açılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kategori, katılımcıların aile apartmanında yaşadıkları günlük deneyimlerin ve içinde bulundukları sosyal dinamiklerin nasıl algılandığına odaklanır. Katılımcıların aile apartmanı ile ilgili duyguları, düşünceleri, memnuniyet durumları gibi kişisel deneyimlerini ifade etmelerine ve bunların bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmesine imkan sağlamaktadır. Böylelikle, aile apartmanında yaşamının bireysel etkileri ve deneyimlerin toplamına dayalı olarak bu mekânın nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığına dair derinlemesine bir anlayış geliştirilmesini sağladığı düşünülmektedir.

3.2.3.1. Bağımsız Yaşama Arzusu

Katılımcıların yaşamlarına dair beklentilerden bağımsız olarak kendi hayatlarını şekillendirme arzusunu ve özgürlüklerini savunma çabalarını yansıtmaktadır. Nitekim aile apartmanında yaşama deneyimlerine ilişkin görüşlerini ifade etmişlerdir.

Bu konuda bir katılımcı:

“Aile apartmanında yaşadığım süre boyunca olgunlaştım yani olgunlaşıyorsun ve benden sonra gelen insanlara bir nevi kılavuz olmaya çalıştım. Onlara bu geçici zorlukların geçeceğini, kafayı takmamalarını ve biraz ışık tutmaya çalıştım. Çünkü onlar da o aşamalardan geçerken çok zorlanıyorlardı. Yardımcı olmaya çalıştım, en küçük şeyde bile onlara destek olmaya çalıştım. Herkesin aynı yaşamayacağını, bu durumun sürekli olmadığını ve bir gün her şeyin düzeleceğini düşündüm. Selamete çıkacağımı hep hayal ettim ve bu düşüncede yaşadım, yaşıyorum. mümkün olduğunca ama tavsiyem kimse aile apartmanında oturmasın, bağımsız olsunlar. Çünkü çok zor” (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024) olarak ifade etmiştir.

Görüşme yapılan kadınlardan biri:

“Eşler kesinlikle en başından isteklerini konuşmalı. Aileden uzakta olmaları değil asıl mesele kendi hayatlarına müdahale de mesafe oluşturmaları kırmadan ve en başında olmalı. Ne olursa olsun evim olduğu halde mutlu olamadım. Keşke evim olmasaydı kira olsaydı da kanaat edip kendi istediğim gibi yuvamı şekillendirebilseydim, dedim. Bundan sonraki hayatım için adımlar atıyorum ama önceden yapsaydım dediklerim olmasaydı” diyerek maddi fedakarlıklar yapma uğruna bağımsızlığı tercih ettiğini açıklamıştır. (K2, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

Yaşantısında elde ettiği deneyimlerine göre mesafeli bir ilişki inşa edebilmeyi tercih ettiğini ifade eden K3, bu konuda tercih hakkı sunulmadığını da belirtmiştir. Ayrıca mevcut düzenin sadece kayıinvalid, kayınpeder ile olan etkileşiminde değil eltileriyle olan ilişkileri bağlamında da ele almıştır.

“Ben aslında kimseye tavsiye etmem. Örneğin, ilk başta mesela biz eltiler olarak anlaşırsınız çok severiz birbirimizi. Çevreden de herkes bize çok iyi anlaşıyorsunuz diye söylüyor. Evet, biz iyiyiz ama eğer ayrı evlerde otursaydık, belki de çok daha iyi olabilirdik. Bu yüzden, eğer bana böyle bir seçenek sunulsaydı, herkesin fikrini söylediği bir durumda kesinlikle ayrı binalarda oturmayı tercih ederdim ya da mesela kayıinvalidemlerle gerçekten saygı ve sevgi çerçevesinde görüşmek bu kadar içli dışlı olmamak isterdim.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024).

Bireysel tecrübelerinden yola çıkarak aile apartmanında yaşamaya ilişkin fikirlerini evlilik kurumu açısından değerlendiren bir diğer katılımcı da şunları dile getirmiştir:

“Bütün yaşadığım tecrübelerime dayanarak şunları söylemek istiyorum. Aile apartmanında yaşamak evlilik kurumu açısından sağlıklı olduğunu düşünmüyorum bu sadece eşinizin ailesi ile değil kendi aileniz için de geçerli. Sınırları belirli

olmayan bir aile kurumunda problemlerinden üstesinden gelmek ya da ilişkileri güçlendirmek daha zor bir hal alıyor. Hani bir söz var ya taş taş üstüne olur ev ev üstüne olmaz vesselam.” açıklamıştır.

3.2.3.2. Hayat Tecrübesi

Aile apartmanında yaşama sürecinin kendilerine farklı açılardan tecrübe kattığını düşünen katılımcılar, görüşme esnasında bireysel hikayelerini aktarmışlardır. Mevcut yaşama düzeninden önce aile apartmanı hakkında bir geçmişi olmadığını söyleyen bir kadın aile apartmanı ile birlikte hayatında yeni tecrübeler kazandığını ifade etmiştir.

“Aile apartmanında yaşamak insana sosyal ilişkiler anlamında tecrübe kazanması için ekstra fırsatlar sunan bir yer. Bu bakış açısı ile bakınca ilişkiler anlamında insanı büyüten de bir yer. Burada öğrendiğim tecrübe ettiğim durumlar dışardaki sosyal ortamımda çokça işe yaradı.” (K4, kişisel görüşme, 18 Mart 2024) demiştir.

Bunun yanı sıra aile apartmanında yaşama sürecinin bir denge gerektirdiğini düşünen K5 de “Aile apartmanı gerçekten riskli bir şey, belirsiz bir kutu. Ben büyük sorunlar yaşamıyorum ama bunu hem kayınvalidemin sınırlı oluşuna hem benim kendi iyi ifade etmeme hem de eşimin anlayışına bağlıyorum. Aksi halde çok zor olurdu... Ama burada ilişkilerdeki geminin kaptanı gibiyim. Bunu öğrenmek tecrübe katıyor. Yani buradaki tecrübe iş yaşamına da yansıyor.” şeklindeki ifadesiyle sosyal ilişkiler anlamında güçlendiğini aktarmaktadır (K5, kişisel görüşme, 19 Mart 2024).

Aile apartmanında yaşamına ilişkin belirleyici rolünü yaşayan insanların niyet ve ilişki biçimleriyle açıklayan K14 bu konuda, “Ben yaşantım ve duyduklarımdan yola çıkarak şu çıkarımda bulunmak istiyorum. İnsanlar iyi niyetli iseler hangi bina ya da ev olursa olsun iyi olaylar yaşanır, insanlar kötü niyetli bir bakış açısında ise nerede olsa zor olur.” (K14, kişisel görüşme, 1 Nisan 2024)

Evliliğin anlamının bağımsız yaşamakta olduğunu düşünen biri ise:

“Kendi evinin kıymetini bilmek isteyen önce birlikte yaşasın kayınvalidesi ile ya da aynı binada otursun. İnanın birlikte oturmak, yakın olmak çok zor. Evliliğin kıymeti, ailenin muhabbeti bağımsız olunca anlaşılıyor. Karı koca ilişkisi bile değişiyor yani bence” (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024) diyerek aile apartmanındaki

deneyimlerinin hayata ve evliliğe ilişkin tecrübeli bakış açısı kazandırdığını ifade ediyor.

Tecrübelerini yetişkin olma durumuyla ilişkilendiren katılımcı da bu sürecin hayat tecrübesi anlamında katkı sağladığını ifade etmektedir:

“Aslında insan yetişkin olduğunu anlıyor. İşte ne bileyim küçükken annen yaşındaki insanların dert ettiği şeyler artık senin hayatının bir parçası oluyor. Bir yandan bunları kotarabilmek de iyi valla. Hani diyorlar ya güçlü kadın diye. İşte öyle. Yani hem eşle olan ilişkiyi hem anneliği hem de gelinliği mükemmel olmasa da bir şekilde yürütmek zor tabii ama işte ben bunu başarıyorum diyor.” (K17, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024).

Benzer olarak bu süreci ilişkileri dengelemek olarak yorumlayan K20 ise “Bence evlilik genel olarak insanı büyüten bir şey. Bu da tecrübe katıyor tabii ama aile apartmanında olunca ilişki dengelemek bence kimlik gelişimine katkı sunuyor.” Bu duruma uyum sağladığını ifade etmiştir. (K20, kişisel görüşme, 5 Nisan 2024)

Yaşantısındaki mevcut düzenin kendisi için uyum sağlama ve denge kurma olarak gören katılımcı:

“Hayatta hiçbir şeye olmaz dememeye başladım diyebilirim, hani dedim ya ben aslında böyle bir düzende yaşayacağımı kabul edeceğimi sanmazdım. O yüzden hayatta her şey mümkünmüş bunu anladım ama apartmana girdikten sonra da çok aşırı yormadı beni bu düzen, hayatta her şeyde olduğu gibi avantajı da var dezavantajı da. Bir de daha tecrübeli oldum bence hayatta. İnsan ilişkilerim değişti hatta güçlendi.” olarak düşüncelerini aktarmıştır (K9, kişisel görüşme, 22 Mart 2024).

Araştırmanın katılımcılarından olan bir kadın ise aile apartmanındaki yaşantısının kendisine sosyal ilişkiler anlamında önemli ipuçları sunduğunu ifade eden paylaşımda bulunmuştur.

“Kişiler özel alanlarını koruduğu sürece aile büyüklerinin yakında olması avantajdır. Bunu dezavantaja çeviren şey sosyal ve kişisel alanlara yapılan baskı ve özel alanına saygı duyulmamasıdır. Bunu karşılıklı dengelemeyi başaran kimse için, özellikle çocuklarını böyle geniş ailede büyütmek elbette daha güzel bir deneyimdir.” olarak görmektedir. (K11).

Fidan’ın aile apartmanlarına yönelik yaptığı sosyolojik değerlendirme konusunda kadınların aile apartmanında elde ettikleri deneyimler sonucunda gündelik hayatlarındaki

ilişkilerini yönetebilir hale geldiklerini belirtmiştir. Bu durumda kadınların apartmandaki ilişkilerini sürdürmek için çeşitli taktikler geliştirdiği ve bu taktiklerin politik unsurlar taşıdığı belirtilmektedir. Kadınlar, kayınvalidelerinin veya görümcelerinin olumsuz sözlerini umursamamak, misafirperverliği bırakmak, açık sözlü olmak veya keskin bir tavırla sınırlarını belirlemek gibi yöntemler kullanarak varlıklarını sürdürmektedirler (Fidan, 2022). Benzer şekilde mevcut çalışmamızda da kadınların yaşadıkları zorlayıcı deneyimlere yönelik çeşitli sınırlar geliştirmeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Fidan'ın araştırmasından farklı olarak mevcut araştırmada doğrudan elti, görümce gibi diğer akrabalarla ilişkili veriler elde edilmemiştir. Ancak kayınvalide-kayınpeder gibi aile büyükleri ile olan iletişimde öne çıkan hizmet beklentisinin kadınların yaşamında önemli bir yeri olduğu anlaşılmıştır.

3.3. Aile Apartmanında Sosyal İlişkilerin Gündelik Hayata Etkisi

Gündelik hayatın temel yapı taşlarından biri olan sosyal ilişkiler, insanların birbirleriyle etkileşim halinde olduğu karmaşık bir ağıdır. Gerek aile içinde, gerek iş yaşamında, gerekse toplumun diğer alanlarında, sosyal ilişkiler bireylerin yaşamlarını şekillendirir ve toplumsal yapıyı belirleyen önemli bir unsurdur. Özellikle aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar, hem aile içindeki rolleri hem de apartman yaşamının getirdiği dinamiklerle etkileşim halindedirler. Bu etkileşimler, kadınların sosyal kimliklerini belirlemede önemli bir rol oynar. Kadınlar, aynı apartmanda yaşadıkları akrabalarıyla kurdukları ilişkilerde, hem ev içi hem de apartman yaşamındaki ilişkileri düzenlemek durumunda kalmışlardır. Bu durum araştırmaya katılan kadınlar için kimi zaman destekleyici bir etki yaratırken kimi zaman zorlayıcı bir durum oluşturduğu görülmüştür.

3.3.1. Destekleyici İlişkiler

Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların gündelik hayatların kurdukları iletişimin niteliği önemli bir etkiye sahiptir. Bu ilişkiler, kadınların sosyal kimliklerini şekillendiren ve güçlendiren önemli unsurlardır. Bu bağlamda destekleyici ilişkiler, kadınların aile içinde ve apartmandaki akrabalarıyla kurdukları etkileşimlerini kapsar. Araştırmaya katılan katılımcıların bir kısmı aile apartmanında geliştirdikleri ilişkilerin destekleyici bir etkiye sahip olduğunu aktarmıştır.

3.3.1.1. Dengeli İletişim

Bu bölümde dengeli iletişim, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların iletişim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütmesi ve apartmandaki akrabalarla ilişkilerini dengeli bir biçimde sürdürülmesini ifade eder.

Araştırmanın bağlamında evli kadınlar arasında dengeli iletişim, duyguların ve düşüncelerin açıkça ifade edilmesini ve karşılıklı olarak anlaşılmasını açıklamaktadır. Bu bağlamda katılımcıların bir kısmı aynı apartmanda yaşadıkları akrabalarıyla olan iletişimlerinde sınır çizebildiklerini dolayısıyla fiziksel yakınlığın kendi yaşantıları için sorun oluşturmadığını ifade etmişlerdir.

“Tabii, kime ne kadar mesafe koyman gerektiğini, kiminle neyi ne kadar paylaşman gerektiğini anlıyorsun işte. Yani biz 3 geliniz, 2 eltim 1 görümcem var mesela. E her biriyle ilişkimiz farklı. Bu da tecrübe katıyor sosyal ilişki yürütmeye. Ben de burada bu apartmanda bu dengeyi kurabildiğimi düşünüyorum, tabii zamanla oluyor bu.”

(K7, kişisel görüşme, 21 Mart 2024)

Benzer olarak bir diğer katılımcı da eşinin aile sınırlarını kendi kök ailesine karşı koruyabilmiş olduğunu ifade etmektedir: “Kolaylık sağladı bence buradaki en büyük katkı elbette ki eşimin de ailemizin sınırlarını koruması oldu bu yüzden evlendikten sonra burada yaşadığım deneyimler kimliğim üzerinden bir avantaj sağladı diyebilirim.” (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024)

Elbette bu ilişkilerde sınırı koruyabilme becerisinin katılımcıların bireysel hikayelerine farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda çiftler arasında iletişim durumu, aile apartmanın yaşama kararını alma süreci etkenlerinin belirleyici olduğu söylenebilir. Bu nedenle bir konuşmacı ise sınır çizmenin ve iletişimde bir denge yakalamanın hemen mümkün olmadığını ve bu kazanımı zaman içinde elde ettiğini aktarmıştır.

“Az önce dediğim gibi akrabalarla aynı binada oturmak zor. Evde ne konuşsanız duyulacak mı endişesi, bir yere gitseniz nerden geldin sorusu... Sürekli diken üstündesiniz işte. Aile olduğunuzu anlayamıyorsunuz. Ama çok şükür zaman içinde sınırimi çizdikçe kendi evimin hanımı olmaya başladıkça daha mutluyum. Eşimle, çocuklarımla bile iletişimimiz değişti. Sofra hazırlarken ailece yapmak çok önemliymiş bunu anladım.” (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)

Aynı apartmanda yaşanan akrabalarla kurulan dengeli iletişim ise aile apartmanı algısı üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim (K14) bu konuda aile apartmanındaki ilişkileri şu şekilde aktarmıştır.

“Olumsuz yönünü şahsen pek görmedim çünkü tüm akrabalarımız çok şükür sınırlarını bilen ve birbirlerini düşünen insanlar, eş olarak hızlıca akraba ziyaretlerimizi gerçekleştiriyor olmak ve birbirimizden haberdar olmak iyi hissettiriyor.” Aynı katılımcı bu iletişimdeki dengenin gündelik hayattaki eylemlerine de yansıdığını aktarmaktadır: “Bizde çat kapı gitme diye bir şey yoktur ne kadar yakın akrabada olsak birbirimizi aramadan müsait mi sormadan kimse kimseye gitmez yani gelin olmanın verdiği bir zorluk yaşamadım desem yalan olmaz, bazen kalabalık oluyoruz belki o olabilir zorluk ama oda evin küçük olmasından” (K14, kişisel görüşme, 1 Nisan 2024)

Aile apartmanında sosyal ilişkilerin gündelik hayata etkisine ilişkin farklı bir katılımcının verdiği cevapta, aile büyüklerinin çalıştığı bu nedenle daha bağımsız ve dengeli bir iletişim sağlandığını aktarmıştır.

“Çocukluğum aile apartmanında geçtiği için bunun kişi üzerinde ne tür psikolojik baskılar oluşturduğunu biliyorum. Fakat eşimin ailesi benim çocukluğumda yaşadığım baskılardan uzak, daha özgü davranıyor. Bu da bireysellik katıyor. Zaten aile büyüklerimiz çalışıyor. Gün içinde evde olmuyorlar. Dolayısıyla bu durumda korumak daha kolay oluyor.” (K11, kişisel görüşme, 23 Mart)

Bu bağlamda hem çocukluk döneminde hem de yetişkinlikte aile apartmanında yaşama deneyimine sahip olan katılımcının ilişki içinde olduğu kayınpeder ve kayınvalidesinin iletişim tarzının da bu dengeyi sağlamada kolaylaştırıcı bir faktör olduğunu ifade ediyor. Öte yandan aynı çatı altında farklı dairelerde bir arada yaşarken akrabalık-komşuluk dengesini sağlayan katılımcılar da olmuştur: “3 sene farklı şehirde farklı evde yaşadık. Yani tabii aile büyüklerine yakın olmak hayatı ister istemez değiştiriyor ama ben çok zorlanmadım. Kayınvalidem de kayınpederim de komşu gibi davranırlar bana. Yani çok müdahale etmezler” (K10, kişisel görüşme, 23 Mart).

İlişkilerde dengenin sağlandığı katılımcıların aile apartmanında yaşama hakkındaki memnuniyet durumunun daha fazla olduğu söylenebilir.

3.3.1.2. Yardımlaşma

Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların gündelik hayatta yardımlaşma imkânı buldukları ifade edilmiştir. Her katılımcının kendi aile içi dinamiğine göre değişkenlik göstermektedir. Buna örnek olarak bir katılımcı:

“Gündelik yaşamıma etkisi şu şekilde yani aslında kolaylık sağladığını söyleyebilirim. Mesela evde yemek yapacağım zaman bir malzemem eksikse markete değil hemen kayıinvalideme iniyorum ondan alıyorum bu aşırı kolaylık oluyor benim için. Yaptığım yemeklerden bazen ona da götürüyorum. Bana yük olan bir durum hiç oluşmadı bu anlamda. Çoğunlukla hayatımı kolaylaştıran birisi.” Aynı katılımcı görüşmenin devamında bu yardımlaşma sürecinin özellikle çocuklar doğduktan sonra oluştuğunu belirtmiştir. “.... Asıl durumun avantaja döndüğü kısımlar anne olduktan sonra yaşanıyor bence. Şu an bu durum için çok mutluyum aynı apartmanda oturmak iki küçük çocukla çok büyük kolaylık. Markete gitmek, çöp atmak vs bunlar çocuklar olduktan sonra kolayca yapılabilen işler olmuyor. O zaman hemen kayıinvalidem imdadıma yetişiyor.” (K4, kişisel görüşme, 18 Mart 2024)

Benzer şekilde özellikle hamilelik döneminde bu sürecin destekleyici bir etkisi olduğu da aktarılmıştır.

“Ben hamile kaldığımı öğrenince çok kaygılanmışım. Çünkü çalışıyordum hani sorumluluklarım artacak, nasıl yetişeceğim bebeğimi nasıl büyüteceğim falan diye. Ama mesela burada aile apartmanında olunca biraz kayıinvalidemlere görümceme falan güvendim hani onlar destek olur diye. Görümcem mesela bekar, çocukları büyütürken çok desteği oldu Allah razı olsun. Ya da kayıinvalidem yemek vs konularda ilk çaldığım kapı oldu hep. Bunlar iyiydi.” (K5, kişisel görüşme, 19 Mart 2024).

Aynı durum için bir başka katılımcı da:

“... olumlu etkileri oldu hastalık ve acil durumlarda yakınlık çok kolaylık sağladı. Çoğu zaman eşimle de birlikte zaman geçirmemize fırsat sağlıyor, yani çocukların anneannede olduğunu güvende olduğunu bilince de dışarıdaki işlerimizi rahatlıkla sağlıyoruz.” (K6, kişisel görüşme, 20 Mart 2024) şeklinde dışarıda yapılması gereken işler konusunda kolaylık sağladığını belirtmiştir.

Aile apartmanında yaşama durumunu çocuk bakımıyla beraber farklı gündelik işler açısından avantaj olarak gören bir diğer katılımcı bu durumu:

“Hem çalışan hem de bebekli biri olarak aile apartmanında yaşamak oldukça avantajlı bence. Çünkü hasta veya yorgun olduğum zamanlarda mesela yemek konusunda destek alabiliyorum ya da eve bir tamirci, temizlikçi falan gelmesi gerektiğinde hafta sonu zaman ayırmama gerek kalmıyor hafta içi ben işteyken kayınvalidemler ilgileniyorlar evin işleriyle. Bu nedenle kolay aslında.” olarak ifade etmektedir. (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024).

3.3.2. Zorlayıcı İlişkiler

Aile apartmanında yaşamanın gündelik hayattaki sosyal ilişkileri olumsuz etkilediği durumlar da söz konusudur. Bu bağlamda özellikle çekirdek aile hayatının özerkliğinin zedelenmesi ve çiftlerin aile yaşamları ile ilgili özel sınırların ihlali gibi durumlar söz konusu olmuştur.

3.3.2.1. Özerk Davranamamak

Gündelik hayatta karşılaşılan sosyal etkileşimlerde, bireylerin kendi tercihleri doğrultusunda hareket etme ve özgürce karar verme yetenekleri, sosyal ilişkilerin temelini oluşturur. Ancak, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar veya çekirdek aileler bazı durumlarda bu özerkliği tam anlamıyla elde edememektedirler. Bilhassa aile içi ve apartman yaşamının getirdiği sosyal normlar, kadınların özerk davranmasını kısıtlayabilir. Kültürel beklentiler ve aile içi dinamikler, kadınların sosyal ilişkilerinde belirleyici olduğu ve özerk davranmalarını engellediği görülmüştür. Evlendiğinden beri kayınvalidesi ve kayınpederi ile aynı apartmanda oturan (K1) aile apartmanında yaşama deneyimini özgürlük ve bağımsızlığa aykırı bir hayat tarzı olarak yorumlamaktadır: ”Kesinlikle daha iyi olurdu, daha özgür olurduk. Bağımsız olurduk...buradayken aslında bir çekirdek aile olamamamın özleminde yaşıyorsun işte senin yerine başkaları karar veriyor. Her şey her olayda önce onların görüşü alınıyor.” (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024).

Benzer olarak bir başka katılımcının görüşleri de benzer yöndedir. “Beni çok zorladı çok çaba verdim çok mücadele ettim ama beni çok yıprattı. Her şeye karıştılar.” (K2, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

Gündelik hayattaki eylemlerin de aile apartmanı yaşantısından etkilenen (K3), çoğu kez günlük planını değiştirmek durumunda kaldığını aktarmıştır:

“Mesela, kafamızda bir plan yapmışızdır. Misafir çağıracaksınız ya da arkadaşınızla bir yere gideceksiniz, fakat o gün kayınvalideye misafir geleceğini öğrendiyseniz. Otomatik olarak her şeyi iptal etmek zorunda kalıyorsunuz. Neden mi? Çünkü büyüklerimize misafir geliyor ve sizin orada olmanız, hazırlık yapmanız gerekiyor. Bu bazen hoşunuza gidebilir, bazen de gitmeyebilir. Herkesi sevmiyorsunuz, değil mi? Zamanında çok maruz kaldığımız durumlar var. Bu maalesef böyle, çocuğun hasta olması bile önemli değil çoğu zaman. Evet, hep büyüklerin ön planda olduğu, bizim ve çocuklarımızın ise her zaman ikinci planda olduğu bir durum var. Büyüklerin dediği şekilde yaşamaya alışmışızdır. Mesela, eşimle bir plan yapıyoruz, dışarı çıkacağımızı söylüyorum. Ama hemen "Nereye gidiyorsunuz?" diye soruluyor, ve ardından "Gerek yok, böyle olacak" gibi bir cevap alıyorum. Planlar otomatik olarak değişiyor.” Bu durumu 27 senelik evlilik hayatında pek çok kez yaşayan katılımcı, sosyal yaşantısının bu koşullardan etkilendiğini belirtmiştir. “Yani dışarıda da kendimize ait bir hayat kuramadık ki. Ne yaşarsak burada yaşıyoruz. E öyle olunca da dışarıyı içerisi kalmıyor hani.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

Aile apartmanında yaşama durumunun özerkliğini etkilediğini anlatan bir diğer katılımcı da benzer şekilde bunun gündelik planlarını etkilediğini ifade etmiştir:

“Ya gerçekten her şeyinize karışıyorlar. Rahat rahat dışarı çıkamıyorsun mutlaka merdivenlerde birine denk geliyorsun, hemen soruyorlar mesela “Nereye gidiyorsun?” diye açıklamak zorunda kalıyorsun. Hiç özelin olmuyor. Gelin olarak zaten kendi işlerin hep ikinci planda olmak zorunda yani kendi planın varsa bile o gün kayınvaliden kayınpederin seni çağırmissa reddedemezsin, kendi işini iptal ediyorsun. Zor yani”. (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)

Araştırmanın bağlamını oluşturan aile apartmanında yaşama sürecinde evle kurulan bağın ve evle ilgili alınacak kararların da etkilendiği ifade edilmiştir. Evlendiğinden bu yana aile apartmanında yaşayan katılımcı evle ilgili alınacak kararlarda onay alma zorunluluğundan bahsetmiştir.

“Yok hayır oturmadık hiç, direkt burada evlendim. Yani sanırım daha bağımsız olurduk. Belli noktada kendimiz karar alırdık. Yani mesela şuan evle ilgili herhangi

bir tadilat yapılması gerekse kayınpederimin onayı gerekiyor önce. Ama belli konularda desteksiz de hissedebildik.” (K20, kişisel görüşme, 5 Nisan 2024)

Adlı İşleyen’in gerçekleştirdiği çalışmada ise aile apartmanında yaşayan evli çiftlerin özerklik vurgusunda aile apartmanlarında özerkliğin ortaya çıkışını şekillendiren aile yapısı ve cinsiyet rolleri olmak üzere iki önemli etken olduğunu aktarmıştır. Bununla ilişkili olarak mevcut araştırmada da geleneksel cinsiyet rolleriyle bağlantılı olarak kadınların bireysel karar alma süreçlerinin ve gündelik yaşamda özerk hareket etme biçimlerinin etkilendiği anlaşılmaktadır (2020).

3.3.2.2. Özel Hayata Aykırılık

Özel hayata aykırılık olarak ifade edilen kodla, kadınların kişisel alanlarının, gizliliklerinin ve özel yaşamlarının ihlal edilmesi veya müdahale edilmesi durumu ifade edilmektedir. Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar, apartmandaki akrabalarıyla olan etkileşimlerinde sık sık özel hayata aykırılık olarak ifade edilebilecek davranışlarla karşılaşabilirler. Bu bağlamda, özel hayata aykırılık olarak görülen eylemlerin aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların gündelik ilişkilerinde ne şekilde etkili olduğunu anlamak önemlidir. Nitekim araştırmaya katılan kadınlardan bir bölümü bu durumu açıklar nitelikte veri sağlamıştır.

Aile apartmanı algısı kapsamında kısıtlılık ve sosyal baskı koduyla da ele alınan ifadenin sosyal ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinde özel hayata aykırılık olarak ifade edilmesi mümkündür. Buradan hareketle,

“Ya çok zor. Özelimiz pek yok aslında. Nasıl desem? İyi bir şey değil yani. Örneğin, özel bir konuşma sesi geliyor gidiyor diye tedirgin oluyorsunuz, gidenlerinizi çağırmak zorunda kalıyorsunuz veya bir arkadaşınız geldiğinde kapıda karşılaştığınızda içeri davet etmek zorunda kalıyorsunuz.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024) diyerek arkadaşlık ilişkilerinin bu mevcut düzenden etkilendiğini aktarmaktadır.

Aynı apartman içinde açıklama yapmak zorunda bırakılma durumu da katılımcı tarafından özel hayatın ihlali olarak aktarılmaktadır. “...Ama işte özel hayatın gizliliği de bazen kalmıyor. Yani apartmanda karşılaşıncı nereden geldin ne yaptın diyorlar, hani laf olsun diye, muhabbet olsun diye soruyorlar ama işte yine de insan istemiyor.” (K7, kişisel görüşme, 21 Mart 2024)

Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal ilişkilerinde özel hayata aykırılığın rolünü anlamak, kadınların gündelik hayattaki sosyal ilişkilerini düzenleme biçimleri hakkında bilgi sağlamaktadır.

3.4. Sosyal Kimlikte Öne Çıkan Rol

Araştırmanın odak noktalarından biri olan "Sosyal Kimlikte Öne Çıkan Rol" kategorisi, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısının incelenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kategori altında incelenen bulgular, katılımcıların sosyal kimliklerini belirleyen ve günlük yaşam pratiklerini etkileyen çeşitli faktörleri ortaya koymaktadır. Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınlar, sosyal kimliklerini belirleyen unsurların karmaşıklığıyla karşı karşıyadır. Bu bağlamda, apartman yaşamının sunduğu sosyal etkileşimler, akrabalık ilişkileri ve aile içi dinamikler, kadınların sosyal kimlik algısını belirlemede belirleyici olabilir. Nitekim araştırmanın temelini oluşturan sosyal kimlik olgusu kadınlarda öne çıkan rol bağlamında ele alınmıştır. Bu konuda katılımcılara gündelik eylemlerini dikkate aldıklarında sosyal kimliğini tanımlarken en çok hangi rolün baskın geldiğine dair soru sorulmuştur. Buna göre kadınların gündelik hayat deneyimlerinin eş olmak, gelin olmak ve anne olmak üzere üç ayrı rol üzerinden incelenmiştir.

3.4.1. Eş Olmak

Yapılan çalışmada eş olma rolü bir kişinin evlilik bağlamında ilişkilerine dair üstlendiği roller ve sorumlulukları ifade eder. Bu rol, evli bireylerin karşılıklı ilişkilerini ve birlikte yaşamlarını düzenleyen dinamikleri kapsar. Eşler, birbirlerine destek olma, paylaşım yapma, iletişim kurma, karar alma ve sorunları çözme gibi rolleri edinirler. Araştırma bağlamında evli kadınların aile apartmanında yaşadıkları gündelik deneyimlerinin eşleri ile olan ilişkilerini nasıl etkilediği ele alınmıştır. Bunun yanı sıra sosyal kimliğinde öne çıkan rol olarak sadece bir katılımcı eş olma deneyiminin sosyal kimliğinde önemli ve baskın bir yeri olduğunu ifade etmiştir.

Bu konuda eşi ile olan iletişimin ve ilişkinin hayatında sahip olduğu diğer toplumsal rolleri de beslediğini ifade eden katılımcı:

“Eş olma. Çünkü benim için her zaman önceliğim evliliğim ve eşim oldu. Çünkü biz birlikte güçlü olduğumuz zaman evladımıza ve ailelerimize faydalı olacağımızı düşünüyorum. Elbette çocuk olduktan sonra annelik de ön plana geçse de, eşimle olan ilişkim ve bağlılığım hayatımın ana merkezinde.” (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024)

Kadınların aile apartmanında yaşama deneyimi bağlamında eşleriyle olan ilişkileri ele alındığında bireysel hikayeler öne çıkmaktadır.

Çalışma esnasında katılımcılarla yapılan görüşmede kadınların çoğu gündelik yaşamlarında eş olmaya ilişkin verdikleri cevap neticesinde aşağıdaki kodlama yapılmıştır:

- Duygusal Bağın Zarar Görmesi
- Birlikte Zaman Geçirme

3.4.1.1. Duygusal Bağın Zarar Görmesi

Gündelik eylemler dikkate alındığında eşi ile olan ilişkisinin geri planda kaldığını daha çok kayınvalide faktörünün baskın olduğunu aktaran K1 deneyimini şöyle ifade etmiştir:

“Nasıl etkiledi...Yani eşini eş gibi hissedemiyorsun işte. Birlikte uyumak dışında hep kayınvalideyleyiz. Yani ilk zamanlar daha çok öyleydi. Bütün kararları kayınvalideyle alıyorsun. Yani eşinden danışıp da bir yere gitme, bir yere gelme olasılığı yoktu. Her şey kayınvalideden soruluyordu, yani o patron oydu. O yüzden kendimi evli bir kadın, eş gibi hissedemedim çok.” şeklinde anlatarak eşi ile duygusal bir bağ geliştiremediğini ifade etmiştir. (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024).

Öte yandan aile apartmanında yaşadığı ve olumsuz olarak yorumlanan deneyimlerin eş olma ve anne olma rolünü de etkilediğini ifade edilmektedir. “Olumsuz. eş olmak istiyorsunuz ama gün içinde yaşadıklarınız kızgınlık olarak eşinize yansıyor. Anne olmak istiyorsunuz çocuğunuzla ilgilenmek isterken yorulup yıpranıyorsunuz.” (K2, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

Eş ilişkileri bağlamında ele alınan süreçte etkilenenin yalnızca karı-koca ilişkisi olmadığı, aile apartmanı deneyiminin çocukların doğumundan sonra birlikte ebeveynlik sürecini de olumsuz etkilediği vurgulanmıştır.

“Yani her ilişkimize karıştılar mesela anne olmak bile zorlayıcı, özellikle kayınvalidemin yanındaysak eşimle çocuğumuz hakkında hiç anne baba

hissedemedik. Her şeye bir laf ederdi. Mesela ben bir gün bebeğin altını değiştireceğim zaman eşimden temiz bez ve çamaşır istedim. E hani çocuğun babası, benim eşim mesela. Ama bu büyük olay oldu. Neymiş efendim koca adamdan iş istenir miymiş. İşte bunlar can sıkıcı. Ama çocuklar büyüdükçe bir yere bırakıp giderken falan kolay oldu yakın olmak.” (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024).

Yaşanan bu deneyimin çocuk bakımına müdahale koduyla da ele alınacak olsa da temelde karı-koca ilişkisini de etkilediği aktarılmıştır.

Gündelik hayatta aile büyükleriyle yakın olmak ve uzun zaman geçirme durumuna ilişkin hissedilen duyguların kadının eşiyle olan ilişkisine zarar verdiği aktarılmıştır:

“Evliliğimizin ilk yıllarında eşimi işe uğurladıktan sonra ben onun ailesin yanına çıkıyordum. Gün boyu kayınvalidem ile vakit geçiriyordum. Akşam da yemeklerimizi beraber yiyorduk ve yatmaya evimize geçiyorduk. Tabi bu şekilde bir yaşam tarzı beni fazlası ile rahatsız ediyor ve geriliyordum ve sonuç olarak eşime yansıyor bu durum. Bizim kavgalarımız hep bu sebeplerden ötürü çıkıyordu.” (K16, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)

3.4.1.2. Birlikte Zaman Geçirme

Birlikte zaman geçirme deneyimi, evli bireylerin birlikte vakit geçirme ve ortak aktiviteler yapma süreci olarak ele alınmıştır. Bu, evlilik ilişkisini güçlendiren ve bağlılığı artıran önemli bir unsur olarak görülmektedir. Birlikte zaman geçirme, eşler arasındaki iletişimi ve bağlılığı güçlendirirken, ortak paylaşımların ve deneyimlerin oluşturulmasına da imkân sağlamaktadır. Ancak araştırma bağlamında aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların bu deneyimine ilişkin süreçler farklı dinamiklerden etkilenmektedir.

Aile apartmanında yaşama sürecinde akrabalarla olan yakınlığı fırsata dönüştürdüğünü ifade eden (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024) bu süreci şöyle aktarmaktadır.

“Eş olarak etkilediğini düşünmüyorum kayınvalidemler ilişkilere dikkat eden insanlar dolayısıyla bizim kendimize ayrı bir zaman dilimi bırakmamızı kolaylaştırıyor bu yüzden sorun yaşamıyorum. Aile apartmanında yaşamıyor olsaydım eşimin ailesine de ziyaret için özel bir gün tatil ayırmam gerekecekti bu durumdan hoşlanmazdım ama şimdi günlük hayat içinde zaten görüştüğümüz için buna gerek kalmıyor bu benim için bir avantaj. Kalan zamanı birbirimize ayırabiliyoruz.”

Evliliğinin ilk yıllarında farklı ve bağımsız bir evde yaşayan ancak sonradan aile apartmanına taşınan (K17) bu değişimin birlikte zaman geçirme deneyimini etkilediğini ifade etmiştir. Ancak bununla birlikte aile apartmanında yaşama sürecinin gündelik hayatında yeni fırsatlar açtığını ve eşiyle zaman geçirme deneyimini dönüştürdüğünü ifade etmiştir:

“Eşimle aramızdaki ilişkide çok büyük değişiklik olmadı, yani tabii bu apartmana taşınmadan önce ayrı evde yaşarken baş başaydık. Buraya taşınınca az bir zaman sonra çocuklar doğru, ikiz olunca hayatımız değişti. Bu değişiklik buraya taşınmaktan mı kaynaklı yoksa bu binaya taşınmakla mı bilmiyorum, hepsi etkiledi ama eşim ilgilidir, destek verir. Ama mesela önceden hafta sonları gider bir gezerdik baş başa iyi olurdu. Şimdi dışarı çıkamasak da bazen çocukları babaanneye gönderiyorum. Kocamla salonda çay içiyoruz karşılıklı. Bu da yetiyor bazen. Yani sadece olumlu da değil olumsuz da değil. Bazen de buna şükür diyorum yani, iyi kötü bir evim var, eşim çocuklar sağlıklı. Küçük şeye de takılırsam hayat mı geçer.” (K17, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024).

Aile apartmanında yaşama sürecinde baş başa zaman geçirme deneyimini günlük fırsatlara dönüştüren diğer bir katılımcı da:

“Yani eş olarak illa ki etkiliyor. Hani ben ilk zamanlar ayrı evde yaşadığım için farkı anlıyorum tabii. Şimdi eşimin ailesini düzenli olarak görmek ya da onlar istemese bile iki güne bir de olsa ziyaret etmek zorundayız gibi hissediyorum. İster istemez baş başa zaman geçirme durumu azalıyor yani. Hani buna olumsuz derim ama bazı akşamlar kızımız babaannesinde kalır. İşte o zaman da yalnız başımıza yemek yeme şansımız olur. Hani küçük bir şey ama bizim için anlamlı” olarak ifade etmektedir (K10, kişisel görüşme, 23 Mart).

Aile apartmanındaki yakınlığı değerlendiren bir diğer katılımcı (K7, kişisel görüşme, 21 Mart 2024) deneyiminden şu şekilde bahsetmiştir:

“...E çocuk oldu. İster istemez sorumluluk arttı. Ama burada yaşamamanın avantajı işte bazen çocuğu babaannesine bırakıp ya da bazen halasını çocuklarıyla oynamak isterse onlar da müsaitse onlara bırakıp sinemaya gideriz eşimle. Hani bu bir avantaj.” şeklinde ifade etmiştir.

Aile büyükleri ile yakın olmanın hayatına yeni sorumluluklar getirdiği için eşiyle baş başa zaman geçirmesine olumsuz etki yaptığını aktaran bir katılımcı da bu durumu şöyle ifade etmiştir. “Günlük yaşamda sorumluluklar arttığı için birbirimize zaman ayırmakta

zorlanıyoruz. Daha çok kalabalık aile olarak yapıyor çoğu şey.” (K13, kişisel görüşme, 28 Mart 2024)

Benzer olarak bir diğer katılımcı da benzer durumu yaşadığını söylemiştir:

“Buraya taşınmak eş olarak iletişimi biraz zayıflattı yani daha doğrusu baş başa iletişimi. Önceden çekirdek aile gibi yaşarken çoğu zaman karar almak ikimize aitti ama şimdi yakın olunca ister istemez bireysel olamıyoruz. Bu da baş başa vakit geçirmeyi engelliyor.” (K12)

Bu sürecin başka bir katılımcı için de benzer bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Ancak K11 bu durumu eşyle olan iletişimi açısından olumsuz olarak değerlendirse de çocukları için olumlu bulduğunu aktarmıştır:

“Aile büyükleri ile daha çok ilgilenmek, yeme içme gibi aktivitelerin zaman zaman bir arada yapılması, bazen yorucu olsa da çocuklar için de kalabalık ailede olmak eğlenceli oluyor. Eşle beraber ayrılan zaman azalıyor ama tabii sorumluluklardan dolayı.” (K11, kişisel görüşme, 23 Mart).

Yaşadığı değişimin etkilerini eşyle zaman geçirme yönünden hisseden katılımcı:

“Aile apartmanında yaşamının bir eş olarak gündelik eylemlerime etkisi, eskiye nazaran pek fazla değişmemekle birlikte, birbirimize ayırdığımız zamanın azalması en bariz konulardan biri oldu. Mesela önceden daha çok ailecek zaman geçirirken şimdi ister istemez kayınvalidemlerle gidiyoruz.” (K8, kişisel görüşme, 21 Mart 2024).

Aile apartmanda yaşama deneyiminin kadınlar için eşleriyle zaman geçirme imkanını etkilediği anlaşılmaktadır.

3.4.2. Gelin Olmak

Aile apartmanında yaşayan evli kadınlarla ilgili sosyal kimlikte öne çıkan rol temasında incelenen bir kategori olan "Gelin Olmak Rolü", evli kadınların sosyal kimlik algısını ve gündelik yaşamlarını şekillendiren önemli bir unsurdur. Gelin olmak rolü, evlilik bağlamında kadınların üstlendiği rolleri ve bu rollerin toplum içindeki konumlarını ifade etmektedir. Gelin olma rolü, evli kadınların aile içindeki konumlarını ve sosyal kimliklerini önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Ayrıca, gelin olma rolü, apartman içi akrabalık ilişkilerinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, "Gelin Olmak

Rolü" kategorisi, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimliklerini ve toplumsal konumlarını anlamak için önemli bir çerçeve sunar.

Gelin olma rolüne ilişkin katılımcıların verdiği cevaplar ve anlattıkları bireysel hikayeler kapsamında oluşturulan kodlamalar şunlardır:

- Hizmet Beklentisi
- Yeni Sorumluluklar

3.4.2.1. Hizmet Beklentisi

Araştırmanın zeminini oluşturan aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların toplumsal rollerinden biri olan gelin olmak, sosyal kimliklerinde öne çıkan bir roldür. Buna göre kadınların kendi yaşam öykülerinde somutlaşan deneyimleri aktarmışlardır.

Gündelik eylemlerinde çoğunlukla kayınvalidesinin beklentileri ve talepleri doğrultusunda hizmet çevresinde gelişen bir döngü olduğunu belirtmiştir:

“Sabah kalkıyorsun. Kendi evinin işi, işlerinden sonra temizlik yap falan geçiyor zaman. Sonra kayınvalidenle beraber yemekleri yaparsın derken bu iş bitmez. Akşama kadar gelen olursa misafir ağırlanır. Yani senin fonksiyonun yok. Kendi başına bir görev planı yapamazsın. Bir yere gidelim istersen kayınvalideyle konuşursun, beraber gidip gelirsin.” (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024)

Özerk davranamamak koduyla da ilişkilendirilen bu ifade, katılımcının yemek yapma, kayınvalidenin misafirlerini ağırlama gibi beklentilerinde yoğunlaştığını aktarmaktadır. Bir başka katılımcının ise aile büyüklerinden gelen hizmet beklentisinin kendi fiziksel ihtiyaçlarından da öne geçtiğini aktarmıştır.

“Hep sen varsın diye yıkılmaz sanıyorlar seni. Hasta olmaz sanıyorlar, hasta olsan umursamazlar. benim için kötü. Hep gelinden hizmet beklentisi benim için olumsuz bir durum ama sevilen biri olmak güzel bunun için hizmet etmeye gerek var mı onu da anlamış değilim.” (K2, kişisel görüşme, 17 Mart 2024). Hizmet ettiği ölçüde sevildiğini düşünen katılımcı bu durumun kendisi için olumsuz olduğunu ifade etmektedir. K3 de “Evet, gerçekten sorumluluklarımız çok ağır, özellikle büyüklerimizin beklentileri var. Belki ayrı bir apartmanda yaşasak, bu kadar yoğun olmazdı, kim bilir?” cevaplamıştır.

3.4.2.2. Yeni Sorumluluklar

Aile apartmanında yaşayan kadınların bir kısmı, bu sürecin kendilerine yeni sorumluluklar yüklediğini ifade etmiştir. K3, bu konuda:

“Gelin olmak tabii ki, gerçekten ağır sorumluluklar getiriyor. Özellikle çocuklar büyüdükçe, aile kalabalıklaştıkça bu sorumluluklar daha da ağırlaşıyor. Mesela bana bir şey danışıyorlar. Ben ne dersem uyum sağlayacaklarını söylüyorlar ama işte her şeyi bana bırakıyorlar söz konusu iş olunca. Bir de, mesela gelin olduğunuzda kayınvalidem hasta olduğunu söyleyip, seni ziyaret etmeye işler yine bize kalıyor. Bu tür tepkilerle sık sık karşılaşmışızdır. Ne olursa olsun böyle tepkilerle karşılaşmak zorunda kalıyoruz.” olarak ifade etmiştir (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024).

Bir başka katılımcı apartman içindeki yaşantının hayatı üzerindeki etkisini açıklamıştır. “Bazen apartmanın annesi, işleri organize eden ve fazla sorumluluk alan biri oluyorum. Bu durum da tabii ki sorumluluğu artırıyor ama bir o kadar da tecrübe katıyor hayatta.” (K11, kişisel görüşme, 23 Mart). Benzer olarak (K13, kişisel görüşme, 28 Mart 2024) de başka bir evden aile apartmanına geçiş sürecini aktarırken sorumluluklarının da arttığını ifade etmiştir. “Daha çok sorumluluklarım oldu. Yani önceden tek bir ev ile ilgili sorumluluklarım ve çocuklarım varken, şimdi ister istemez kayınvalidemlerle ilgili de işlerim arttı.” demiştir.

Araştırmaya katılan bir diğer kadın da bu süreçte çekirdek aile yerine geniş aile olarak düşünmenin çeşitli sorumluluklar yüklediğini aktarmıştır:

“Büyükler ile bir arada yaşamak daha fazla sorumluluk üstlenmek demek. Sadece kendi dünyanızda yaşayamıyor ve plan kuramıyorsunuz. En basit örnek verecek olursam yemek yaparken bile onları hesaba katmak zorundasınız. Bu durum sizi daha sorumluluk sahibi daha planlayıcı olmana neden oluyor.” (K16).

Bununla birlikte diğer bir kadın da kendi deneyimi şöyle ifade etmiştir:

“Benim kaynanam kayınpederim iyi insanlardır işte yardım ederler falan. Ama tabii gelin olmak zor yani. Dedim ya gelenleri gidenleri çoktur. Hele bir de her gelene çeşit çeşit yemek yaparlar, saatlerce uğraşırsın mutfakta. E ben de yakın olunca benden de yardım ister. Az yemek yapacakken birden kendimi saatlerce mutfakta bulurum, yorulurum. Yani çocuklar bebekken istemezdi tabi hatta dedim epey yardımı oldu. Ama işte çocuklar büyüdü, e kreşe de başladı. Ben de evde olunca

hayır diyemem yaparım, e bi de akşam gelince git misafire hizmet et falan, yoruluyoruz. Apartmanda bir de eltim var ama o zaten hemşire, çalışıyor falan diye ona çok ses etmezler işte.” (K17, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024) olarak ifade etmektedir.

Aile apartmanında yaşamadın getirdiği sorumluluklar hakkında konuşan katılımcı bu sürece alışmanın zaman aldığını ancak son zamanlarda bunu dengelediğini ifade etmiştir:

“...ancak bazen normalde olmayacak sorumluluklar getiriyor şu an avantajlarını dezavantajlarından daha fazla olduğunu düşünsem de ilk zamanlarda alışmak kolay olmadı. Ama genel olarak fiili bir beklenti olmasa da genel olarak ilgi anlamında görüşmek istiyorlar çalışan biri olarak bu bazen zor oluyor.” (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024).

3.4.3. Anne Olmak

Anne olmak, kadınların yaşamlarında üstlendikleri temel rollerden biridir ve aile dinamiklerini şekillendiren önemli bir faktördür. Ayrıca toplumsal anlayış çerçevesinde kadınların kendilerini aile içindeki konumlarını belirleme ve toplumda yerlerini tanımlama sürecinde önemli bir etkiye sahip olduğu da düşünülmektedir. Yapılan araştırmada katılımcıların aile apartmanında yaşam süreçlerinde annelik rolüne olan etkisi değerlendirilmiştir.

Kadınlarla yapılan görüşmede elde veriler kapsamında anne olma rolüne ilişkin yapılan kodlamalar şunlardır:

- Çocuk Bakımına Müdahale
- Çocuk Büyütürken Destek
- Çocukları Güvenle Emanet Edebilme
- Kuralları Uygulamada Müdahale

3.4.3.1. Çocuk Bakımına Müdahale

Yapılan görüşmeden katılımcılar, aile apartmanında geçirdikleri annelik sürecinde müdahaleye maruz kaldıklarını aktarmışlardır. K15’in belirttiği üzere çocuk büyütürken anne-baba birlikteliğini ve çocuk bakımını etkileyen davranışlar olduğu aktarılmıştır. “Mesela ben bir gün bebeğin altını değiştireceğim zaman eşimden temiz bez ve çamaşır

istedim. E hani çocuğun babası, benim eşim mesela. Ama bu büyük olay oldu.” (K15, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024)

Özerk davranmamak ile ilgili deneyimlerini aktaran katılımcı, çocukların doğumuyla beraber bu sürecin annelik tutumuna da yansıdığını ifade etmiştir. “Bizim annelik babalık tutumlarımız eleştiriliyor. Çocuğu nasıl tutmamız gerektiğinden tutun da beslenmesinde yetersiz kalmaya kadar yorum yapmayı kendilerine hak gördükleri için. Bütün bu yaşananlar eşimle ilişkilerimizi olumsuz yönde etkiliyordu.” (K16, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024).

Farklı bir deneyimde K3 de yine anne olarak çocuğuyla ilgilenme ihtiyacının çoğu zaman zarar gördüğünü ve bunu gerçekleştiremediği, müdahale edildiğini belirtmiştir: “Annelik hep ikinci planda kaldı. Kesinlikle ve hatta eş olmak plana bile giremedi valla. Ben çocuğum hasta olduğunda bile onunla ilgilenirken, kayınvalidem bize gel misafir gelecek derdi. İtiraz etme şansın da olmazdı. Yani önceliğin hep büyükler işte.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024).

Bu konuda elde edilen bulgular, mevcut araştırmalar ile değerlendirildiğinde benzer sonuçların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim Tanlası (2023) Aile Apartmanında Yaşayan Annelerin Ebeveyn Öz Yeterliklerinin İncelenmesi isimli lisansüstü çalışmasında bu bulguuyu destekleyen sonuç ortaya koymuştur. Tanlası’nın çalışmasına göre de annelerin çocuklarıyla ilgili kararlarında özerk olabilmek için çeşitli yollar denemek zorunda kaldığını ve bu yolların kişiden kişiye değişebileceğini anlatmaktadır. Anneler, hem dolaylı yolları hem de doğrudan müdahalelere tepki göstermeyi tercih edebilmektedirler, ancak dolaylı yolları daha sık kullanmaktadırlar. Ayrıca, anneler ebeveynlikleriyle ilgili yorum, eleştiri ve müdahalelere karşı akrabalarıyla mesafe koyma, çocuklarıyla iletişim kurma veya eşlerinden destek alma gibi stratejiler geliştirmekte oldukları belirlenmiştir.

3.4.3.2. Çocuk Büyütürken Destek

Çocuk büyütme sürecinde müdahale edilmesinin yanı sıra destek gören katılımcıların olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda:

“Çocuğumun bakımı ve yetiştirilmesinde ailelerin desteği büyüktür yani. Hani oğlum bu sene kreşe başladı mesela sabah ben bırakıyorum ama akşam almaya ben

yetişemiyorum içten dolayı. Kayınpederim alıyor onu her gün babaannesi ilgilenir. Hani ben gelene kadar gözüm arkada kalmaz o iki saatte.” (K7, kişisel görüşme, 21 Mart 2024) gördüğü desteği ifade etmiştir.

Yine bir başka katılımcı da bu deneyimini “Anne olarak burada yaşamak aslında rahat özellikle ilk aylarda kayıinvalidem yardım etti hani. Kendi annem karşı yakada oturunca her zaman gidip gelemedi ama kayıinvalidem sağ olsun çok faydası oldu işlerde de.” diyerek açıklamıştır. (K9, kişisel görüşme, 22 Mart)

Araştırma esnasında yapılan görüşmelerde bir kadın, yalnızca çocukların bakımı ve ihtiyaçları konusunda değil kendi ihtiyaçları için de aile apartmanında yaşamanın kendisine kolaylık sağladığını ifade etmiştir:

“Anne olarak o kadar çok ki olumlu yönler say say bitiremezmişim gibi geliyor. Kuzenler ile iletişimler olsun sosyalleşmeleri olsun dinlenme alanları sağlıyor mesela çocuğun halasındayken bende okumalarımı daha sessiz yapılması gereken işlerimi yapabiliyorum” olarak açıklamıştır. (K14, kişisel görüşme, 1 Nisan 2024)

Katılımcılar arasında ikiz bebeği olan kadının bu süreçte aile apartmanında yaşamasının büyük kolaylık sağladığını aktarmıştır:

“Anne olarak burada yaşamak aslında rahat vallahi. Yani sonuçta birden ikiz bebek oldu. Hayat değişti. Yani tek  ocuk bile düzen değiştiriyor. O yüzden zorlandık ama işte çok şükür ki kaynanam yakın. En azından bir ihtiyaç olunca yardım eder. Zaten doğumdan sonra ilk aylarda şaştım kaldım ben  ocuk nasıl bakılır çok bilemezken bir de ikiz, hele erkek olan pek uyumazdı, oralarda çok yardımı oldu kaynanamın. E bir yandan ev işleri de yapmak lazım, büyük temizliğe yardımcı abla çağırdık ayda iki ayda 1 ama günlük işlerde kaynanam yardım etti, bazen yemeğe onlara gittik evde uğraşmadım. Anne olarak rahat işte.” (K17, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024)

Benzer bir deneyim öyküsüne sahip olan katılımcının da bebek büyütme sürecinde gördüğü desteği ř  şekilde anlatmıştır:

“Kızım daha 1.5 yaşında benim. Anneliğe alışma sürecinde kayıinvalidemin ya da yengelerimin yani eltilerimin emeği oldu. Yani mesela kafama takılan bir şey olunca onlara sorma şansım oldu. Ek gıdaya geçiş dönemi falan sağ olsunlar destek oldular.” (K20, kişisel görüşme, 5 Nisan 2024).

 ocuk büyütürken gördüğü desteği anlatan bir diğer katılımcı:

“ ocuklarımla bakımda yakın aileden destek görmek benim için çok kıymetliydi. Hala bir genç kız ve delikanlı olan çocuklarımla aile apartmanında olmamızdan

dolayı daha güvende hissetmekteyim. Zaman zaman eşime destek olmak için ev dışında olabiliyorum. Bu durumda onların dede ve nineleri ile aynı binada olmaları aklımı evde bırakmıyor. En azından aç kalmayacakları, evde zamanında olmaları konusunda emin olabiliyorum.” (K18, kişisel görüşme, 3 Nisan 2024)

3.4.3.3. Çocukları Güvenle Emanet Edebilme

Aile apartmanında anne olma rolüne ilişkin deneyimlerini aktaran kadınların en çok yaptığı vurgulardan birisi çocukları emanet edebilme davranışı olmuştur. Nitekim aile apartmanı algısını güvenli yaşam olarak da şekillendirdiği düşünülen bu durumu kadınlar şu şekilde ifade etmişlerdir. Bu konuda K1 aile apartmanında yaşadığı birtakım zorluklara rağmen avantaj olarak yorumladığı noktaları da paylaşmıştır.

“... Ama tabii olumlu yanları da oldu. Bir yere gittiğimde dışarıda kapıda kalmadı. Mesela çocuklarımı, babaanneleri aldı. Onları doyurdu. Yani bir yere gittiğim zaman bir hastaneydi veyahut da bir yere bir gezmeye gittiğimde işte bir işim olduğunda çocukları babaannelere sahip çıkıyordu. Yani o yüzden gözüm arkada kalmıyordu.” (K1, kişisel görüşme, 16 Mart 2024).

Aynı şekilde aile apartmanında yaşadığı süreci bireysel olarak zorlu bulsa da (K8, kişisel görüşme, 21 Mart 2024) bu durumun çocukları için olumlu olduğu aktarmıştır: “Lakin olumlu yönleri de elbette var. Çocuklarımı güvenerek bırakabileceğim birinin olması bu zamanda gerçekten en önemli noktalardan biri.” demiştir.

Aile apartmandaki annelik sürecini aktaran K3 de yaşadığı zorlukları veya sıkıntıları çocuklarına yansıtmamak için çaba harcadığı ifade etmiştir. Bununla birlikte kendisinin bir kadın olarak bu durumdan etkilense de çocukları için güvenli bir alan olduğunu ifade etmektedir.

“Bazı sorunlardan çocuğumu uzak tutmaya çalışıyorum. Ona her şeyi anlatmak istemiyorum çünkü yanlış bulduğum şeyleri ona yansıtmak istemiyorum. Çünkü bu ileride onun için iyi olmayabilir. Çünkü ben çocukken, ailemde büyüklerime karşı yaşadığım bazı sıkıntıları mesela sonradan öğrendim. Benim ailem de kendi sorunlarını yaşamış, birçok problemle karşılaşmıştı. Evlendikten sonra, bu problemleri öğrendim ve biz aynı evde yaşıyorduk. Ailem bu sorunları hiç bana yansıtmadı. Ben de bunu çocuğuma yansıtmaktan hiç hoşlanmıyorum açıkçası.

Tabii ki güzel yanları da var; mesela bir işim çıkıyor, hemen yengelerine falan çıkmalarını haber veriyorum, güvenli oluyor.” (K3, kişisel görüşme, 17 Mart 2024)

Mesleğinden ötürü yarı zamanlı çalışan K4 işte olduğu vakitler için kayınvalidesinin yakınında olmasını destekleyici bir unsur olarak gördüğünü ifade etmiştir. “Ben psikoloğum tam zamanlı çalışmıyorum. Seanslarım oldukça işe gittiğimde kayınvalidem en büyük destekçim oluyor. Çocuklarımı güvenle yanına bırakıyorum.”(K4, kişisel görüşme, 18 Mart 2024).

İş yaşantısından dolayı kayınvalidesine yakın olmasını bir imkana dönüştüren diğer bir katılımcı:

“Çocuğum doğmadan önce tam zamanlı çalışıyordum. Doğumdan sonra ara verdim. O yüzden iki farklı şekilde düşünüyorum, çocuksuz olunca aile apartmanında yaşamak zor ve külfet gibi geliyor ama çocukla avantajı daha çok ortaya çıkıyor açıkçası. Şimdi çocuğum kreşe başlayınca mesela tekrar döndüm işe. Kreş sonrası güvende olduğunu bilmek iyi yani.” (K5, kişisel görüşme, 19 Mart 2024).

Benzer olarak bir katılımcı da:

“Özellikle çalışan anne baba olarak ailemin yakınında olmak güven verici. Hani gözüm arkada kalmadan çocuklarımı emanet edebilmek çok iyi. Yani bakıcı falan da olsa kimse anneanne dede gibi ya da babaanne gibi bakamaz bence. O yüzden benim için güvenlik demek.” (K6, kişisel görüşme, 20 Mart 2024) demiştir.

Katılımcı kadınlardan biri de kendi annesinin bakım ihtiyacı nedeniyle evden ayrıldığı sürede rahat ettiğini söylüyor. “...Bir de babaannelerine rahatlıkla emanet edebilmek güzel. Benim kendi annem biraz rahatsız ayda 1 doktor kontrolleri oluyor bazen 2-3 gün hastanede yatması gerekiyor, e öyle olunca ben gidip refakat ediyorum. Çocuklarla babaanneleri ilgileniyor.” (K12, kişisel görüşme, 24 Mart) Bir diğer katılımcı da gelecek planlarını tasarlarken çocuklarını emanet edecek olmanın rahatlığını yaşadığını aktarmıştır. Şu an çalışmıyorum ama birkaç yıl içinde en küçük kızım 4 yaşına girince çalışmayı düşünüyorum o zaman gözüm arkada kalmayacak buna eminim alt katımda annem oturuyor ve çocuklarım ile küçüklükten beri güzel ve güvenli bağlanmaları çok katkı sağlayacak diye umuyorum. (K14, kişisel görüşme, 1 Nisan 2024) olarak ifade etmiştir. Yine çalışma hayatı açısından bu sürecin kolaylık sağladığını aktaran bir diğer kişi “çalışmaya başladığımda oğlum henüz 1,5 yaşındaydı işte o zaman aile apartmanında

oturmayı avantaja çevirmiştim çünkü ben işe gittiğimde çocuğuma kayınvalidem bakıyordu.” (K16, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024) olmuştur.

3.4.3.4. Kuralları Uygulamada Müdahale

Çocuk büyütme sürecinde kadınların güvenle emanet edebileceği bir yakının olmasının sağladığı yakınlık avantaj olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra pek çok kadın, anne ve baba olarak çocukları için koyduğu birtakım kuralların ihlal edildiğini ve belirli bir düzeni sürdürmede zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan bir tanesi kızının özellikle beslenmesi konusunda kendi koyduğunu düzenin dışına çıkıldığını aktarmaktadır:

“Ama işte kızı büyüdükçe sınır koymak zor oluyor yani abur cubur mesela ben vermem kızıma onun yerine meyve yediririm ya da mesela kek isterse evde kendim yaparım ama babaannesi dedesi markette ne bulursa alır. E çocuk da beni dinlemiyor. Bilemiyorum ileride nasıl olur.” (K9, kişisel görüşme, 22 Mart).

Benzer olarak bir diğer katılımcı da ebeveynlik tutumu ile aile büyüklerinin tarzının örtüşmediğini ifade etmiştir. Bu düşüncesini “Bazen çocuklara kural koymak, bu kurallara uymak, belli düzene sadık kalmak aile büyükleri ile zorlaşabiliyor. Onlar daha esnek davranırken biz ebeveynleri olarak biraz daha disiplinli büyötmek istiyoruz. Çoğu zaman mümkün olmuyor.” (K11). olarak açıklamıştır.

Kendi annesiyle ilgilendiği sırada çocuklarını kayınvalidesine emanet eden K12 de bu konuda çatışma yaşadığını ifade etmiştir. “...ben hastanedeyken çocuklarla babaanneleri ilgileniyor. Ama annelik konusunda hep bir müdahale var. Yani ben 2 oğlan büyöttüm her şeyi bilirim, der mesela” demiştir. (K12, kişisel görüşme, 24 Mart)

Çocuğu dünyaya geldikten sonra annelik konusunda kendisine müdahale edildiğini düşönen (K16) bu konuda:

“Ben eşimin ailesinde ilk gelindim ve çocuğumuz dünyaya geldiğinde o da ilk torun oldu. Durum böyle olunca sevgi gösterileri abartılı oldu ve çocuğa sınır çizme konusunda çok problem yaşadık. Çünkü sizin hayır dediğimize onlar babaanne ve dede şefkati ile evet demeyi sevgi olarak adlandırıyor. Yemek yedirme kıyafet giydirme uyku saatlerini ayarlamak maalesef sadece sizin kararınız ile olamıyor. Bizim annelik babalık tutumlarımız eleştiriliyor” demiştir (K16, kişisel görüşme, 2 Nisan 2024).

Benzer şekilde bebeğinin henüz küçük olduğunu söyleyen (K19, kişisel görüşme, 4 Nisan 2024) ebeveynlik sürecinde müdahaleye maruz kaldığını aktarmıştır. “Bebeğimiz daha küçük olduğu için şu anda olumlu bir etkisi var özellikle çocuk bakımında. Olumsuz olarak da bazen çok daha fazla müdahil olabiliyorlar.” şeklinde ifade etmiştir. Öte yandan başka bir katılımcı:

“...Ama işte bazen de herkes bir yorum yapıyorlar. Bizim eşimle hayır dediğimiz şeylere ötekiler evet diyor. Otorite çizmek zor. Ama mesela çalışmaya başladıktan sonra yarım gün de olsa bebeğimi babaanneye bırakmak kolaylık oldu, güven duygusu da sağlıyor.” olarak düşüncelerini ifade etmiştir (K20, kişisel görüşme, 5 Nisan 2024)

Ekran kullanımı konusundaki kuralların ihlal edilmesine vurgu yapan K10 da bu süreci şöyle aktarmıştır: “...ama işte eşimle benim koyduğum kurallar hani mesela çizgi film izleme süresi gibi şeylerde babaanne kıyamıyor diye izin verir hep. Buna kızarım içten içe.” demiştir (K10, kişisel görüşme, 23 Mart).

Tanlası (2023)’nın aile apartmanında yaşayan annelerin kendilerini ebeveyn olarak nasıl değerlendirdiklerine odaklandığı lisansüstü tezinde önemli sonuçlar elde etmiştir. Bu kapsamda, aile apartmanlarında yaşayan annelerin öz yeterlik algılarının annelikte tecrübe ve öğrenme, psikolojik durum ve eş desteği gibi değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterdiğini elde etmiştir. Araştırmaya katılımcı olarak katkı sağlayan annelerin, aile apartmanında ilişkilerin iç içe geçtiğini, sürekli bir arada olmanın ilişkileri etkilediğini ve bu durumun çocuklara da yansıdığını paylaşmışlardır. Öte yandan aile apartmanlarında yaşayan annelerin, ebeveynlik süreçlerinde müdahalenin fazla olduğu bilgisi elde edilmiştir. Bununla birlikte sorumlulukların paylaşımı konusunda bir destek mekanizması sağladığı paylaşılmıştır. Tanlası (2023), araştırmasında aile apartmanlarında yaşayan annelerin; kadın, gelin, eş, anne olarak sahip oldukları rollerin ve bu rollerin beraberinde getirdiği sorumluluk ve görevlerin altında yorgun düştüklerine bilgisine ilişkin gelecek çalışmalar için öneride bulunmuştur. Bu noktada anne olmak mevcut araştırmada annelik ile ilgili çalışmalar ile birlikte düşünüldüğünde kadınların ebeveynlik süreçlerinde müdahale durumu konusunda benzer sonuçların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısı üzerine yapılan bu çalışma, bireylerin yaşadıkları mekânlara ve içinde bulundukları sosyal yapıyla kurdukları ilişkiyi anlamaya yönelik bir çabanın ürünüdür. Hayatın karmaşıklığı içinde yaşanan mekânların bireylerin toplumla, aileleriyle ve kendi iç dünyalarıyla olan ilişkileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, aile apartmanları hem fiziksel hem de sosyal anlamda karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu süreci yaşayanlar için farklı anlamlar taşıyabilir. Öte yandan aile apartmanları, toplumun dinamik sosyal yapısının bir yansıması olarak da yorumlanabilir. Evli kadınların bu mekânda yaşadıkları deneyimler, aile içi dinamikler, komşuluk ilişkileri vb. sosyal süreçleri anlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

İnsanların tüm eylemleriyle sıkı bir ilişki içinde olan gündelik hayat, yaşamın akışı içinde olan yeme içmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve çevre ile kurulan etkileşimi içermektedir (Lefebvre, 2013, s. 28-29). Bu yönüyle aile apartmanları kadınların günlük yaşamlarını sürdürdükleri ve sosyal ilişkiler kurdukları bir ortamdır. Bu mekânda evli kadınların yaşadığı sosyal kimlik algıları, mekândaki ilişkilerin bireyler üzerindeki sosyal etkilerini anlamaya değer görülmektedir. Evli kadınların, aile apartmanlarında yaşarken karşılaştıkları deneyimler sosyal kimlik algıları ve bu algıların gündelik yaşamlarına etkisi, kadınların toplumsal hayatta nasıl konumlandıklarını ve kendilerini nasıl tanımladıklarını anlamamıza katkı sağlamıştır.

Bu çalışma, "Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Aile Apartmanında Yaşayan Evli Kadınların Sosyal Kimliği" başlığı altında gündelik hayat sosyolojisi, sosyal kimlik ve aile olgularını kavramsal ve kuramsal bir çerçevede ele almaktadır. Özellikle Türkiye'de aile yapısının dinamikleri ve evli kadınların aile apartmanlarında yaşadıkları deneyimler üzerinde durulmuştur. Gündelik hayat sosyolojisi bakış açısıyla ele alındığında, insanların gündelik yaşamlarında yaptıkları rutin eylemlerin eş, anne ve gelin olmaları üzerindeki etkiler, üzerinde durulmuştur. Evli kadınların sosyal kimlik algıları ise hem aile içindeki rolleri hem de apartman yaşamının getirdiği sosyal etkileşimlerle nasıl şekillendiği üzerine odaklanılmıştır. Ayrıca çalışmada aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal kimlik algısı merkeze konularak, bu algıyı şekillendiren diğer unsurlar

çerçevesinde bu konuda önceki çalışmalardan farklı bir perspektif sunmak amaçlanmıştır. Çalışmada evli kadınların günlük yaşamlarındaki rollerini, sosyal ilişkilerini ve içsel deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için kapsamlı bir yaklaşım sunularak literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir. Ayrıca, çalışma aile apartmanlarındaki sosyal yapıların evli kadınların yaşam kalitesi ve toplumsal entegrasyonları üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik bir analiz perspektifinde yeni bakış açıları ve tartışma noktaları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmadan elde edilen verilerle Türkiye'de aile yapısının evrimini ve günümüzdeki durumunu anlamak adına bilgi kaynağı ortaya çıkmaktadır. Evli kadınların aile apartmanlarında karşılaştıkları sosyal beklentiler, roller ve bunların bireylerin sosyal kimliği üzerindeki etkileri Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısının aile yaşamına olan entegrasyonu ve aile apartmanlarının bu yapı içindeki rolü üzerine yeni bir bakış açısı getirdiğine inanılmaktadır.

Araştırma sürecinde nitel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca bireylerin deneyimlerini anlamaya odaklanan fenomenolojik desen kullanılarak evli kadınların aile apartmanlarında elde ettikleri deneyimlere odaklanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları hepsi araştırmanın amacına bağlı olarak evli, çocuklu ve aile apartmanında yaşayan kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılar İstanbul, Bursa ve Ankara illerinde ikamet etmektedir. Bu görüşmeler gönüllülüğe esas olarak gerçekleştirilmiş olup gizliliğin sağlanacağına ilişkin teminat verilmiş, “Bilgilendirilmiş Onam Formu” imzalatılmıştır. Görüşmelerin hepsi tamamlandıktan sonra veriler yazılı hale getirilmiştir. Ardından elde edilen verilerin analizi aşamasında, 148 kodlama gerçekleştirilmiştir. Kodlama yapılırken aile apartmanı deneyimleri, gündelik yaşamda sosyal ilişkiler, sosyal kimlikte öne çıkan rol olmak üzere üç tema oluşturulmuştur. Bu temalarla ilişkili olarak karar süreci, apartmanı algısı, bireysel deneyimden aile apartmanına bakış; destekleyici ilişkiler, zorlayıcı ilişkiler; eş olmak, gelin olmak, anne olmak ifadeleriyle kategoriler yazılmıştır. Her bir kategoriyle ilişkili olarak kodlama yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan sosyo-demografik bilgi formuna göre katılımcıların yaşları 28 ile 55 arasında değiştiği, bununla beraber en fazla katılımın 30-40 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Evlilik sürelerine bakıldığında katılımcıların evlilik sürelerinin 3 yıldan 38 yıla kadar değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Aile apartmanı dışında yaşama isteğinin sorgulandığı soru için ise katılımcıların yüzde altmışının evet dediği; yüzde kırkının ise

kararsız olduğu bilgisi elde edilmiştir. Katılımcıların memnuniyet düzeylerinde önemli bir çeşitlilik olduğu ve çoğunluğunun ya memnun ya da orta derecede memnun olduğu görülmektedir. Ancak, memnuniyetsizlik oranının da göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğu belirtilmektedir. Bu durum, aile apartmanında yaşamanın avantajlarıyla birlikte dezavantajlarını da göz önünde bulundurmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Öte yandan diğerk elde edilen verilere göre, kadınların aile apartmanında yaşama memnuniyet durumları ve çalışma durumları arasında bir bağlantı gözlemlenmektedir. Çalışan kadınlar bu süreçten genellikle "memnun" veya "çok memnunum" seviyesinde bir tutum ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, çalışmayan kadınlar arasında memnuniyet düzeyleri daha çeşitli olup, "orta" ve "hiç memnun değilim" arasında değişiklik göstermiştir. Bu durum, aile apartmanında yaşayan kadınların çalışma durumlarının, yaşam memnuniyetleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Bu durumun, çalışan kadınların gündelik hayatlarında aile apartmanı ortamından uzaklaşıp farklı bir sosyal ortama dahil olmaları ve aile apartmanı içindeki akrabalarla daha sınırlı bir ilişki içinde olmalarından kaynaklanabileceği olduğu ifade edilebilir.

Aile apartmanı deneyimi temasına ilişkin oluşturulan kategorilerden ilki olan karar sürecinde, araştırmaya katılan evli kadınların aile apartmanında yaşama kararı alırken hangi dinamiklerin etkili olduğunu anlamaya yöneliktir. Bu kapsamda ortak karar ve istek, zorunlu dışsal nedenler, aile büyükleri tarafından mecbur bırakılma, maddi nedenler kodlarıyla ayrıştırılmıştır. Buna göre ortak karar ve istek koduna ilişkin elde edilen verilerde (f.3) elde edilmiştir. Katılımcıların bu ortak kararı alma sürecindeki hikayelerin, aile apartmanında yaşamaya ilişkin deneyimlerini ve algılarını da etkilediği görülmüştür. Ortak karar ve istek doğrultusunda atılan adımların aile apartmanı algısı üzerinde de etkili olduğu ifade edilmelidir. Aileleri aile apartmanında yaşamaya yönelten sebepler arasında zorunlu dışsal nedenler olarak ifade edilen olgu da söz konusu olmuştur. Buna yönelik zorunlu dışsal nedenler olarak adlandırılan faktörler de bu kararın alınmasında belirleyici rol oynamaktadır. Örneğin, yaşlı ebeveynlerin bakımı, iş değişiklikleri veya sağlık sorunları gibi durumlar, evli çiftlerin aile apartmanında yaşama kararı almalarına yol açmıştır. Bu zorunlu sebepler, bireysel deneyimlerin yanı sıra ailenin genel refahı ve uyumu açısından da önemli bir faktördür. Bu bağlamda, aile apartmanlarında yaşamanın sunduğu avantajlar ve getirdiği zorunlu sebeplerin karmaşıklığını anlamak, evli çiftlerin

yaşam kalitesi üzerinde doğrudan etkili olan faktörlerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu (f.4), aile apartmanında yaşama kararlarını kendi istek ve tercihleri dışında gelişen durumlar nedeniyle aldıklarını belirtmiştir. Özellikle kayınpeder ve kayınvalidenin etkisi altında kalan katılımcılar, bu kararın kendilerine dayatıldığını ifade etmişlerdir. Maddi nedenlerin de bu süreçte etkili olduğu görülmüş, örneğin aile içindeki mülkiyet planlamaları ve ekonomik durumlar aile apartmanında yaşamayı zorunlu hale getirmiştir. Özellikle aile apartmanında yaşamaya mecbur bırakılan katılımcılar, yaşadıkları bu deneyimin kişisel özgürlüklerini sınırladığını hissetmişlerdir. Özellikle ailevi ilişkilerde ve karar süreçlerinde yaşanan zorunluluklar, kadınların kendilerini özgür hissetmelerine engel olmasıyla ilişkilidir. Araştırma sonuçlarına göre, aile apartmanında yaşama kararı alınırken aile büyükleri tarafından zorunlu bırakıldıklarını ifade eden katılımcıların söylemleri özerklikle ilişkili olduğu görülmüştür. Özellikle kayınpederler veya kayınvalideler gibi aile büyüklerinin ev içi dinamikleri belirlemedeki rolü göz önüne alındığında, katılımcılar gündelik yaşamlarında bağımsızlıklarına aykırı davranışlara maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum, katılımcıların karar verme sürecinde kendi istek ve tercihlerinin dışında hareket etmek zorunda kalmalarının, aile apartmanı içindeki sosyal ilişkileri ve günlük yaşam pratiklerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, aile apartmanında yaşamının sadece fiziksel bir konum değişikliği olmadığı, aynı zamanda aile içi ilişkiler üzerinde etkiler bırakan sosyal bir ip ucu taşıdığını söylemek mümkündür.

Araştırmamızda, aile apartmanında yaşama kararı alırken belirleyici faktörlerden biri genellikle diğer sebeplerle birlikte maddi nedenler (f.10) olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı olan evli kadınlar, özellikle büyükşehirlerdeki artan kira maliyetleri nedeniyle aile apartmanında yaşamayı tercih etmenin kendilerini kira ödemekten kurtardığını ifade etmişlerdir. Süreç içinde maddi nedenlerin önemli bir motivasyon kaynağı olarak ortaya çıktığı ve bu nedenle kararın alınmasını desteklediği anlaşılmaktadır. Maddi nedenlere eşlik eden çiftin birlikte ortak karar ve isteği doğrultusunda alınan süreçlere ilişkin değerlendirme yapıldığında, apartman için yaşamda daha dengeli iletişim kurulduğu, akrabalar arasında sınır ihlallerinin aile büyükleri tarafından mecbur bırakılma durumuna nazaran daha az yapıldığı anlaşılmıştır.

Aile apartmanı algısının değişkenlik gösterdiği durumlar çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Öncelikle, aile üyelerinin apartmana yerleşme sürecindeki karar alma mekanizmaları ve bu süreçte yaşadıkları deneyimler, algılamalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bazı aileler için aile apartmanında yaşamak, bir dayanışma ve aidiyet duygusu yaratırken, diğer aileler için ise sınırlayıcı veya kısıtlayıcı bir ortam olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda elde edilen veriler gündelik hayatta aile apartmanının çoğunlukla (f.5) kısıtlılık ve sosyal baskı olarak algılandığı yönündedir. Nitekim apartman içinde birbirinin misafirini gözetme, alt veya üst kattan ses geldiğinde ilgili daireye hemen müdahale etme, apartmanda karşılaşıldığında nereden gelip nereye gidildiğine ilişkin detay olarak görülen soruların, kişilerde baskı yarattığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda aile apartmanının kadınlara bireysel bir yaşamdan çok kolektif bir düzen getirdiği ifade edilmiştir.

Katılımcıların aile apartmanı algısına yönelik söylediği temel dinamiklerden biri de “güvenli yaşam” olduğu yönündedir. Özellikle anne olmak kategorisiyle de ilişkili olarak çocukları güvenle emanet edebilme ile ilgili bir kod olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal güvenlik açısından da aile apartmanlarında yaşayan bireylerin komşuluk-akrabalık ilişkileri ve sosyal ağları sayesinde kendilerini daha güvende hissettikleri ifade edilmiştir. Aile apartmanında yaşamının sağladığı bu güvenli ortam, aynı zamanda duygusal bir destek ağı olarak da işlev görmektedir. Kadınlar için yeni sorumluluklar getirip tam bağımsız hissetme ve davranma duygu durumunu değiştiren bir düzen olsa da aile apartmanında yaşamak, birlik ve beraberlik duygusunu besleyen ve insanların bir arada yaşadıkları kişiler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamasıyla gündelik hayatta karşılaşılan belirsizlikleri azalttığı belirtilmiştir.

Aile apartmanları kalabalık bir yaşamı beraberinde getirse de bu durumun olumlu yönlerinin birlik ve beraberlik kavramı etrafında şekillendiği ifade edilmelidir. Aile apartmanında yaşamak, birçok ailenin aynı çatı altında bir arada yaşamasını sağlayarak aile üyeleri arasında dayanışma ve destek ağlarının oluşmasına olanak tanıdığı aktarılmıştır.

Bireysel deneyimden aile apartmanına bakış kategorisi bağlamında, araştırmanın genel sonuçlarına bakıldığında bağımsızlık arzusu (f.5) aile içi ilişkilerde kadınlar önemli bir rol oynamaktadır. Kadınlar, kendi düşüncelerini ifade etme özgürlüğü, kişisel

gelişimlerini destekleyen bir ortam ve kendi kararlarını verebilme yeteneği gibi unsurları önemsemektedir. Ancak aile apartmanında yaşamak, katılımcıların yaşamında belirli bir güvenlik ve dayanışma hissi oluştururken aynı zamanda bireylerin özgürlük ve bağımsızlık arayışlarına da zorluklar getirdiği anlaşılmaktadır. Aile apartmanında yaşayan kadınlar için bağımsızlık hem bireysel kimliklerini koruma hem de toplumsal rollerini etkin bir şekilde yönetme ihtiyacıyla ilişkilendirilmektedir. Öte yandan kadınların bir kısmı ise gündelik hayatta karşılaştıkları olumlu veya olumsuz durumları hayat tecrübesi olarak görmekte ve hayatın doğal akışı içinde kendilerini olgunlaştırdığına inanmaktadır. Bu durumda kadınların çoğunlukla aile apartmanında yaşama sürecinde elde ettikleri avantajları düşünerek dezavantajları tolere ettikleri anlaşılmıştır. Nitekim katılımcı kadınların aile apartmanında yaşama deneyimlerini hayat tecrübesi olarak yorumlamaları, genellikle yaşadıkları sosyal çevre, aile dinamikleri ve kişisel gelişimleriyle derin bir şekilde bağlantılı olduğu anlaşılmıştır. Aile apartmanı ortamında insanlarla etkileşimde bulunurken, çatışma çözme, empati kurma, dayanışma ve sosyal beceriler gibi önemli yetkinlikleri geliştirme fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir (K5; K7). Öte yandan aile apartmanında yaşayan kadınlar, kişisel dayanıklılıklarının geliştiği ve meselelere nasıl yaklaşacakları konusunda deneyim kazanmalarını sağladığı da anlaşılmaktadır. Bu bağlamda K1 “...olgunlaşıyorsun ve benden sonra gelen insanlara bir nevi kılavuz olmaya çalıştım. Onlara bu geçici zorlukların geçeceğini, kafayı takmamalarını ve biraz ışık tutmaya çalıştım. Çünkü onlar da o aşamalardan geçerken çok zorlanıyorlardı. Yardımcı olmaya çalıştım, en küçük şeyde bile onlara destek olmaya çalıştım. Herkesin aynı yaşamayacağını, bu durumun sürekli olmadığını ve bir gün her şeyin düzeleceğini düşündüm. Selamete çıkacağımı hep hayal ettim ve bu düşüncede yaşadım, yaşıyorum” diyerek zorlukların onu güçlendirdiğini ifade etmiştir.

Gündelik hayatın içinde sosyal ilişkilerin de bir parçası olduğu toplumsal hayat insanların ortaklaşa inşa ettiği dinamik bir alan olarak tanımlanabilir. Bu alana katılmak, bireylerin belirli eylem biçimlerini, etkileşim tarzlarını ve davranış kalıplarını benimsemelerini gerektirir. Bu süreç, deneyimler ve etkileşimlerle sürekli olarak şekillenir (Esgin, 2016). Bireylerin varlığı, başkalarının bilincinde var olmayı ve günlük yaşam içinde diğer insanlarla etkileşimde bulunmayı içerir, bu da sosyal yaşamın temel dinamiklerinden biri

olarak kabul edilir (Yalçı, 2021). Bu kuramsal bilgiden hareketle aile apartmanında sosyal ilişkilerin gündelik etkileri temasında destekleyici ve zorlayıcı ilişkiler iki ayrı kategoride incelenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların (f.10) apartman yaşamı içinde gündelik ilişkilerinde çoğunlukla destekleyici ilişkilerden bahsetmiştir. Destekleyici olarak görülen etkileşimlerin temelinde yardımlaşma ve sınırlara dikkat edilen dengeli bir iletişim bulunmaktadır. Aile apartmanında yaşayan evli kadınlar, gündelik yaşamlarında yardımlaşma fırsatlarından büyük ölçüde yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, özellikle kayınvalideleriyle olan yakınlıklarının, ev işlerinden çocuk bakımına kadar pek çok konuda hayatlarını kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Örneğin, market alışverişi veya yemek yapma gibi gündelik işler sırasında ihtiyaç duydukları malzemeleri kolayca temin etme fırsatını örnek vermişlerdir. Bu tür yardımlar, özellikle çocuk sahibi olduktan sonra daha belirgin hale geldiği belirtilmiştir. Kadınlar, hamilelik dönemlerinde ve çocuk büyütme sürecinde aile apartmanında olmanın getirdiği desteğin, kaygılarını hafiflettiğini ve sorumluluklarını daha yönetilebilir kıldığını vurgulamışlardır. Ayrıca, acil durumlar ve hastalık gibi özel hallerde yakın akrabaların sağladığı destek, çiftlerin gündelik işlerini rahatça halletmelerine imkân tanımıştır. Bu tür yardımlaşma ve destek, aile apartmanında yaşamının olumlu yanlarından biri olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulguları, destekleyici ilişkiler kategorisinde ele alınan dengeli iletişim kodu, evli kadınlar arasında dengeli iletişimin duyguların ve düşüncelerin açıkça ifade edilmesi ve karşılıklı anlaşılmasını kapsadığını göstermektedir. Katılımcılardan bazıları, aynı apartmanda yaşadıkları akrabalarıyla iletişimlerinde sınır çizebildiklerini ve bu nedenle fiziksel yakınlığın kendileri için bir sorun oluşturmadığını belirtmişlerdir (K7). Bu kadınlar, sosyal ilişkilerde mesafeyi ve paylaşım düzeyini belirleyebilmenin önemine vurgu yaparak, farklı akrabalarla kurdukları ilişkilerde dengeyi sağlama becerilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, bazı katılımcılar, eşlerinin aile sınırlarını koruyabilmesinin, aile apartmanında yaşamalarının olumlu bir yönü olduğunu (K19) vurgulamışlardır. Bu durumun, kişisel deneyimlere bağlı olarak farklılık gösterdiği ve çiftlerin iletişim şekilleri ile aile apartmanında yaşama kararının alınma sürecinin etkili olduğu görülmektedir.

Zorlayıcı sosyal ilişkiler kategorisi altında "özerk davranmamak" kodu, aile apartmanında yaşayan kadınların kendi bağımsızlıklarını ve günlük planlarını

uygulayabilme yeteneklerinin sınırlanmasını ifade etmektedir. Katılımcılar, sık sık günlük planlarını değiştirmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Gündelik hayat örneklerine bakıldığında misafir ağırlama veya bir etkinliğe katılma planlarının, kayınvalidelerinin evine misafir gelmesi gibi durumlarda otomatik olarak iptal edildiğini anlatmıştır (K3). Bu tür durumlarda, katılımcılar, büyüklerin isteklerine öncelik vermek zorunda kaldıklarını ve kendi ihtiyaçlarının ve çocuklarının ihtiyaçlarının ikinci planda kaldığını hissetmektedirler. Planlar çoğu zaman büyüklerin taleplerine göre değiştirilmekte, bu da kadınların eşleriyle birlikte dışarıda bir hayat kurmalarını engellemektedir. Bu dinamik, kadınların sosyal yaşantılarını ve kişisel özerkliklerini önemli ölçüde kısıtlamakta ve günlük yaşamlarında sürekli olarak başkalarının isteklerine göre hareket etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Öte yandan evle ilgili herhangi bir tadilat yapılması gerektiğinde bile önce kayınpederlerinden onay almak zorunda kaldıklarını (K20) belirtmişlerdir. Bu durum, onların kendilerini birçok konuda desteksiz hissetmelerine neden olmaktadır. Kadınlar, belirli konularda bağımsız kararlar alabilseler de genellikle önemli kararlar için büyüklerin onayına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu, kadınların kendi yaşam alanları üzerinde tam kontrol sahibi olmalarını engellemekte ve özerkliklerini kısıtladığı anlaşılmaktadır.

Aile Apartmanı Algısı kategorisinde değerlendirilen "kısıtlılık "sosyal baskı" kodları, sosyal ilişkiler bağlamında "özel hayata aykırılık" olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda, katılımcılar aile apartmanında yaşamanın özel hayatlarını nasıl ihlal ettiğini belirtmişlerdir. Örnek olarak, bir katılımcı, özel bir konuşma yaparken bile tedirgin olduklarını, dışarıdan gelen kişileri eve davet etmek zorunda kaldıklarını ve arkadaşlık ilişkilerinin bu düzen tarafından etkilendiğini (K3) aktarmıştır. Aynı apartmanda yaşayan diğer kişilere açıklama yapmak zorunda kalmak da katılımcılar tarafından özel hayatın ihlali olarak değerlendirilmiştir. Başka bir katılımcı, apartmanda karşılaştıklarında "Nereden geldin, ne yaptın?" gibi sorulara maruz kaldıklarını, bu tür soruların muhabbet amacıyla sorulsa bile rahatsız edici olabildiğini (K7) ifade etmiştir. Aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların sosyal ilişkilerinde özel hayata aykırılığın rolünü anlamak, onların gündelik hayattaki sosyal ilişkilerini düzenleme biçimleri hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu tür ihlaller, kadınların kendilerini sürekli izleniyor veya kontrol

altında hissedebileceği bir ortam yaratmakta ve sosyal ilişkilerde özgürce hareket etmelerini düşündürmektedir.

Araştırmanın kavramsal temelini oluşturan sosyal kimlik kavramı, veri analizi bölümünde de başlıca bir tema olarak kullanılmıştır. Buradan hareketle sosyal kimlik, insanların kendini kendi nitelikleri ve edindiği tecrübelerin yanı sıra ait olduğu grupla olan ilişkisiyle değerlendirmesini kapsamaktadır. Bu yönüyle kimliğin, kişinin bireysel niteliklerini aşarak, grup içindeki rolü, görevleri ve grup değerleriyle birleşmektedir. Dolayısıyla, insanların sahip olduğu kimliğin ve bu kimliğe dayalı olarak şekillenen rollerin gündelik hayata yansıdığı bilinmektedir. Diğer bir deyişle sosyal kimlik, bireyin sosyal roller aracılığıyla kendisini ifade etme biçimiyle yakından ilişkilidir. Bireyler, grup üyeliği ve buna bağlı roller aracılığıyla kendilerini tanımlar ve sosyal yaşamda konumlarını belirler. Bu bağlamda, öne çıkan roller, bireyin kimlik inşasında önemli bir rol oynamaktadır.

Aile apartmanı içindeki dinamiklerin kadınların gündelik hayatlarındaki sosyal yaşantısını etkilediği ifade edilebilir. Buna göre sosyal kimlikte öne çıkan rol temasında ele alınan eş olmak, gelin olmak ve anne olmak kategorileri kadınların algılarını yansıtmaktadır. Nitekim kendilerine ilişkin oluşan bu kimlik algısının gündelik hayattaki sorumluluklarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu noktada yirmi katılımcının on beşi, annelik (f.15) kimliğinin gündelik hayatında baskın olduğunu belirtmiştir. Öte yandan katılımcıların bir kısmı (f.4) gündelik yaşamında gelin olma toplumsal rolünün anneliğinden bile öne geçtiği aktarmıştır. Bu durumun temelinde ise kayınvalidenin hizmet beklediğini ve aile apartmanı yaşamının kendileri için yeni sorumluluklar getirdiğini belirtmeleri olmuştur. Araştırmanın katılımcılarından sadece biri (f.1.) anne olmasına rağmen gündelik eylemlerinde eşi ile ilişkisini öne çıkardığını bu nedenle eş olma rolünün hayatında daha önemli bir yerde durduğunu ifade etmiştir. Bu temadaki biricikliğini koruyan K19, evlilik ve eşlik rolünün hayatındaki önceliklerini vurgularken, eşiyle olan iletişim ve ilişkisinin diğer toplumsal rollerini nasıl beslediğini açıklamıştır. Eşiyle güçlü bir bağ kurmanın, evladına ve ailesine faydalı olabilme potansiyelini artırdığını belirtmiştir. Bu durum, annelik rolüyle birlikte eşlik rolünün de hayatında merkezi bir yer tuttuğunu ifade etmektedir. Eşiyle olan ilişkisinin güçlü olması, onun diğer toplumsal rollerini dengeli bir şekilde besleyerek yaşamını zenginleştirdiğini

göstermektedir. Öte yandan eş olma rolüyle alakalı diğer kadınlar aile apartmanındaki yaşamın eşi ile olan duygusal bağı azalttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca baş başa zaman geçirme sıklığının azaldığını (K8; K12) veya dönüştürdüğünü (K10; K17) belirtmişlerdir. Annelik rolünü öne çıkaran kadınların cevapları doğrultusunda temel kodlar çocuk bakımına müdahale, çocuk büyütürken destek, çocukları güvenle emanet edebilme, kuralları uygulamada müdahale çevresinde geliştiği belirtilmelidir. Kadınların bir bölümü (f.3) çocuklarını büyütme sürecinde çoğunlukla çocuğun temel bakım süreçlerinde müdahaleye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak (K15; K16) katılımcıların da çocuk büyütürken müdahaleye maruz kalmalarıyla birlikte sosyal yaşantılarında da özerkliklerine aykırı davranışlarla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Kadınların annelik rolü ile ilişkili olarak çocuk büyütürken gördükleri destek (f.6) söz konusudur. Bu konuda özellikle kadınların ev içi işlerle ilişkili olarak çocukla beraber artan sorumluluklar konusunda (K7, K9, K14, K17, K18, K20) destek gördükleri aktarılmıştır.

Aile apartmanında anne olma rolüne ilişkin verilen cevaplardan biri en çok (f.8) çocukları güvenle emanet edebileceği birinin yakınlığı olmuştur. Aile apartmanında yaşamının özellikle çocuk büyütme sürecinde sağladığı destek ve güvenlik hissi üzerinde odaklanmaktadır. Çocuklarını güvenle bırakabilecekleri bir destek ağına sahip olmanın önemini vurgulanmıştır. Örneğin, çocuklarının bakımı için yakın aile üyelerine güvenebilmek, iş yaşamlarını sürdürebilmelerine olanak tanımakta ve gözlerinin arkada kalmamasını sağlamaktadır. Bu durum, özellikle çalışan anne ve babalar için büyük bir kolaylık ve rahatlık sağlamaktadır. Aynı zamanda, aile apartmanında yaşayan katılımcılar, çocuklarının bakımında ve günlük yaşantılarında yakın aile üyelerinin sunduğu desteği takdir etmekte ve bu durumun kendi sosyal ve iş yaşamlarını nasıl etkilediğini anlatılmıştır. Sonuç olarak, aile apartmanında yaşamının, çocuk bakımı ve aile içi ilişkiler üzerinde önemli avantajlar sağladığı görülmektedir.

Araştırmanın katılımcıları ile yapılan görüşmelerde anne olmak ile ilgili anlatılan temel verilerden biri de aile apartmanında çocuk büyütürken disiplin sağlamakta zorluk yaşanmasıdır. Bu konuda pek çok kadının tek başına ve eşiyle beraber çocuğu için koyduğu birtakım disiplin ve kuralların apartmandaki diğer akrabalar tarafından ihlal edildiği aktarılmıştır (K9, K11, K12, K16, K10, K20). Özellikle çocukların beslenme,

disiplin ve ekran kullanımı gibi konularda ebeveynlerin koyduğu kuralların aile büyükleri tarafından ihlal edilmesi, çatışmalara neden olabilmektedir. Katılımcılar, kendi ebeveynlik tutumları ile aile büyüklerinin daha esnek veya farklı bir tutum sergilediğini belirtmişlerdir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı gelişimine katkı sağlamak istedikleri disiplini sürdürmelerini zorlaştırabilmektedir.

Araştırmanın katılımcıları arasında sosyal kimlikte öne çıkan rolün gelin olmak olduğunu belirten (f.4) kadınlar, gündelik eylemlerinin büyük çoğunluğunun kayınvalidenin beklentilerinden oluşan görevler olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim gün içinde kendi evinden çok kayınvalidesinin evinde zaman geçirdiğini söyleyen katılımcılar olmuştur. Bu durumda günlük ev işleri ve temizlikle meşgul olduktan sonra kayınvalideleriyle birlikte yemek hazırlamakta ve misafir ağırlamaktadır. Kendi başlarına plan yapma özgürlükleri sınırlıdır ve bir yere gitmek istediklerinde kayınvalideleriyle iletişim kurup beraber hareket etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, gelinlerin kendi programlarını bağımsız bir şekilde düzenleyememelerine ve işlerinin bitmek bilmeyen bir döngü içinde devam etmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla gündelik hayatının temel dinamikleri çoğunlukla kayınvalidenin hizmet beklentisi üzerinde şekillenen kadınların sosyal kimliklerinde gelin olmanın baskın olduğunu ifade etmişlerdir.

Aile apartmanında gelin olma rolü, çeşitli sosyal, duygusal ve pratik dinamikleri içermektedir. Gelinler, eşlerinin aileleriyle sürekli etkileşim halinde oldukları için sosyal ilişkilerde dengeyi bulma ve bireysel sınırlarını koruma konusunda çaba sarf etmektedirler. Çocuk bakımında aile büyüklerinden destek almak büyük bir avantaj olsa da ebeveynlik tarzı ve çocuk yetiştirme konularında çatışmalara yol açabilmektedir. Ev içi sorumlulukların artması ve kişisel özerkliğin sınırlandırılması, gelinlerin günlük yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, bazı gelinler aile apartmanında yaşamının duygusal destek sağladığını belirtirken, diğerleri ise kendi duygusal ihtiyaçlarının gölgede kaldığını ifade etmektedirler. Bu bulgular, gelin olma rolünün çok boyutlu ve karmaşık bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları genel olarak ele alındığında, aile apartmanlarında yaşayan evli kadınların gündelik hayatları çerçevesinde sosyal kimliklerini nasıl inşa ettiklerine dair önemli bilgiler elde edilmiştir. Araştırmaya katılan yirmi kadından on üçü ev dışında herhangi bir kurumda çalışmamakta; yedisi aktif olarak ev dışında bir iş hayatı sahiptir.

Aile apartmanı yaşamı bu bağlamda ele alındığında ise çalışan kadınların gündelik yaşamlarında aile apartmanı ortamından uzaklaşarak farklı sosyal çevrelere dahil olmaları ve aile apartmanı içindeki akrabalarla daha sınırlı bir ilişki kurmaları, memnuniyet düzeyi üzerinde etkilidir.

Kadınlar, aile apartmanlarının sunduğu sosyal destek ve dayanışma ortamından yararlanmakta, özellikle çocuk bakımı ve ev işlerinde akrabalarının yardımlarıyla büyük kolaylıklar yaşamaktadır. Ancak, bu yakınlık aynı zamanda sosyal kimlik ve bireysel özerklik açısından bazı zorluklar da ortaya çıkarmaktadır. Aile apartmanında yaşayan kadınlar, çocuk bakımı konusunda destek görmektedir. Çocuklarını güvenle emanet edilebileceği yakın akrabaların varlığı kadınlara büyük kolaylık sağlarken bu desteğin bazen ebeveynlik tutumları konusunda çatışmalara neden olduğunu göstermektedir. Kadınlar, kendi koydukları kuralların aile büyükleri tarafından esnetilmesi veya ihlal edilmesi nedeniyle disiplin ve düzen sağlama hususunda zorluklar yaşamaktadır. Bununla birlikte aile apartmanlarında yaşayan kadınların bir bölümü, annelik süreçleri dışında da özel hayatlarının ihlal edildiğini ve özerk davranamadıklarını ifade etmektedirler. Kendi planlarını yapma ve uygulama konusunda sıkça müdahalelere maruz kalmakta, bu da bireysel alanlarının kısıtlanmasına neden olmaktadır. Özellikle kayınvalideler olmak üzere diğer aile büyüklerinin çocuk bakımı ve ev işleri konusundaki müdahaleleri, kadınların kendi ebeveynlik tarzlarını uygulamalarını zorlaştırmaktadır. Bu durum kadınlarda aile apartmanı algısının kısıtlılık ve sosyal baskı olarak gelişmesine sebep olmaktadır. Öte yandan kadınların sosyal kimlikleri, ait oldukları aile içindeki rolleri ve sorumluluklarıyla şekillenmektedir. Aile apartmanlarındaki sosyal etkileşimler, kadınların kendilerini nasıl gördüklerini ve kimliklerini nasıl tanımladıklarını etkilemektedir. Gruplar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin dinamikleri, kadınların sosyal kimlik algılarını ve gündelik yaşam pratiklerini belirleyici bir rol oynamaktadır. Aile büyüklerinin beklentilerinin baskın olduğu bir düzende kadınlar için gelin olmak baskın iken, bu beklentilerin yanında ebeveynlik sürecini yürüten kadınlar için annelik rolü baskındır. Katılımcıların verdiği cevaplara göre çocukların doğumuyla ve gelişim süreçleriyle beraber şekillenen annelik rolüyle beraber kadınlar için aile apartmanı daha güvenli bir algıya dönüşmektedir.

Aile apartmanlarında yaşayan kadınların karar süreçleri, aile hiyerarşisi, kolektif yaşam, sosyal destek ve dayanışma gibi faktörlerle şekillenir. Kadınlar, bu süreçlerde uyum sağlama, müzakere etme ve problem çözme becerilerini kullanarak denge kurmaya çalışırlar. Kadınlar, bu dinamikler içinde denge kurarak hem ailelerinin beklentilerini karşılamaya hem de kendi bireysel ihtiyaçlarını ve kimliklerini korumaya çalışmaktadırlar. Bu durum, aile apartmanlarındaki yaşamın karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu yansıtır.

Yapılan çalışmada elde edilen veriler neticesinde araştırmanın kuramsal temelini oluşturan gündelik hayat ve sosyal kimlik kavramları toplumsal yaşamın dinamiklerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle gündelik hayat pratiklerinin sosyal kimliğin inşasında rolü farklı örneklem gruplarıyla çalışılarak alan yazına kazandırılabilceğı düşünölmektedir. Öte yandan farklı sosyoköltürel bağlamlarda (kırsal-kentsel ayrımı, farklı bölgeler veya göçmen gruplar arasındaki farklar) aile apartmanı deneyimlerinin nasıl değıştiğini araştırmak, bu yaşam biçiminin genel ve özel yönlerini anlamada yardımcı olabilir. Bununla birlikte aile içi iletişimin güçlendirilmesi ve karar alma süreçlerinin daha demokratik hale getirilmesi önemlidir. Herkesin görüş ve önerilerini dile getirebileceğı ortamlar yaratabilir. Bu, karar alma süreçlerine tüm aile üyelerinin dahil edilmesini ve çatışmaların önlenmesini sağlar. Bu konuda toplumun bilinçlenmesi adına medyanın rolünün büyük etkisi olduğı düşünölmektedir. Bu bağlamda insanların bireysel sınırlarını ve aile sınırlarını koruyabilmelerini, karşılıklı sevgi, saygı ve güven ilişkilerinin inşa edildiğı televizyon programları, dizi filmler gibi görsel araçlardan faydalanarak toplumun bilinçlendirilmesi toplumun sosyal gelişimine katkı sunacaktır. Ayrıca çalışmayan kadınlar için ev dışında kendilerine yeni bir sosyal ortam oluşturabilecekleri bir üretim, sosyal dayanışma gibi ortamların oluşturularak aile apartmanı dışında da kendilerine bir alan oluşturmaları refahları açısından yol gösterici bir eylem olacağına inanılmaktadır. Kadınların karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilmeleri için psikososyal destek hizmetleri sunulmalıdır. Aile terapisi, bireysel danışmanlık ve destek grupları gibi hizmetler, kadınların psikolojik dayanıklılığı güçlendirebilir.

Aile apartmanları, kadınlar için eş, anne ve gelin olma rollerinde çok daha geniş ve kapsamlı rolleri de barındırmaktadır. Nitekim akrabalık ilişkilerinin yoğun bir şekilde

yaşandığı aile apartmanlarında Türk toplumunun temel kodlarında önemli bir yeri olan elti, görümce gibi akrabalık kodlarının da gündelik ilişkileri nasıl etkilediğine dair araştırmalar yapılabilir.

Aile apartmanlarında aile içi ilişkilerin gündelik hayat ile ilişkisi bu araştırmada yalnızca kadınlar üzerinden incelenmiştir. Gelecek çalışmalarda aile apartmanı yaşamı içinde evlat, koca ve baba olma rollerine odaklanılması erkeklerin ihtiyaçlarının da görünür kılınması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abrar, N., & Ghouri, A. M. (2010). Dual earners and balance in their family and work life: Findings from Pakistan. *European Journal of Social Sciences*, 17(1), 28-40.
- Abrevaya, E. (2001). *Psikanaliz yazıları 2-Psikanaliz ve kadınlık: Anneden kıza kadınsılığın iletimi*. Bağlam Yayıncılık.
- Acar, S. (2019). *Şehir dokusunda mahalle: İstanbul Esenler'de aile apartmanı olgusunun incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi.
- Adak, S. (2017). *Kurumlara sosyolojik bakış*. Birey Yayınları.
- Adler, P., Adler, P. A., & Fontana, A. (1987). Everyday life sociology. *Annual Review of Sociology*.
- Adlı İşleyen, M. (2020). *Marital functioning and parenting in extended family living arrangements: A qualitative study in family buildings* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Akın, M. H. (2019). Sosyal etkileşim ve sosyal benlik kaynağı olarak aile. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Alparslan, B. (2020). *Nesiller arası aktarımda kadınlık ve annelik inşaları* [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. İstanbul Üniversitesi.
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 15-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/issue/26080/274886>
- Anderson, M., & Taylor, H. (2001). *Sociology*. Wadsworth.
- Arat, N. (2017). *Feminizmin ABC'si*. Say Yayınları.
- Arı, H. (1994). *Ekonomik ve toplumsal gelişmelerin apartmanlaşma sürecinde konut birimlerine etkileri* [Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü]. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Arıkan, A., Dinç, B., & Arıkan, F. (2019). *Aile eğitimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aron, R. (2007). Emile Durkheim. In K. Alemdar (Trans.), *Sosyolojik düşüncenin evreleri* (pp. 285-373). Kırmızı Yayınları.
- Arslan, M. (2012). İş-aile ve aile-iş çatışmalarının kadın çalışanların iş doyumları üzerindeki etkisi. *Birey ve Toplum*, 2(3), 99-113.

- Aydın, M. (2000). *Kurumlar sosyolojisi* (2nd ed.). Vadi Yayınları.
- Aydın, S. (1998). *Kimlik sorunu ulusalcılık Türk kimliği*. Öteki Matbaası.
- Ayrancı, G. (2018). *Aile apartmanında yaşamının 0-3 yaş arası çocuk ruh sağlığı üzerine etkilerinin değerlendirilmesi* [Uzmanlık Tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi.
- Aytaç, A. M. (2017). Türkiye’de ailenin toplumsal dönüşümü: 1925-2010. In F. Alpkaya & B. Duru (Eds.), *1920’den günümüze Türkiye’de toplumsal yapı ve değişim* (4th ed., pp. 299-322). Phoenix Yayınevi.
- Bahar, B. (2019). *Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının annelik rolü: Elisabeth Badinter ve eleştirel annelik teorisi* [Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Bal, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Fakülte Kitabevi.
- Baştuğ, S. (2002). Household and family in contemporary Turkey: An historical perspective. In R. Liljeström & E. Özdalga (Eds.), *Autonomy and dependence in the family* (pp. 99-115). Swedish Research Institute.
- Bauman, Z. (1996). From pilgrim to tourist—or a short history of identity. In S. Hall & P. du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 18-23). Sage Publications.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası: Bir bilgi sosyolojisi incelemesi* (V. S. Öğütle, Trans.). Paradigma Yayınları.
- Berger, P. L., Berger, B., & Kellner, H. (1985). *Modernleşme ve bilinç* (C. Cerit, Trans.). Pinar Yayınları.
- Bernardes, J. (1997). *Family studies: An introduction*. Routledge.
- Best, J. W. (1959). *Research in education*. Prentice Hall.
- Bhikhu, P. (2008). *A new politics of identity: Political principles for an interdependent world*. Red Globe Press.
- Bilgin, İ. (2010). Türkiye mimarisi: Türkiye’de konut kültürünün değişimi. *SAM Mimari Düşünceler*, 72, 47-49.
- Bilgin, N. (1996). *İnsan ilişkileri ve kimlik*. Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2014). *Kimlik inşası*. İzmir BB-Ahmet Pıştına Kent Arşivi.
- Binay, B., & Tatlıcan, Ü. (2018). Sembolik etkileşimcilik ve gündelik hayatın sosyolojisi. In A. Esgin & G. Çeğin (Eds.), *Gündelik hayat sosyolojisi: Temalar, sorunsallar ve güzergâhlar* (pp. 147-190). Phoenix Yayınları.

- Birsen, G. (2011). *Aile sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Bozkurt, A. (2019). *Annelik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Bozkurt, D. (2023). *Women's multiple social identities and well-being: A study focusing on identity importance, self-efficacy and social support* [Master's thesis, Middle East University]. Middle East University.
- Brian, F. (2017). *Çağdaş sosyal bilimler felsefesi* (İ. Türkmen, Trans.). Ayrıntı Yayınları.
- Buckley, W. (1967). *Sociology and modern systems theory*. Prentice Hall.
- Buluş, M., & Bağcı, B. (2016). Evlilik doyumu: Aile yılmazlığı ve etkili iletişim becerilerinin rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 136-152. <https://doi.org/10.21764/efd.00737>
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (B. Ertür, Trans.). Metis Yayınları.
- Cevher, F. N., & Buluş, M. (2007). Benlik kavramı ve benlik saygısı: Önemi ve geliştirilmesi. *Journal of Academic Design*.
- Canatan, K. (2011). Aile hakkında kuramsal perspektifler. In K. Canatan & E. Yıldırım (Eds.), *Aile sosyolojisi* (2nd ed., pp. 31-50). Açılım Kitap Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür/Kimliğin gücü* (E. Kılıç, Trans.). Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chandrasekhar, D., William, A. M., Anjana, A., Benny, A., Karuppam, A., Ahmed, R. O., & Ahamedunni, S. A. K. (2021). Perceptions of essential obstetric care by rural pregnant women and safe motherhood approaches: An interventional study. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 11, 100731. <https://doi.org/10.1016/j.cegh.2021.100731>
- Colebrook, C. (2002). The politics and potential of everyday life. *New Literary History*, 33(4), 687-706.
- Coşkun, H. (2004). Kimlik ölçeğinin bir Türk örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 7(14), 49-60.
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243-267.
- Creswell, J. W. (2019). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. Edam Yayın.

- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve davranışı* (3rd ed.). Remzi Kitabevi.
- Çay, E., & Bozak, B. (2020). Bilimsel dayanaklı uygulamalardan video ipucu yönteminin özel eğitimde kullanımına yönelik bir betimsel analiz çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(43), 31-62. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.718062>
- Çayır, T. (2019). *Tarihsel sosyoloji perspektifinden Şerif Mardin* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Çaylak, M. (2023). Sosyal kimlik inşasında damgalanmanın rolü. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 1-22.
- Çetin, E. (2013a). *Gündelik hayat sosyolojisi*. Rağbet Yayınları.
- Çetin, E. (2013b). *Gündelik hayat sosyolojisi: Türkiye'de modernleşme ve gündelik hayat*. Rağbet Yayınları.
- Çitfçi, H. (2022). *Ataerkil toplumda erkeksilik ve annelik ikilemi bağlamında kadının varoluş mücadelesinin feminist kuram açısından incelenmesi: "Dilemma"* [Yüksek Lisans Tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi]. T.C. Maltepe Üniversitesi.
- De Certeau, M. (2009). *Gündelik hayatın keşfi I* (L. A. Özcan, Trans.). Dost Kitabevi Yayınları.
- De Certeau, M., Giard, L., & Mayol, P. (2015). *Gündelik hayatın keşfi II*. Dost Kitabevi.
- Deaux, K. (1993). Reconstructing social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(1), 4-12.
- Değirmenci, E., & Demirli, C. (2019). Çekirdek veya geniş ailede yetişen bireylerde sosyal onay ihtiyacı ile benliğin farklılaşması arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(1), 79-95.
- Demirkol, G. (2015). *Gündelik hayat ve basın: Gırgır mizah dergisinde gündelik hayatın dönüşümü (1972-1989)* [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Gazi Üniversitesi.
- Demirtaş, A. M. (2003). Sosyal kimlik kuramı: Temel kavram ve varsayımlar. *İletişim: Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Doosje, B., & Ellemers, N. (1997). Stereotyping under threat: The role of group identification. In R. Spears et al. (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life* (pp. 257-273). Blackwell.
- Duben, A., & Behar, C. (1998). *İstanbul haneleri: Evlilik, aile ve doğurganlık*. İletişim Yayınları.

- Eraydin, A., & Erendil, A. (1999). The role of female labour in industrial restructuring: New production processes and labour market relations in the Istanbul clothing industry. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 6(3), 259-272.
- Elçi, E. (2010). Türkiye'de "kadın olmak" söylemi: Kadınlarla yapılmış bir söylem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31(1), 1-28.
- Elias, N. (1998). On the concept of everyday life. In J. Goudsblom & S. Mennell (Eds.), *The Norbert Elias reader: A biographical selection* (pp. 166-174). Blackwell Publishing.
- Eniç, D., & Yanbolluoğlu, Ö. (2018). Sosyal kimlik karmaşıklığı kuramı: Sosyal kimliklerimiz ne denli karmaşık? *Artıbilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 62-79.
- Erder, S. (2002). Urban migration and reconstruction of the kinship networks: The case of Istanbul. In R. Liljeström & E. Özdalga (Eds.), *Autonomy and dependence in the family* (pp. 117-137). Swedish Research Institute.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W.W. Norton & Company.
- Erman, O., & Karaman, F. (2012). Aile apartmanları: 1950-60'larda Adana örneklemeleri. *Güney Mimarlık*, 7, 49-55.
- Ertaş, M., & Aktaş, G. (2017). Sosyal kimlik kuramı: Motosiklet kullanıcılarının incelenmesi. In 4. *Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi* (pp. 239-247). Kuşadası, Aydın.
- Eryılmaz, A., & Mutlu, T. (2016). *Kuramdan uygulamaya bireyle psikolojik danışma* (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Esgin, A. (2018). Gündelik hayat sosyolojisi: Tarihsel süreç ve temel ilkeler. In A. Esgin & G. Çeğin (Eds.), *Gündelik hayat sosyolojisi: Temalar, sorunsallar ve güzergahlar* (pp. 13-34). Phoenix Yayınları.
- Fidan, R. Z. (2022). *Aile apartmanı üzerine sosyolojik bir değerlendirme* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. İstanbul Üniversitesi.
- Fişek, G. O. (2018). *İlişki içinde "ben": Kültür, aile, bireyselleşme ve psikanalitik arayışlar*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gardiner, M. (2016). *Gündelik hayat eleştirileri* (D. Özçetin, B. Taşdemir, & B. Özçetin, Trans.). Heretik Yayınları.
- Gezer Tuğrul, Y. (2018). Dindar kadınların annelik algısı: Reçel Blog ve Müslüman Anneler Blogunun karşılaştırmalı analizi. *Fe Dergi*, 10(2), 71-84.

- Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların annelik deneyimleri üzerine bir saha çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3, 71-90.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (C. Güzel, Ed.). Ayraç Yayınevi.
- Goffman, E. (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu* (B. Cezar, Trans.). Metis Yayınları.
- Gök, A. F., & İl, S. (2017). Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 523-533.
- Göka, E. (2006). *İnsanlar kısım kısım: Toplumlar, zihniyetler, kimlikler*. Aşina Kitaplar.
- Gökburun, İ. (2017). İstanbul'da nüfusun gelişimi ve ilçelere dağılımı (1950-2015). *Journal of Anatolian Cultural Research*, 1(3), 110-130.
- Gökçe, B. (1990). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. In B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Eds.), *Aile yazıları I* (pp. 205-224). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Gökçe, B. (2011). Türk toplumunda aile yapısı. In A. Kasapoğlu & N. Karkıner (Eds.), *Aile sosyolojisi* (1st ed., pp. 50-82). Anadolu Üniversitesi.
- Gökulu, G. (2019). Sembolik etkileşimci teorinin gündelik yaşam sosyolojisine katkıları. *Ekev Akademi Dergisi*, 80, 173-190.
- Gönüllü, M. (2001). Grup ve grup yapısı. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 191-201.
- Göregenli, M. (2018). *Çevre psikolojisi: İnsan-mekân ilişkileri*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Görgülü, T. (2016). Apartman tipolojisinde geçmişten bugüne; kira apartmanından "rezidans'a" geçiş. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 14, 165-178.
- Görücü, Y. (2018). 1960'dan günümüze kadarki apartman tipi konutlarda mekânsal dönüşümün incelenmesi: Gaziantep örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 3(2), 21-51. <https://doi.org/10.30785/mbud.393881>
- Grant, F., & Hogg, M. A. (2012). Self-uncertainty, social identity prominence and group identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(2), 538-542. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.11.006>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 163-194).

- Güçlü, S. (2012). *Değişen toplumda değişen aile*. Siyasal Kitabevi.
- Güleç, C. (1992). *Türkiye’de kültürel kimlik krizi*. V Yayınları.
- Gülendam, R. (2006). *Türk romanında kadın kimliği*. Salkımsöğüt Yayınları.
- Gülsün, M., Ak, M., & Bozkurt, A. (2009). Psikiyatrik açıdan evlilik ve cinsellik. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 1(1), 68-79. <https://doi.org/10.18863/pgy.42190>
- Günay, U. (2012). İslâmî dönemde Türk toplumunda kadının yeri ve önemi. *Milli Folklor*, 12(46), 4-9.
- Gürkaynak, İ. (1997). Mimarlık eğitimi ve psikoloji. In Y. Al.N. Teymur (Ed.), *Mimarlık eğitimi* (pp. 191-201). TMMOB Mimarlar Odası.
- Highmore, B. (2002). *Everyday life and cultural theory: An introduction*. Psychology Press.
- Hogg, M. A. (2000). Subjective uncertainty reduction through self-categorization: A motivational theory of social identity processes. *European Review of Social Psychology*, 11(1), 223-255. <https://doi.org/10.1080/14792772043000040>
- Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S., & Hinkle, S. (2004). The social identity perspective: Intergroup relations, self-conception, and small groups. *Small Group Research*, 35(3), 246-276. <https://doi.org/10.1177/1046496404263424>
- Hood, B. (2012). *Benlik yanılsaması* (E. Özdemir, Trans.). Ayrıntı Yayınları.
- Hooks, B. (2016). *Feminizm herkes içindir* (E. Ardin, B. Kurt, Ş. Özgün, & A. Yıldırım, Trans.). bgts Yayınları.
- Husserl, E. (2010). *Fenomenoloji üzerine beş ders* (H. Tepe, Trans.). Bilgesu Yayıncılık.
- Hülür, B. (2017). Erving Goffman: Günlük yaşamda benliğin sunumu. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 2(4), 158-165.
- Inglis, D. (2005). *Culture and everyday life*. Routledge.
- Ireland, M. S. (1993). *Reconceiving women: Separating motherhood from female identity*. Guilford Press.
- Işıktaş, İ. D., & Boz Sülüsoğlu, G. (2024). Belleğin açılımlarında sanatta ev kavramını yeniden okumak. *Art-E Sanat Dergisi*, 16(32), 1020-1043. <https://doi.org/10.21602/sduarte.1354558>
- İç Göç İstatistikleri. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim tarihi: 07.01.2024.

- TODAM. (2022). *Toplumun görünümü: İstatistiksel verilerle Türkiye toplumu (2010-2020)*. <http://dx.doi.org/10.26414/tg01>
- İstatistiklerle Aile. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim tarihi: 07.01.2024.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaptanoğlu, A. Y. (2013). *Sağlık alanında hipotezden teze: Veri toplama ve çözümleme serüveni*. Beşir Kitapevi.
- Karakaş-Uslu, C. (2019). Gelin-kayınvalide ilişkisinin anne-kız bağlanması ve demografik değişkenler bağlamında incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. Maltepe Üniversitesi.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1947). *Kiralık konak*. İletişim Yayınları.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi* (5th ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kartopu, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik ve kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 481-500.
- Kasapoğlu, A., Gökçe, B., Karkıner, N., & Diğerleri. (2011). *Aile sosyoloji*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kaşıkcı, F. (2017). Etnometodoloji üzerine bir araştırma. *Toplum Bilim Dergisi*, 11(21), 161-168.
- Kaynar, S. Y. (2014). *Aile apartmanında yaşamının çocuk ruh sağlığı üzerine etkilerinin değerlendirilmesi* [Uzmanlık Tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi.
- Kıray, M. (1984). Büyük kent ve değişen aile. In *Türkiye'de ailenin değişimi: Toplumbilimsel incelemeler* (pp. 191-201). Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Kirvin-Quamme, A., Kissinger, J., Quinlan, L., & Diğerleri. (2024). Common practices for sociodemographic data reporting in digital mental health intervention research: A scoping review. *BMJ Open*, 14(1), e078029. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-078029>
- Klenke, K. (2016). *Qualitative research in the study of leadership*. Emerald Group Publishing Limited.

- Kocaman, S., Kayserili, A., & Kaya, F. (2015). Kültürel coğrafya açısından bir araştırma: Tarihi Kağızman evleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 145-170. <https://doi.org/10.17295/dcd.68785>
- Koç, İ. (2014). Türkiye’de aile yapısının değişimi: 1968-2011. In *Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler, öneriler* (pp. 44-78). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Kongar, E. (1986). *Türkiye üzerine araştırmalar*. Remzi Kitabevi.
- Köse, H. (2018). Yaban bilinç ya da Lefebvre’e göre gündelik hayat. In A. Esgin & G. Çeğin (Eds.), *Gündelik hayat sosyolojisi* (pp. 305-341). Phoenix Yayınları.
- Lefebvre, H. (2007). *Modern dünyada gündelik hayat* (I. Gürbüz, Trans.). Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik hayatın eleştirisi II: Gündelik hayat sosyolojisinin temelleri*. Sel Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Trans.). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H., & Levich, C. (1987). The everyday and everydayness. *Yale French Studies*, 73, 7-11.
- Lefebvre, H., & Regulier, K. (2005). Gündelik hayat ve ritimleri. *Birikim*, 191, 79-88.
- Meral, P. S. (2011). *Kurumsal kimlik ve marka*. Detay Yayıncılık.
- Mete, M. (2023). Sosyal kimlik teorisi ve göçmen kimliğinin ötekileştirilmesi süreci: Stereotipleştirmeye yönelik psikopolitik bir analiz. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(3), 469-488. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1323189>
- Metin, B., & Özaydın, M. M. (2016). *Çalışma ve refah*. Gazi Kitabevi.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227356>
- Mitchell, W., & Green, E. (2006). I don’t know what I’d do without our mam: Motherhood, identity and support networks. *The Sociological Review*, 50(1), 1-22.
- Morgan, D. H. J. (1975). *Social theory and the family*. Routledge-Kegan Paul.
- Mouly, G. J. (1963). *The science of educational research*. American Book.

- Mutdoğan, S. (2014). Türkiye’de çok katlı konut oluşum sürecinin İstanbul örneği üzerinden incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1(24).
- Nacak, İ. (2023). Geçmişten günümüze mimari açıdan ev ve ailenin imarı. *Sosyoloji Divanı*, 21, 173-187.
- Nar, M. Ş. (2019). Kültürel kimlik sorunsalı: Görecelik mi evrenselcilik mi? Yoksa uzlaşımı? *Antropoloji*, 37, 72-80. <https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.529387>
- Orhan, C. (2018). Avamperestane vehmedilenin kurnazlığı: Erving Goffman. In A. Esgin & G. Çeğin (Eds.), *Gündelik hayat sosyolojisi: Temalar, sorunsallar ve güzergahlar* (pp. 191-213). Phoenix Yayınları.
- Önal, E. G. (2019). Türk toplumunda toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında gelin olmak (Kırıkkale ili örneği) [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Özbay, F. (1985). Transformation of the socio-economic structure and changing family functions in rural Turkey. In T. Erder (Ed.), *Family in Turkish society: Sociological and legal studies* (pp. 44-78). Turkish Social Science Association Press.
- Özçınar, Ş. (2014). Varoluşçu felsefede bireysellik ve kimlik. In S. Yazıcı & S. Coşkun (Eds.), *Kişi, kişilik ve kimlik* (pp. 105-121). Divan Kitap.
- Özkalp, E. (2004). *Davranış bilimlerine giriş*. Anadolu Üniversitesi Vakfı Yayını.
- Özsoy, S. (2022). *Mesleklerin kültürel sermayesi: Farklı statülere Pierre Bourdieu perspektifinden bakmak* [Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu sosyolojisinde “habitus”, “sermaye”, ve “alan” üzerine. *Liberal Düşünce Dergisi*, 16(61), 121-141.
- Parsons, T. (1955). *Family socialization and interaction process*. Routledge.
- Philip, G. (2006). Identifying identity. In B. Ashcroft, G. Griffiths, & H. Tiffin (Eds.), *The post-colonial studies reader* (2nd ed., pp. 194-196). Routledge.
- Phillip, G. (2014). Kimliği tanımlamak: Semantik bir tarih. In F. Mollaer (Ed.), *Kimlik politikaları: Tanınma, özdeşlik ve farklılık* (pp. 23-41). Doğu Batı Yayınları.
- Pilalis, J., & Anderton, J. (1986). Feminism and family therapy: A possible meeting point. *Journal of Family Therapy*, 99-114.
- Powell, G. N., & Greenhaus, J. H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family-work interface. *Journal of Management*, 36(4), 1011-1039.

- Polat, F. (2016). Kültürel kimlikten ulusal kimliğe: Kırgızistan örneği. In A. Özbolat & M. Macit (Eds.), *Kimlik ve din* (pp. 170-186). Karahan Kitabevi.
- Poloma, M. M. (1993). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (H. Erbaş, Trans.). Gündoğan Yayınları.
- Pulat, G. (2011). Türkiye’de apartmanlaşma süreci ve konut kültürü. *Güney Mimarlık Dergisi*, 5.
- Roland, A. (1988). *In search of self in India and Japan: Toward a cross-cultural psychology*. Princeton University Press.
- Rankin, W. J., & Weed, G. H. (1950). İngiltere’de blok halk apartmanları. *Arkitekt Dergisi*, 1(217-218), 15.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2015). *Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökleri* (I. E. H., Trans.). De Ki Yayınları.
- Roberts, J. (2013). *Gündelik hayatın felsefesi* (E. C. Ercan, Trans.). Doruk Yayınları.
- Sabatelli, R. M., & Bartle, S. E. (1995). Survey approaches to the assessment of family functioning: Conceptual, operational, and analytical issues. *Journal of Marriage and Family*, 57(4), 1025-1039.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji ve toplumsal ilişkiler* (A. Akan & S. Kesikoğlu, Trans.). Heretik Yayıncılık.
- Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den kadınlık mı annelik mi?, Tina Miller’dan annelik duygusu: Mitler ve deneyimler ve Corinne Maier’den No Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. *Feminist Eleştiri Dergisi*, 7(2), 71-86.
- Sierra, J. J., & Mcquitty, S. (2007). Attitudes and emotions as determinants of nostalgia purchases: An application of social identity theory. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 15(2), 99-112. <https://doi.org/10.2753/MTP1069-6679150201>
- Sofuoğlu, N. (2009). *Alfred Schutz’un fenomenolojik sosyoloji ve din sosyolojisine uygulanabilirliği* [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. Ege Üniversitesi.
- Subaşı, N. (2004). *Gündelik hayat ve dinsellik*. İz Yayıncılık.
- Sztompka, P. (2008). The focus on everyday life: A new turn in sociology. *European Review*, 16(1), 23-37.

- Şanlı, S. A. (2018). *Gündelik hayatın dönüşümünde bir imkân olarak toplumsal muhalefetin değerlendirilmesi: Cumartesi Anneleri üzerine bir araştırma* [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Şentürk, Ü. (2018). Husserl ve Schutz: Fenomenolojik perspektif. In A. Esgin & G. Çeğin (Eds.), *Gündelik hayat sosyolojisi: Temalar, sorunsallar ve güzergahlar* (pp. 235-269). Phoenix Yayınları.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün kimlik sorunu ve bu sorunun yaşandığı temel çatışma eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.
- Tanlası, B. (2023). *Aile apartmanında yaşayan annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi.
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye’de yaşamda ve yazında konutun öyküsü*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Timur, S. (1972). *Türkiye’de aile yapısı*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Timur, T. (2006). *Marksizm, insan ve toplum: Balibar, Seve, Althusser, Bourdieu* (C. Erbaş, Trans.). Yordam Kitap.
- Turner, B. S. (2006). *The Cambridge dictionary of sociology*. Cambridge University Press.
- TÜİK. (2022). Hanehalkı tüketim harcaması. Erişim tarihi: 20.01.2024.
- Üner, S. (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede temel eğitim seti*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Doğu-Batı Yayınları.
- Welldon, E. (2001). *Anne melek mi, yosma mı? Anneliğin idealleştirilmesi ve alçaltılması*. Ayrıntı Yayınları.
- Yalçı, A. (2021). *Gündelik hayat, bireysel kimlik ve din: Türkiye’de başörtüsünü çıkaran kadınlar örneği* [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Atatürk Üniversitesi.
- Yalçı, A. (2022). Bir sahne olarak gündelik hayat: Benlik ve başkaları. *Artuklu Akademi*, 9(1), 141-159. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1059824>
- Yavuzer, H. (2017). *Ana-baba ve çocuk: Çocuk eğitiminde sorunlar ve çözümler* (27th ed.). Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

- Yılmaz, E. (2021). *Gündelik hayat sosyolojisinde yapı-birey ikiliğini aşmak: Michel De Certeau* [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Yılmaz, S., & Sabuncuoğlu, O. (2019). Life in family buildings as a unique environment in Turkey. *Mental Illness*, 11, 9-12.
- Yılmazçoban, M. (2018). Aile kurumu ve Türk ailesinde bütünlükçü yapı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 176, 153-168.
- Yücedağ, İ. (2013). Bir sentez girişimi olarak gerçekliğin sosyal inşası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 15-26.
- Zahavi, D. (2020). *Fenomenoloji: İlk temeller*. Ayrıntı Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. Dora Yayınları.

EK

Ek 1: Etik Kurulu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.03.2024-E.347491

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-347491
Konu : 67/36 Şeydanur ŞİMŞEK

15.03.2024

Sayın Şeydanur ŞİMŞEK

İlgi : 08.03.2024 tarihli ve E--050.99-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 14.03.2024 tarihli ve 67 sayılı toplantısında alınan "36" nolu karar ile Şeydanur ŞİMŞEK'in başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Selim İNANÇLI
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSMLNBH2C7 Pm Kodu :65252

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?ek=5783&eD=BSMLNBH2C7&eS=347491>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31
e-Posta: ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2: Etik Kurul Kararı

KARAR

36. Şeydanur ŞİMŞEK'in “ Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Aile Apartmanında Yaşayan Evli Kadınların Sosyal Kimliği ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Şeydanur ŞİMŞEK'in “ Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Aile Apartmanında Yaşayan Evli Kadınların Sosyal Kimliği ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 3: Bilgilendirilmiş Onam Formu

T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ETİK KURULU

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Şeydanur ŞİMŞEK tarafından yürütülen “Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Aile Apartmanında Yaşayan Evli Kadınların Sosyal Kimliği” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı evli kadınların aile apartmanlarında yaşama deneyimlerinin gündelik hayat pratiklerine nasıl yansıdığını anlamak ve bu deneyimlerin sosyal kimliklerine nasıl etki ettiğine ilişkin bakış açısı elde etmektir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya e-posta adresi üzerinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının,

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını;

X Kabul ediyorum ☐ Kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Araştırmacının,

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:Telefon:

Ek 4: Sosyodemografik Bilgi Formu

1) Adı Soyadı:

2) Doğum Tarihi:

3) Mesleği:

4) Medeni Hali:

5) Ne Kadar Süredir Evlisiniz?

.....

6) Yaşadığınız Şehir:

.....

7) Eğitim Durumunuz:

☐ Okur-yazar değil

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Lisans

☐ Lisansüstü

8) Çalışma Durumunuz:

☐ Çalışıyor

☐ Çalışmıyor

☐ Emekli

☐ Diğer

9) Hane Gelir Düzeyiniz:

☐ Düşük

☐ Orta

☐ Yüksek

10) Aile Durumunuz:

☐ Birlikte

☐ Boşanmış

☐ Ayrı

☐ Vefat (Eş kaybı)

11) Çocuğunuz var mı?

☐ Evet

☐ Hayır

Evetse:

☐ Çocuk Sayısı:

.....

☐ Yaş ve Cinsiyet:

.....

12) Eşinizle

Akrabalık

Durumunuz?:

☐ Akraba

Tür:

☐ Akraba değil

13) Kimin ailesi ile birlikte aynı
apartmanda yaşıyorsunuz?

☐ Kendi ailemle birlikte

☐ Eşimin ailesi ile birlikte

**14) Yaşadığınız aile apartmanında
hangi akrabalarınız var?**

.....
.....
.....

**15) Yaşadığınız aile apartmanında
akrabalarınız dışında farklı bir
komşu yaşıyor mu?**

☐ Evet ☐ Hayır

**16) Ne kadar süredir aile
apartmanında yaşıyorsunuz?**

.....
.....
.....

**17) Aile apartmanında yaşamaya
nasıl karar verdiniz?**

- ☐ Kendi isteğim
☐ Eşimin isteği
☐ Aile isteği
☐ Maddi nedenler
☐ Sağlıkla ilgili nedenler
☐ İşle ilgili nedenler
☐ Çocukların bakımıyla ilgili nedenler
☐ Diğer.....
.....

**18) Aile apartmanında yaşamak ile
ilgili memnuniyet durumunuz
nedir?**

- ☐ Hiç memnun değilim.
☐ Memnun değilim.
☐ Orta
☐ Memnunum
☐ Çok memnunum.

Çünkü:

.....

**19) Aile üyelerinin oturmadığı bir
apartmanda yaşamayı tercih
eder misiniz?**

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Kararsızım

Ek 5: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- 1) Aile apartmanında yaşamaya nasıl ve ne zaman karar verdiniz?
- 2) Aile apartmanında yaşamaya karar verme süreciniz nasıl gelişti?
- 3) Aile apartmanında yaşamaya başlamadan önce evli bir çift olarak farklı bir binada yaşıyor muydunuz?
 - 3.a. Evet ise, bu değişiklik hayatınıza nasıl yansdı?
 - 3.b. Hayır ise, eğer aile apartmanında yaşamıyor olsaydınız hayatınızda neler bugünkünden daha farklı olurdu?
- 4) Aile apartmanında yaşamak sizin için ne anlama geliyor? Açıklayınız.
- 5) Aile apartmanında yaşamamanın bir eş olarak gündelik eylemlerinize nasıl bir etkisi oldu? Bu yaşam tarzının evliliğinizdeki olumlu ve olumsuz yönlerini açıklayabilir misiniz?
- 6) Aile apartmanında yaşamamanın bir anne olarak gündelik eylemlerinize nasıl bir etkisi oldu? Bu yaşam tarzının anneliğinizdeki olumlu ve olumsuz yönlerini açıklayabilir misiniz?
- 7) Aile apartmanında yaşamamanın bir gelin olarak gündelik eylemlerinize nasıl bir etkisi oldu? Bu yaşam tarzının akrabalık ilişkilerinizdeki olumlu ve olumsuz yönlerini açıklayabilir misiniz?
- 8) (Eğer çalışıyorsanız) Aile apartmanında yaşamak çalışma hayatınızı nasıl etkiliyor? Açıklayınız.
- 9) Gündelik eylemlerinizi göz önüne aldığınızda sosyal kimliğinizi tanımlarken hangi rolünüz daha öne çıkıyor? Seçiniz ve açıklayınız.
 - Eş olma. Çünkü
 - Anne olma. Çünkü
 - Gelin olma. Çünkü
 - Diğer
- 10) Aile apartmanında yaşayan evli bir kadın olarak, sosyal beklentiler ile kendi içsel kimlik algınız arasında nasıl bir uyum ya da çatışma olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

- 11) Bir kadın olarak aile apartmanı içindeki rollerinizden oluşan sosyal kimliğinizle dışarıdaki sosyal kimliğiniz arasında ne gibi farklılıklar veya benzerlikler var? Açıklayınız.
- 12) Apartman içinde çeşitli rollerinizle ilgili yaşadığınız deneyimler, sosyal kimliğiniz üzerinde nasıl bir değişiklik oluşturdu?
- 13) Konu ile ilgili eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Ek 6: Kod Frekans Listesi

Tema	Kategori	Kod	F
Aile Apartmanı Deneyimi	Karar Süreci	Ortak Karar ve İstek	3
		Zorunlu Dışsal Nedenler	5
		Aile Büyükleri Tarafından Mecbur Bırakılma	4
		Maddi Nedenler	11
	Aile	Kısıtlılık ve Sosyal Baskı	6
		Kalabalık Yaşam	4
	Apartmanı	Güvenli Yaşam	6
	Algısı	Birlik-Beraberlik	4
	Bireysel Deneyimden	Bağımsız Yaşama Arzusu	6
	Aile Apartmanına Bakış	Hayat Tecrübesi	8
Gündelik Yaşamda	Destekleyici İlişkiler	Dengeli İletişim	7
		Yardımlaşma	8
Sosyal İlişkiler	Zorlayıcı İlişkiler	Özerk Davranamamak	6
		Özel Hayata Aykırılık	7
Sosyal Kimlikte Öne Çıkan Rol	Eş Olmak	Duygusal Bağın Zarar Görmesi	5
		Birlikte Zaman Geçirme	10
	Gelin Olmak	Hizmet Beklentisi	8
		Yeni Sorumluluklar	12
	Anne Olmak	Çocuk Bakımına Müdahale	4
		Çocuk Büyütürken Destek	8
		Çocukları Güvenle Emanet Edebilme	9
		Kuralları Uygulamada Müdahale	7

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Şeydanur ŞİMŞEK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Kocaeli Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
1. Şimşek, Ş. (2021). Byung-Chul Han Şeffaflık Toplumu Tartışmaları. Medya ve Kültür, 1(2), 205-210.	
2. Şimşek, Ş. (2021). Çizgi Film/Dizilerde Medya Okuryazarlığına İlişkin Doküman Analizi: "Dijital Tayfa" Örneği. Uluslararası İletişim Bilimleri Sempozyumu Bildiriler Tam Metin Kitabı, 66-79.	